Expres cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IX, nr. 12 (108), decembrie 2025 ● Apare lunar

24 pagini

Adrian Alui Gheorghe

O poveste a Magdei U. spusă de Magda Ursache

pag. 5

Adrian Dinu Rachieru

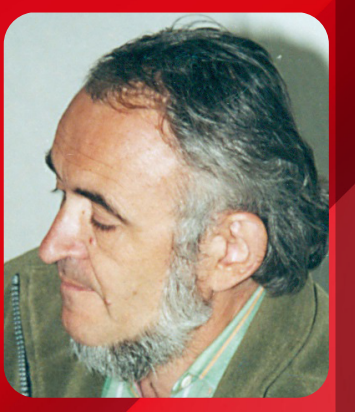

Efectul Labiș (II)

pag. 23

Redacția vă urează Crăciun tihnit și sărbători fericite !

Muntele cu dragoste

Ce zgomot făceau pasărea și ploaia!
În geam, în mîini, cerul mare spărgea!
Am supt covorul, rufele și ce mai rămînea -
Noi amîndoi umpleam toată odaia.

Noi amîndoi. Era vînt. Nu era.
(Cine ține minte? Cine vrea să mintă?)
Strîns ne-am ținut ca un om în oglindă,
Unul în abruptul frig al altuia.

Mai plouă și acum - auzi? - în grup de munți.
(Brazi de apă neagră, coifuri de burgunzi)
Pasărea asurzitoare, ciocul de tablă
Crestează pe stîncă fosila ei slabă.

Unde sîntem acum? În gaura frunții?
Fără noi doi, înnebunesc munții!

Nina CASSIAN

Liviu Ioan STOICIU Ce au în comun poeții, ce-i despart 3

Vasile FLUTUREL Homo sapiens între rațiune și emoții 5

Lucian SCURTU „Să-i învățăm pe zei ce n-au: mirarea” 7

Al. CISTELECAN *Simplitate* cu emfaze 7

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 8

Emil NICOLAE Poetul ca „Performer” 9

Daniel Ștefan POCOVNICU Frumusețea epavei 10

Constantin CUBLEȘAN Prin rugăciune și voia lui Dumnezeu exist (Ion Cocora) 10

Remus GIORGIONI *Poesis* 11

Magda URSACHE Petru Caraman într-o cutie cu scrisori 12

† Timotei PRAHOVEANUL Nicolae Labiș, mai mult decât un personaj din marea carte a literaturii române 13

Ionel BOSTAN Concepțiile „retrograde” din lumea artistică (Anii 1980) 15

Florentin PALAGHIA *Poesis* 16

Nicolae TZONE „Căutați formula înjurăturei inedite...” 17

Constantin PRICOP Fundoianu (XI) 24

„Realitatea cea mai de preț, realitatea, repet, este sufletul. ” (Alexandru Paleologu)

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITE (npanaite@gmail.com)
Redactor–șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Nichita DANILOV, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Nicolae PANAITE O călătorie cu trenul 3

Liviu Ioan STOICIU Ce au în comun poeții, ce-i despart 3

Constantin COROIU Clipa și durata 4

Gellu DORIAN Pseudocultura de top 4

Vasile FLUTUREL Homo sapiens între rațiune și emoții 5

Cătălina HAȘOTTI In memoriam Doi poeți ai cerului albastru 5

Adrian Alui GHEORGHE *Povestea Magdei U.* spusă de Magda Ursache 6

Lucian SCURTU „Să-i învățăm pe zei ce n-au: mirarea!” 7

Al. CISTELECAN *Simplitate* cu emfaze 7

Lina CODREANU Piramida formativă 8

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 8

Emil NICOLAE Poetul ca „peformer” 9

Daniel Ștefan POCOVNICU Aerodromul vorbelor zburătoare 10

Constantin CUBLEȘAN Prin rugăciune și voia lui Dumnezeu exist (Ion Cocora) 10

Remus GIORGIONI *Poesis* 11

Magda URSACHE Petru Caraman într-o cutie cu scrisori 12

† Timotei PRAHOVEANUL Nicolae Labiș, mai mult decât un personaj din marea carte a literaturii române 13

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar XXXVII 14

Ionel BOSTAN Concepțiile „retrograde” din lumea artistică (anii 1980) 15

Florentin PALAGHIA *Poesis* 16

Nicolae TZONE „Căutați formula înjurăturei inedite...” 17

Leo BUTNARU Cosmogramă despre cosmograme 17

Cornel Simion GALBEN Pagini de jurnal pandemic 18

Vasile IANCU Țăranul autodidact de la Arbore 18

Gabriel MARDARE Arhitextura Eului (III) 19

Florentina NIȚĂ Dimitrie Cantemir la loc de cinste în curtea Marilor Spirite din Milano 20

Suzana FÂNTÂNARIU Cu capul între scândurile gardului 20

Virgina BURDUJA Don Quijote de la Mancha și infuzia de mușețel în amestec de tărâțe 21

Ioan ȚICALO „Catindat” la însurătoare 21

Flavius PARASCHIV Parădaisul Fernandei Melchor 22

Emanuel VASILIU Diane Keaton (II). „Nașul” 22

Ioan RĂDUCEA Soare pe cadran solar 22

Adrian Dinu RACHIERU „Efectul” Labiș (II) 23

Constantin PRICOP Fundoianu (XI) 24

e–mail: exprescultural.iasi@gmail.com
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537–5989

Felix AFTENE, **CHEMAREA**

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:
Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu fotografii ale cadranului solar de pe Dealul Negru, comuna Cetate, județul Bistrița-Năsăud și din cadrul celei de-a VII-a ediții a Taberei de sculptură de la Ungheni (28 iulie-20 august).

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită materialele până pe data de 20 a lunii în curs, pentru luna următoare. Articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**
Adresa de expediție: exprescultural.iasi@gmail.com.

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Nicolae PANAITE

O călătorie cu trenul

La începutul acestei luni, am fost nevoit, pentru rezolvarea unor treburi, să ajung la București. Drumul de peste 400 km l-am făcut, vai!, în vreo șapte ore!!! Recunosc că, în ultimii ani, am ajuns măcar o singură dată în capitala țării, călătorind cu trenul. Acum, deplasarea a fost în niște condiții greu de imaginat! Vagonul lit clasa I, cu două locuri în cușetă, a fost scos din circuit de câteva luni bune, deoarece șefii CFR-ului de la Iași l-au uitat, undeva, pe litoral... și, de atunci... nu s-a mai întors... Unii spun că un mahăr greu al țărmurilor mării l-ar fi cumpărat pentru garnitura unui tren personal, alții spun că în drum spre Mangalia, datorită atracțiilor turistice de pe litoral și sirenelor, ar fi deraiat de pe linie direct spre plajă, ajungând în mare... În atari situații, mi-am cumpărat bilet clasa a II-a la vagonul cușetă cu patru locuri, vagon care practic este identic cu acela de șase locuri, doar că paturile de la mijloc au fost scoase de la vânzare pentru a îmbunătăți, chipurile, condițiile. Deh! Strategii, planuri și calcule făcute de mai marii în pricepere ai CFR-ului ieșean. Cu îndelungă răbdare și în condiții cvasisalubre, după vreo șapte ore de trăncăneală ridicată a vagonului lit am auzit scârțâitul roților oprite lângă peronul Gării de Nord. În urmă cu vreo 25 de ani, se ajungea la București doar în cinci ore, beneficiind de un confort oarecum decent. Ce s-a întâmplat oare în acești cinci lustri? Astăzi mersul cu trenul este o batjocură la adresa călătorilor, din cauza unui management de proastă administrație și viziune (disprețul și delăsarea sunt peste tot când vine vorba de CFR). Gara de Nord nu e cu nimic mai presus decât una din țările lumii a treia. Nu cred că e vorba de bani! Ei au fost și sunt, dar, din nefericire, sunt cheltuiți prost, în funcție de varii interese meschine.

În această recentă deplasare la București am cunoscut un călător (colac peste pupăză!) anchilozat în trecut. Preopinentul meu, având chef de vorbă, m-a atras într-un dialog ce mi-a creat un disconfort și mai mare față de cel cauzat de comenduirea CFR-ului Iași. Domnul Vărgănici, guralivul, până la Buzău, mi-a făcut capul calendar cu priceperile lui în mai toate domeniile. Printre altele, i-am spus că faptele și atitudinile noastre prevestesc ce rod vom avea la vremea culesului; când facem alegeri greșite, e de așteptat să suportăm consecințele: vom culege roade seci și amare (un proverb spune: „cine seamănă vânt culege furtună"). Vorbele mele i-au pus domnului Vărgănici gaz pe foc. Nu știu cum a „lunecat" cu intervențiile sale spre trecutul lui de odinioară, încărcat de alese evenimente și împliniri glorioase, după cum mi le relata. Obrajii i se rumeneau, iar cuvintele-i erau sacadate, când își amintea despre importanța unor oameni ca el într-un anume timp istoric și politic. Am dedus că a făcut parte, până în Decembrie `89, din activul de propagandă culturală al unui județ de la noi. Nu avea niciun fel de remușcare referitor la ce a susținut și a vizat în regimul comunist. Cu stupoare am aflat, după spusele lui, că încă mai sunt mulți care au același mod de gândire... Majoritatea dintre ei, până la Revoluție, a lucrat în toate forurile puterii centrale și locale. Astfel, au cultivat și transmis o realitate paralelă a vieții de atunci, încercând să ascundă starea de fapt a lucrurilor. Presa nu era preocupată de adevăr ci de cosmetizarea minciunii. Domnul Vărgănici, după enumerări „relevante" din activitatea sa, a început o diatribă împotriva Memorialului Victimelor Comunismului și Rezistenței de la Sighetu Marmației. Parcă intrase în transă... nemaiîncetând să critice UE și NATO. Comportamentul lui mi-a creat un sentiment de îngrijorare, dar și de îndurare. Înainte de a coborî la Buzău, mi-a spus aproape categoric: „încă mai putem forma o „divizie", care la primul semnal al unui comandant recunoscut de noi, ne-am putea ralia..."

Proverbul „minciuna are picioare scurte" nu mai este valabil de mult timp. Dar a fost el oare valabil? Minciunile par să aibă picioare lungi și rapide, și își croiesc drum fără milă prin societate. Lumea minte cu nepăsare de îngheață apele. Cât de mult am fost mințiți în comunism și național-socialism?! Cu ei nu se putea negocia. Ideologiile rele nu dispar de la sine. Terorismul și ideologia sa sunt maeștri în a înșela oamenii. Prin propaganda lor mincinoasă, ei unesc, mulți căzând în plasă ca niște copii naivi. Pe de o parte, asistăm, astăzi, la discursuri înșelătoare și la un optimism de conveniență, iar pe de altă parte, pe lângă situația mondială precară, suntem constant bombardați cu noi știri alarmante. Oamenii intră astfel într-o stare de criză fără ieșire și rămân prinși în ea. Cred că mai curând este posibil ca o cămilă să treacă prin urechile acului, decât un activist al nazismului, fascismului și comunismului să regrete tot răul ce l-a făcut și să-și toarne cenușă în cap.

Trăim într-o epocă a individualismului exacerbat și a dezbinărilor de tot felul. Cu excepția unei mici și educate părți a populației, puțini se avântă pe cărările bătătorite ale bunelor învățături din vechime. În prezent, unii formatori de opinii și transmițători cu influență caută să instaureze în locul moralității tradiționale – în miezul căreia se află Adevărul revelat, înțelepciunea de veacuri a omenirii și legea naturală – o nouă moralitate, antropocentrică, ale cărei singure criterii de evaluare sunt adevărul subiectiv și, din păcate, dorințele personale Afacerea de „a-ți câștiga existența" nu-i în sine ceva negativ. Esențial este să nu devii captivul ei. Conchid având convingerea că slujirea și dăruirea aduc adversități, dar harul ne dă puterea și chibzuința să le ducem, făcându-le atractive și fertile.

Liviu Ioan STOICIU

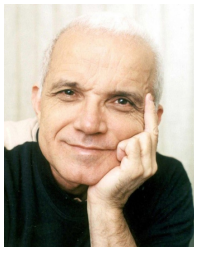

Ce au în comun poeții, ce-i despart

Ce au în comun și ce-i despart pe poeții români, ce-i unește și ce-i dezbină – ce întrebare, o dată ce fiecare poet e „altceva, lăsat așa de la Dumnezeu", diferit-deosebit, „unic", nu? Poeți de limbă română „maternă", sunt mai toți de aceeași simțire „lingvistică" măcar, ei modelează ca nimeni alții expresivitatea limbii ce o au în comun (e adevărat, îi desparte expansivitatea limbii engleze, care combină, la noile generații de poeți, cuvinte în limba engleză cu cuvinte în limba română, nu degeaba

s-a inventat „romgleza, o formă de exprimare care amestecă lexicul și gramatica limbilor română și engleză"; sunt versuri la ei scrise numai în limba engleză, poetul tânăr fiind convins că toți cititorii lor români știu „ca pe apă" limba engleză; nu e vorba, se înțelege, de popularele noastre neologisme asimilate „de la sine" de limba română din vocabularul englez). Prin limba română poetul își exprimă „eul, ca punct zero al sensului", identitatea sa specifică și „viziunea asupra vieții". Pe lângă limba română, poeții sunt legați „prin genă" de tradițiile (de „fondul comun de imagini și simboluri"), de istoria și sensibilitatea culturală moștenită – care îi unește sau îi dezbină, desigur, depinde de spiritul critic al fiecărui poet, de receptarea pasivă (fidelă, nejudecată) sau în contradictoriu a trecutului (cu curentele lui literare și cu ideologiile perpetuate până azi, sau cu ideologii reînnoite, exploatate de subconștientul fiecăruia, după puteri): „poezia, ca mijloc de educație, alinare, dar și de rezistență culturală în fața vicisitudinilor istorice, de la ocupații străine, la comunism". Altfel, poeții români se raportează unii la alții, în bine sau în rău, au aceleași teme universale de scris, tratate diferit (de la iubire la moarte sau destin, autobiografie sau fapt divers); lirism-metaforă sau lirism-narațiune.

Epocile istorice și sociale (cu frământările lor), reflectate intuitiv-spontan sau lucid-meditativ în opera lirică, îi despart, în timp, pe poeți – de la romanticul Alecsandri la post-romanticul Eminescu și simbolistul Bacovia, la reprezentanți ai modernismului atotcuprinzător, Arghezi și Ion Barbu, sau de la expresionistul de vârf Blaga, până la radicalismul avangardei literare de la noi (cu „libertatea absolută a limbajului ei"), defazat, și la postmodernismul relativizant al ultimilor 35 de ani, care rupe tiparele. Fiecare poet, cu sensibilitatea lui ieșită din comun, pe scara unor generații de creație, dă de gol o anumită evoluție prin originalitate și stil a poeziei române (nu vorbesc aici de „progres în sens științific" al ei), sincronizată natural cu poezia scrisă în limbi de circulație mondială (de la franceză și germană la cea anglo-americană). Apropo de generații de creație – poezia română se confruntă cu un ciudat mers în paralel al poeților douămiiști și post-douămiiști cu poeții și poezia scrisă până să apară ei pe piață, despărțiți de întreaga istorie a poeziei noastre (poeți cu cărți tipărite din anul 2000 încoace cu poezie așa-zis „postumană", a prezenței internetului și digitalizării, a „tehnologiei informației" – IT). Citeam zilele trecute o amplă antologie cu debuturile editoriale în poezie din ultimii zece ani (când „au existat minimum 214 debuturi în domeniul poeziei"), publicată de revista *Vatra*, cu poeme și întrebări referitoare și la „raportările estetice ori ideologice ale celor aflați, în intervalul temporal precizat, la început pe drumul exprimării poetice". Ce desparte poeții sau îi apropie? Un răspuns, al lui Răzvan Andrei, unul din „liderii" post-douămiiști: *„Faptul de a fi gay mi se impunea ca diferență estetică radicală. Mă întrebam, de exemplu, dacă există un mod de a reda experiența mea ca bărbat gay astfel încât aceasta să nu poată fi redusă la - sau înlocuită cu o experiență heterosexuală. A mai existat și ambiția de a lega poezia mea de cea a marilor autori gay din trecut, pentru că voiam să transmit că n-am picat din pom, că homosexualii nu-s niște apariții aberante, niște erori ale prezentului. Am vrut să topesc în textele mele cât am putut (și cât cunoșteam la vremea respectivă) din poezia trecutului, ca să mă înscriu într-o tradiție, ca să arăt că există o tradiție și că această tradiție e una neîntreruptă – o idee care secularizează și, în mintea mea,* gay-ifica *teoria teologică a transmiterii neîntrerupte a harului divin de la Iisus/ Dumnezeu la apostoli, episcopi, preoți, credincioși".* Am reținut (să fiu iertat) și câteva versuri ale lui Răzvan Andrei, de curiozitate: *„Sunt printre voi ca să v-arăt, să vă învăț mecanica și fiziologia iubirii deviante, / Să vă aduc sub nas, sub ochi, lângă urechi sunetele, imaginile, mirosurile / Perversiunii, ritmurile & melodiile căderii – / Arhanghelii nu se fut, iar heruvimii sunt voyeuri. / Rămânem cu poeții".* Să ne fie de învățăminte. Mă mir de câte feluri de iubire-pierdută este pe lume... Ce au în comun poeții și ce-i despart, am întrebat-o pe prozatoarea Doina Popa. Mi-a răspuns imediat: alcoolul îi unește pe poeți, în gașcă, și orgoliul îi dezbină, în singurătate. Când se citesc între ei, fie și numai din politețe, poeții se îngăduie și chiar se respectă reciproc – îi unește talentul, credința. Dar îi desparte gelozia, invidia pe succesul celuilalt.

Dintotdeauna integritatea și onestitatea, „proba de caracter, ca oameni" i-a ținut departe unii de alții pe poeți, „persoane publice", dacă au pus compromisul pe primul plan și nu funcția morală a scrisului lor (fiecare epocă sau generație de creație având victimele lor; azi se poată lipsa de caracter a celor ce au turnat la Securitatea comunistă, cu probe ținute încă la secret sau dezvăluite). Apoi, fără să se facă mare caz de asta, există teoria că poetul născut și crescut la „rural" are altă sensibilitate și mentalitate vizionară decât cel născut și crescut la oraș. Sunt teme recurente (a stărilor sufletești, de pildă; a condiției umane în general), care sunt comune poeților, „aspirând spre ideal". Îi despart pe poeți felul lor original de a fi și de a scrie (ca *individualități*) și limbajul inovator, cu fragmentarea expresiei, „contrastul între viziunea asupra lumii și estetica fiecăruia (al modului de exprimare)" și reflecția magică asupra epocii în care supraviețuiesc, „formula personală", stilul aparte recognoscibil: „de la lirismul melancolic și cosmic (Eminescu, Blaga) la tonul sumbru, *spleen*-etic (Bacovia), de la cel profetic (Arghezi) la cel ludic, ambiguu (Stănescu) sau revoltat (generația postbelică)", în esență.

Constantin COROIU

relecturi subiective

Clipa și durata

Celebritatea lui *Mario Vargas Llosa*, mai cu seamă în Europa și pe continentul latino-american unde, așa cum s-a spus de atâtea ori, în a doua jumătate a secolului trecut a bătut ora marii literaturi, a început demult și s-a produs fulgerător, fapt remarcat de cei mai reputați critici și validat de milioanele de cititori. În 1963, când avea vârsta de 27 de ani, Llosa a publicat romanul *Orașul și câinii*, o carte ce a surprins nu doar lumea literară și despre care s-a afirmat că este scrisă cu o mână de maestru. Repede tradus în numeroase limbi, distins cu două prestigioase premii, ecranizat, romanul consacra un tânăr prozator venit parcă de nicăieri, spulberând astfel și o idee care se transformase de-a lungul timpului dintr-un clișeu într-o prejudecată, potrivit căreia tinerețea nu ar fi tocmai vremea scrierii unei proze de mare anvergură, mai ales roman, pentru că ea ar presupune cu necesitate o bogată experiență existențială, cu tot ceea ce înseamnă aceasta, pe care fatalmente un tânăr nu o poate avea.

Romanul lui Mario Vargas Llosa este o narațiune dură, nutrită de o realitate terifiantă, cunoscută și trăită *sur le vif* de cel ce o transfigurează și îi reliefează dimensiunea tragică. Cartea ne introduce într-un mediu ostil, cvasiconcentraționar, unde violența, forța brută ale celui mai puternic sunt nu doar prețuite, ci și impuse ca valori supreme ale vieții, ale „adevăratei" bărbății. Este vorba de lumea închisă, la propriu și la figurat, a unui colegiu militar în care sunt sistematic (de)formați în spiritul unor asemenea valori adolescenți de diverse condiții sociale, culturale, morale, educaționale.

Peste alți 27 de ani de la debutul cu *Orașul și câinii*, prima victorie răsunătoare a scriitorului, urmată de succese și mai memorabile, piscul atins fiind Premiul Nobel pentru literatură, Mario Vargas Llosa era nevoit să se declare învins de o manieră categorică într-o altă competiție, cu totul diferită de cea purtată în câmpul creației literare, ci în cursa prezidențială din țara sa, ca oponent al unui politician mult mai experimentat și mai pragmatic: Alberto Fujimori. Autorul *Războiului sfârșitului lumii,* o capodoperă, se angajase în cursa electorală pentru câștigarea celei mai înalte magistraturi în stat cu o energie și o dăruire similare celor cu care scrisese câteva mari romane și eseuri. A cutreierat întreaga țară și nu e nevoie decât să privim încă o dată harta Americii Latine pentru a vedea ce înseamnă „să bați" – în multe zone călare sau *per pedes*, așa cum a făcut-o Mario Vargas Llosa – acel tărâm plin de mistere din extremitatea vestică a fabulosului continent hispano-american. Perigrinările lui Llosa în cele mai îndepărtate meleaguri din țara sa, descrise de jurnaliști, dar nu numai de ei, m-au dus cu gândul la aventurile a două personaje. Unul este Don Quijote, celălalt nimeni altul decât eroul central al romanului lui Mario Vargas Llosa *Războiul sfârșitului lumii,* o adevărată epopee care începe cu intrarea în scenă a acestuia:

„Omul era înalt și atât de slab încât părea mereu văzut din profil. Avea pielea smeadă, oasele proeminente, iar ochii îi ardeau cu foc nestins. Purta sandale de păstor, și tunica vineție îi cădea pe trup ca veșmântul acelor misionari care, din când în când, vizitau satele din serton – numele vastelor podișuri înalte din Nord – botezând copii cu nemiluita și cununând perechi de concubini (...) Vorbea de lucruri simple și importante, fără a privi pe cineva anume din cein adunați, sau mai bine zis privind cu ochii lui scăpărători, pe cineva, ceva, ce numai el putea zări dincolo de cercul bătrânilor, femeilor, bărbaților și copiilor mai răsăriți (...)Văcarii și pălmașii din *sertón* îl ascultau în tăcere, curioși, temători, tulburați și lafel îl ascultau sclavii sau cei de curând eliberați de pe plantațiile de trestie de zahăr ale litoralului, ca și nevestele, părinții și copiii unora și ai altora. Cteodată cineva – dar foarte rar, căci seriozitatea, vocea cavernoasă sau înțelepciunea lui îi intimida – îl întreba ca să-și spulbere vreo îndoială. Se va sfârși cu bine secolul? Va atinge lumea anul 1900? Le răspundea fără a-i privi, cu o încredere liniștită și, adesea, cu enigme. În 1900 se vor stinge toate luminile și va ploua cu stele. Dar, înainte, se vor petrece fapte de mirare. După aceste vorbe se lăsa o tăcere în care se auzeau trăznetul lemnelor de foc și sfârâitul gâzelor mistuite de flăcări, în timp ce sătenii, ținându-și răsuflarea, își încordau de pe acum memorian ca să-și amintească viitorul".

Cum era de așteptat, scriitorul în postură de politician a fost învins. Electoratul peruan a optat pentru un inginer agronom de origine japoneză, naturalizat în Peru, țară cu o civilizație și o mitologie la fel de străvechi și cu vestigii tot atât de enigmatice, ca și cea a strămoșilor săi. Să fi crezut oare Liosa că ar putea face ceva deosebit pentru patria lui de pe poziția prezidențială. Citindu-i declarațiile și câteva discursuri electorale, mi s-a părut că, la un moment dat, chiar se simțea chemat sau *trimis* pentru asta în sens mesianic, ceva ce semăna cu memorabilul său personaj, frizând parcă o (auto) pastișă.

În toiul luptei electorale, mărturisesc că am dorit cu ardoare să câștige, deși nu împărtășeam deloc ideologia sa. Dorința mea era, nici vorbă, una eminamente subiectivă, nerealistă, deși poate corectă în absolut, dar politica nu are nici o legătură cu absolutul, ci mai degrabă cu relativul și conjuncturalul. Cine ar putea reprezenta mai bine, îmi ziceam cu o anumită candoare, o țară, dacă nu un creator, în cazul de față un mare scriitor, căci, cum se știe, un șef de stat nu este și nu trebuie să fie nici pe departe un simplu administrator, ci un simbol, fie că se numește președinte, rege, ayatolah etc. Peruanii l-au preferat însă pe Fujimori și, cum aveam să mă conving, bine au făcut. Altul, nu cel prezidențial, era jilțul lui Mario Vargas Llosa, unul mult mai nevăzut, mai tainic, dar mai strălucitor, deja cucerit de el, alta era natura puterii sale într-o imaginară republică sau într-un cât se poate de real imperiu de milioane și milioane de „supuși", adică cititori în zeci și zeci de limbi din diverse zone ale planetei. Încât, romancierul, pentru care scrisul, cum ar fi spus Gabriel Garcia Márquez, devenise o suferință de care nu mai putea scăpa ca de un drog binefăcător, s-a reîntors la adevărata lui menire mai încărcat sufletește desigur cu o nouă experiență trăită intens, oricum cu o forță sporită și o bucurie gravă, după propria-i mărturisire. A trebuit să constate o dată în plus că mult mai importantă și mai nobilă, deși mai dificilă, este nu atât lupta politică, ci una infinit mai complexă și mai dificilă, și anume lupta cu câinii din noi în care se angajase de la o vârstă considerată fragedă abordând cel mai matur gen literar care este romanul. Politicianul a rămas undeva în urmă, aproape anonim, răstignit în clipă, scriitorul s-a instalat în durată.

Gellu DORIAN

Pseudocultura de top

Dacă până în 1990, prin formele de manifestare a culturii de masă, impuse ideologic de partidul unic, cu specific de cult al personalității dictatorului, viața culturală de la noi, cu mici excepții, părea una ce asigura, conform planurilor comuniste, izolarea absolută a populației total deformate social. Orice contact cu marea cultură a lumii era obturată. De asta se ocupau securitatea, activiștii de partid, ziariștii calați pe normele „Ștefan Gheorghiu", pe culoarele de zbor ale comunismului glorios. Nicio altă pistă nu mai era deschisă. Poate că unele edituri mai curajoase, Univers, Junimea de la finele anilor șaptezeci, când publica B*unavestire* a lui Breban, ori Cartea Românească, prin *Cel mai iubit dintre pământeni*, cu prețul eliminării lui Marin Preda, doar acestea să mai fi sărit de normele draconice ale culturii de tip totalitar, una de izolare, de îndobitocire. Peste aceste mici ieșiri din spaimă, funcționa cultura de rezistență, de sertare, care a menținut treaz spiritul unei dorințe de libertate și aliniere la marea cultură a lumii. Românii păreau, în răbdarea lor, împăcați cu gândul că așa le-a fost dat să trăiască, în tradiția ciuntită a unei culturi ce părea în perioada interbelică una de mari deschideri. Și asta a făcut ca, până la urmă, în decembrie 1989 să se sfarme această cortină de fier și să iasă la iveală toate forțele de reașezare a culturii, care dă identitatea unei nații, în normele firești de liberă exprimare a gândirii. Maxima deschidere posibilă atunci, fără scoaterea din front, conform punctului 8 a *Proclamației de la Timișoara*, a celor care au slujit comunismul, securiștii și activiștii de partid, a creat posibilitatea dezvoltării și a unor viruși, care au îmbolnăvit corpul readus la viață. Fără lustrația necesară, așa cum s-a petrecut în Germania, confuzia de valori, unele ivite din nostalgii agresive, altele din strategii securistice repuse în circulație, a fost lăsată în largul ei. Și de aici a început totul.

Odată cu eliminarea totală a cenzurii, nu a celei ideologice, a cărei eradicare era absolut necesară, ci a celei estetice, chiar și a celei interioare, ivită numai și numai din educație și cunoaștere, a dat posibilitatea oricui dorește să se manifeste, fără limite, în acte de creație, de la cele de sine la cele de masă, de cultură vie. Astfel, golul apărut după eradicarea manifestărilor culturale pe șablon ideologic, cu limite impuse, atât estetic cât și de cantitate și calitate culturală primară a fost umplut de cultura de tip flagel, posibilă prin tot felul de mijloace de exprimare, de la cele scenice pur și simplu la cele oferite de mass-media, prin televiziuni și, mai nou, de rețelele de socializare. De la o revenire firească a unor forme culturale tradiționale, din care, la început, au fost eliminate improvizațiile și imposturile, la unele inițiative care au creat porniri de noi tradiții culturale temeinice, s-a ajuns, cu trecerea timpului, când recrudescența invaziilor artistice de tot felul, prin manifestări culturale de maximă lipsă de viziune estetică, valorică, s-a impus ca normă a culturii vii, s-a ajuns, deci, la o pseudo cultură, care domină acum viața de zi cu zi a țării. Poate că pentru unii e firesc să fie așa, pentru că, până la urmă, cultura devine formă a existenței umane numai dacă este înțeleasă, încât discernământul nu mai contează, iar norma criteriilor de valoare nu mai este o regulă. Astfel, ce înțelegi primești, trăiești și cauți și a doua zi, și mai departe, toată viața, iar ce nu înțelegi respingi, nu mai cauți. Și acest lucru, având în vedere formele de manifestare culturală de toate tipurile, de la spectacol la cultura scrisă, la carte se vede în procentul de asimilare a acestor două forme: spectacolele facile, în special cele de muzică curentă, de stand up, show-urile televizate etc. sunt căutate și chiar fenomene de masă, în timp ce lectura, cea care formează cu adevărat mintea solidă a unui om, este abandonată. Ultimele sondaje arată că tinerii nu se mai îndreaptă spre librării și biblioteci, le este suficientă lectura rapidă de pe disc playerele pe care le au la îndemână decât să pună mâna pe o carte. Și de aici alunecarea în facil, în derizoriu, în eliminarea unei culturii din care, în fond, s-a ajuns până aici.

Din păcate la această stare de lucruri contribuie și unele instituții de cultură finanțate de la bugetul de stat, fie prin UAT-urile locale, fie prin CJ-urile care le au în subordine. Și aici sunt două feluri de forme de acțiuni culturale agreate de administratorii care sunt acolo puși politic, nu și cunoscători ai unui fond cultural temeinic, și anume, una de iz „Cântarea României", în care sunt acceptate calendare culturale anuale ale unor manifestări care sunt făcute pentru a fi bifate și alta cu iz academic, care dau impresia că fac lucruri de mare calitate, cu norme depășite, de tip stahanovist, pecunofage, fără niciun feedback. Peste aceste instituții ale statului, unele absolut necesare, dar care și-au uitat menirea, fiind manageriate de persoane harnice în aparență, dar fără fond și valoare concretă, încălecând treaba altor instituții menite să facă acele lucruri, s-a așezat praful gros al unei pseudo culturii devenită de top, cu manageri reevaluați și menținuți pe posturi, ca pe niște feude ale lor. Și când ai o astfel de feudă, cu un buget dulce ca mierea de albine, atragi la borcanul mereu deschis tot felul de oportuniști care vin să improvizeze câte ceva și să semneze niște state de plată, ori acești manageri să-și dezvolte afacerea prin conflicte de interese clare pe care niciun corp de control al celor care au în subordine aceste instituții nu le mai vede, pentru că devin normalități, așa cum și abuzurile acestor manageri au devenit.

Astfel deosebirea între cultura de tip ideologic de dinainte de 1990 și aceasta de acum, de top, dar pseudo cultură, nu mai este deloc una care să creeze un plus de valoare celei din urmă.

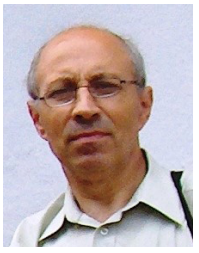

Vasile FLUTUREL

Homo sapiens între raţiune şi emoţii

„A te cunoaște pe tine însuți este începutul oricărei înțelepciuni”
(Socrate)

Debutând editorial cu versuri (*Noi, Fiii Melcului,* Ed. Junimea, 1997, volum pentru care a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași), Cristina Danilov, licențiată în Filologie și Psihologie, și-a adăugat ulterior încă o carte de poezie (*Ceva care să-mi amintească de mine*, Ed. Cartier, 2000), după care a semnat două volume de eseuri (*Fuga din Babel și alte povestiri pentru suflet* – Junimea, 2023 și *Cuțărul lui Cain* – 2024).

Diligenta colaboratoare la “Ziarul de Iași” și la câteva reviste din străinătate își adună, iată, într-un nou volum, însemnări generate de experiența profesională și nu numai, publicate în ultimii doi ani[1], oferind pe această cale prezumtivilor cititori oportunitatea de a pătrunde într-o mulțime de universuri umane în care însăși a pătruns inițial, cu *uneltele* specialistului, ca să spunem așa.

“Există lecturi de plăcere și lecturi necesare. Cartea Cristinei Danilov e un mixt fericit între necesitate și plăcere, fiindcă lucrurile [...] despre care scrie autoarea ne privesc”, spune Robert Șerban în sintetica dar pertinenta apreciere de pe coperta a IV-a a cărții, apreciere care chiar merită a fi luată în seamă, ca punct esențial de reper în lecturarea paginilor volumului în discuție.

Cititorul va descoperi (cu ușurință, credem), încă din primele pagini, o adevărată *carte de învățătură*, ținând seamă și de faptul că, în mod inspirat, primul text se intitulează “Școala vieții”. Spune autoarea chiar în primele rânduri: “Cel mai important lucru pe care ar trebui să-l facă o persoană cu experiența sa într-o anumită situație este să o analizeze, să o descompună în episoade și să vadă ce tipare există în ele, pentru a înțelege apoi logica situației trăite în ansamblul ei”. Un sfat deosebit de util pentru oricine, dacă luăm în calcul faptul că, *prinși* de valul vieții cotidiene (de multe ori devenit un adevărat *tsunami*), suntem tentați să acționăm sub impulsul momentului și, de cele mai multe ori, să regretăm mai apoi că am acționat de așa manieră.

Putem afirma din capul locului că textele incluse în volum sunt, fiecare în parte și, în același timp, întregul corpus, o admirabilă lecție de viață în care, cu argumente solide, științifice și cu exemple practice din propria experiență de viață, se sugerează posibile variante de rezolvare a situațiilor dificile (unele chiar situații-limită) în care ne putem afla noi ori cei apropiați nouă la un moment dat.

Citarea, cu măsură, a unor nume importante din aria psihologiei mondiale dovedește o documentare serioasă a autoarei în domeniu și adaugă un plus de credibilitate afirmațiilor. Amintim, printre cei citați, măcar pe: Sigmund Freud, Jonathan Haidt, Émile Durkheim, Daniel Kahneman, Michael Poulin, William Glasser, Paul Bloom, Robert J. Sternberg.

O tematică variată constituie fundamentul acestei cărți care se adresează deopotrivă cititorilor tineri și foarte tineri, dar și celor maturi având un statut bogat în responsabilități, de a căror îndeplinire depinde sănătatea socială a contemporaneității: soți, părinți, bunici, pe de o parte și oameni ai școlii, lucrători în mass media, pe de altă parte.

Latura didactică a cărții este una evidentă, autoarea aducând în prim-plan teme precum: rolul familiei și al școlii în procesul educativ, relația dintre copii, părinți și bunici și necesitatea adaptării ei la cerințele vieții moderne, rolul rețelelor de socializare și impactul acestora asupra indivizilor (manipularea), în general, și asupra vârstelor fragede, în special, rolul (destul de nefast uneori) al politicii și impactul acesteia asupra sănătății psihologice, sociale și chiar fizice a comunităților, muzica și efectele sale benefice, lectura și efectele ei modelatoare pentru ființa umană, importanța utilizării tehnologiei digitale cu deosebită grijă față de copii și adolescenți, efectele nocive ale acesteia atunci când se abuzează de ea.

Din perspectiva acestui din urmă aspect abordat, deosebit de interesante ni s-au părut amplele și aplicatele referiri la cartea psihologului american Jonathan Haidt, carte intitulată *Generation Anxious: How the Great Reshaping of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness / Generația anxioasă: Cum provoacă marea remodelare a copilăriei o epidemie de boli mintale,* apărută în 2024 în SUA.

Ținem să insistăm asupra acestui text al cărții Critinei Danilov, text intitulat (ca un veritabil semnal de alarmă) “Apocalipsa după Haidt”, întrucât nimeni nu poate contesta faptul că viitorul Omenirii atârnă în mod necesar, imperativ de modul în care crește generația tânără. Textul debutează cu o afirmație conținând un adevăr (iarăși de necontestat): “Astăzi copiii stăpânesc telefoanele mobile, gadgeturile mult mai repede și mai bine decât învață să citească, să scrie sau chiar să vorbească”.

Autoarea citează afirmații care pun sau ar trebui să pună serios pe gânduri factorii de decizie în materie de educație a tinerei generații. Iată una dintre ele, deosebit de importantă: “Înlocuind jocul fizic și interacțiunea *face to face*, companiile de tehnologie au transformat mintea copilului și, prin aceasta, dezvoltarea umană la o scară apropape de neimaginat”. Iar comentariul autoarei vine ca o concluzie pertinentă: “Abundența conținutului distractiv și ușor de urmărit, cu care mințile fragede se obișnuiesc, îi face pe copii și adolescenți instabili emoțional la experiențele prin care trec și vulnerabili la cele mai mici probleme ale vieții. Cele două afirmații centrale ale cărții lui Haidt sunt că *generația Z* suferă de o «epidemie majoră de boli mintale» și că smartphone-urile stau la baza declanșării acestei epidemii”.

O realitate crudă semnalată de J. Haidt în cartea sa, aceea legată de diminuarea alarmantă a timpului petrecut de copii și adolescenți în natură, este amplu comentată de autoarea cărții asupra căreia ne aplecăm acum, comentariile fiind un îndemn indirect la rațiune din partea celor responsabili de educația, de formarea psihică, morală, comportamentală a copiilor și adolescenților: “Trecerea de la joc la activitățile online a perturbat dezvoltarea socială și logica copiilor, ducând la singurătate, fragmentarea atenției, contagiune socială, comparație socială nesănătoasă, mai ales în cazul fetelor, și perfecționism”. Inserarea unor relatări privitoare la propria formare în perioada de școlaritate se face firesc, pe linia demonstrării importanței acesteia.

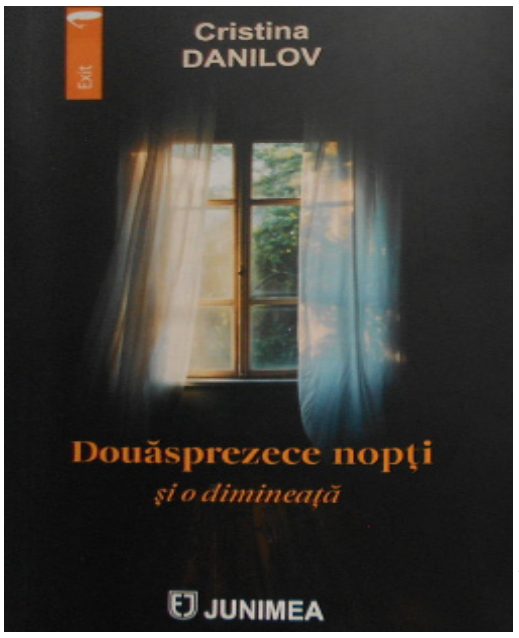

Relativ la dezvoltarea gustului pentru frumos, pentru arta sunetelor, spre exemlu, și a obținerii unei mobilări interioare capabile să șlefuiască benefic sufletele învățăceilor, autoarea mărturisește: “Când eram elevă în școala generală, profesorul nostru de muzică obișnuia ca preț de jumătate de oră să ne familiarizeze cu diverse piese din repertoriul clasic, apoi în minutele rămase să ne explice ceea ce audiasem”. Și continuă, adăugând alte informații legate de același aspect: “Școala ne ducea la Filarmonică și Operă, în fiecare săptămână aveam bilete la spectacole (noi înșine am fost beneficiarii unui astfel de *tratament*, la rândul nostru, n.n.). Acolo am aflat de Paganini, Wagner, Debussy, Gershwin..”. Și concluzia vine de la sine, însoțită de o sugestie necesară: “De aceea, elevii ar trebui să fie educați ca, atunci când ascultă o piesă, să descopere modul cum se exprimă sentimentele și emoțiile prin muzica respectivă”.

Rolul copilăriei în viața ulterioară a individului ajuns matur este evidențiat în câteva din textele cărții. Unul dintre acestea se intitulează “Sabia cu două tăișuri” și debutează cu o aserțiune foarte cunoscută legată de gradul de afecțiune de care se bucură copiii în familie și efectul acestui fenomen asupra fizionomiei spirituale a adultului de mai târziu: “Suntem câtă iubire am primit”. Și am adăuga noi: “Vom fi câtă iubire vom dărui”.

Înainte de a încheia incursiunea noastră prin paginile acestui interesant volum, parcurs cu interes și reală plăcere, incursiune pe baza căreia am realizat aceste notații (câteva doar, din noianul de aprecieri care se pot face), am ține să subliniem aura afectivă sub care psihologul-scriitor / scriitorul-psiholog Cristina Danilov a ținut să fixeze prin Cuvânt gânduri, opinii, impresii, sugestii menite a contribui la însănătoșirea laturii morale a existenței noastre, însănătoșire de care e mare nevoie în actualul stadiu de evoluție / involuție a Omenirii.

[1]Cristina Danilov, *Douăsprezece nopți și o dimineață*, Editura Junimea, Iași, 2025.

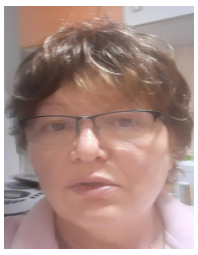

Cătălina HAȘOTTI

In memoriam
Doi poeţi ai cerului albastru

La jumătatea lui ianuarie și la sfârșitul lui martie celebrăm nașterea a doi poeți români de geniu, Mihai Eminescu și Nichita Stănescu și îi comemorăm la jumătatea lui iunie, respectiv jumătatea lui decembrie.

Adam Puslojic, întrebat care este ultimul vers al lui Nichita care îi vine în minte, a răspuns *Vai de capul creierului meu.* „El presupune și diamantele din capul lui Eminescu. Ceea ce, prin durere și destin, Eminescu a constatat himeric, Nichita chiar a realizat în viață, în propria lui viață. Diamantul creierului eminescian foarte des a fost înghițit de gura lui Nichita”, a continuat poetul sârb.

Plecând de la versul eminescian „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată” pe care Nichita îl considera cel mai miraculos vers spus și scris vreodată în lume și continuând cu versul stănescian „... dar nici să mă nasc nu credeam/ a mă naște vreodată”, cei doi mari poeți sunt o alungire a unuia într-altul. Dialogul poeziei stănesciene cu universul creației eminesciene demonstrează actualitatea lui Eminescu și statutul său de model. Poezia eminesciană rămâne principalul termen de „confruntare” în conversația prin care se autodefinește lirica lui Nichita Stănescu.

Replicile stănesciene dovedesc o mare artă a dialogului cu alte stiluri: „...ca dovadă locul tău în sâmburele limbii ăsteia,/ ca dovadă inima ta ce a făcut pat din creierul meu,/ ca dovadă vraiștea și vremelnicia,/ ca dovadă singurătatea mea,/ care nu credeam să-nvăț a muri vreodată” (*Către Eminescu*). Dedicate lui Eminescu, aceste versuri vorbesc despre opera marelui poet și se termină printr-un vers care aparține poemului eminescian *Odă (în metru antic*).

Odă în niciun fel de metru este un poem în care primele rânduri evidențiază o întoarcere către elegia *Mai am un singur dor* . Somnul, care este de fapt moartea, are funcție recuperatoare de întregire a sinelui: „Mi s-a făcut somn de această lume/ în care cuvintele țin loc de obiecte./ Mi-e foarte somn de tot ce se vede orbind”. Nichita Stănescu propune aici un altfel de somn, un somn în care visul nu e același cu al predecesorilor, evidențiind suferința, experiența tragică de învățare a morții. Finalul este asemănător finalului odei eminesciene, viața e pe undeva o cale de cunoaștere de sine, despre care tot Nichita spunea că „este o scurtă existență între două inexistențe”, dar viața ar trebui să fie mai ales o permanentă învățare a morții.

Aceste poezii ale lui Nichita, dar și altele, fac raportare la creația eminesciană, prin care descoperă un Eminescu în care el, ca poet modern, se poate regăsi.

Atât de mult îl iubea, îl venera Nichita pe mai marele său confrate, încât îi va declara mai târziu în poezia numită simplu *Către Eminescu*: „Tu n-ai murit/ pentru că eu sunt trupul tău/ care vorbește cu vorbele tale./ Când drag îmi este mie pe lumea asta/ cu iubirea ta mă gândesc la amorul tău,/ Mihai, dacă ai ști cât de tare îmi lipsești/ ca și ochilor, ca și pietrelor și curcubeielor! (...)”

Geniile au împărăția lor, strălucirea lor, percepute nu doar cu ochii, ci și cu spiritul. Iată alte cuvinte ale poetului Nichita Stănescu despre poetul Mihai Eminescu:

„M-am întrebat adeseori de ce până acum poezia lui Eminescu ne apare mai proaspătă și mai tânără decât cel mai proaspăt vers al celui mai tânăr poet.

În acest sens cuvântul geniu nu acoperă fenomenul real, deși această noțiune este inventată de romantici și, cu precădere, lor li se potrivește. În cazul poeziei române, aceasta mai degrabă se substituie cu noțiunea de Eminescu și cu nobilul epitet de eminescian, epitet ce semnifică o nuanță superioară a calității versului (...).

De ce a scris Eminescu? Nu știm de ce a scris. Ne e clar că scrisul a fost modul lui de a exista, că versul a fost modul și acțiunea lui.

Pentru cine a scris Eminescu? Ca să răspundem la această întrebare n-avem decât să-i întrebăm pe cititorii lui de ce îl citesc. Câte răspunsuri vom afla de la ei, tot atâtea adevăruri vom afla despre opera lui Eminescu, cea plină de adevăruri, dintre care multe, dacă nu majoritatea, deocamdată nu sunt acoperite, ele fiind predestinate generațiilor viitoare...” *(Nichita Stănescu – Fiziologia poeziei, Editura EMINESCU, 1990, pag. 414-415).*

Nichita Stănescu s-a născut la o distanță de optzeci și trei de ani de Eminescu. Nu este deloc mult.

S-a spus despre el cu îndreptățire că este cel mai tânăr clasic al poeziei românești contemporane.

Și despre Nichita Stănescu s-a scris mult și se va mai scrie. Și lui timpul îi va conferi binemeritata luminare. Deja sunt tot mai multe voci care spun că prin Nichita s-a mai adăugat un geniu național Istoriei literaturii române.

Noi avem datoria ca mai ales lor să le citim și recitim poeziile, însoțindu-ne cu acești doi mari poeți în lumea ideilor. Versurile lor sunt situate deasupra metaforei și au o tensiune semantică ce ne duce spre un cuvânt din viitor.

Aș vrea să închei citând câteva rânduri dintr-unul din *Testamentele* lui Nichita, rânduri care „ne lasă pe buze fărâme de Eminescu”:

„(...) Trupul în care locuiești e cu mult mai departe decât ți-ai închipui depărtarea.

Faptul că el te doare sau faptul că el îți dă plăcere nu are nicio rubedenie cu tine.

Află că mai apropiat este trupul pietrei de piatră, deși distanța dintre el și ea e infinită, decât clipa pe care o străbați de străbaterea ta în clipă.

Fiule, sufletul meu este bucuros că știi să citești. Dacă și înțelesul celor citite te va dori, te va *fii*, fiindu-te. Dacă nu, nu!

Adio!”

Adrian Alui GHEORGHE

Povestea Magdei U. spusă de Magda Ursache

Derutant este romanul cel mai recent semnat de Magda Ursache, „Femeia care citește și așteaptă” (*Editura Alfa, 2025, 332 pagini*). Și acest lucru, pentru că este o scriere atipică între genurile literare cunoscute, dar se încadrează perfect în ceea ce se numește *autoficțiune literară*. Așa cum este teoretizată de către Serge Doubrovsky, inițiatorul conceptului, autoficțiunea literară este un tip de scriitură aflat la granița dintre autobiografie și ficțiune. Autorul pornește de la propria viață, experiențe sau identitate, dar introduce elemente inventate, reinterpretate sau transformate artistic. Personajul principal, naratoarea, care își povestește viața, are o mulțime de înfățișări, de măști, manevrează o lume din imagini, chipuri și cuvinte. Protagonista este construită mai degrabă ca o conștiință decât ca un personaj strict narativ. Totul pornește, în carte, de la înstrăinarea *globalizată*, din perioada pandemiei de „Covid 19” , care este ca un război al lumii împotriva individului, pe care scriitorul o depășește cu mijloacele sale: „Am preferat să mă vaccinez cu un alt fel de vaccin: al diversității narative. Și am pornit un fir de poveste. Poveste scrisă pentru mine, ca să mă apăr de deznădejde, de depresie, ca să ies din coșmarul inuman, antiuman, cu nume urât, pandemie”. Ca să-și populeze singurătatea, aduce în intimitate personaje dintr-o lume ficțională: „Pe Caterina am readus-o din *Conversație pe Titanic*, după 20 de ani. Pe Onur, răscolitorul de lumi străine, de nicăieri”. În fapt, „Femeia care citește și așteaptă” este urmarea (ecoul, efectul etc.) poveștii din romanul *Ars expectandi*, scris în perioada pandemiei. Spuneam, după lectura romanului, că revenită în lume după *Conversație pe Titanic*, de pe când avea 29 de ani, personajul Caterina Savu își reia viața, de data aceasta la 51 de ani, în *Ars expectandi*. Și nu oricum, ci cu o poveste de dragoste care trece prin filtrul experienței de viață, dar și prin filtrul experienței intelectuale, de lectură. Ca jurnalistă la un post de televiziune, acum, la revenire în lume, în perioada cruntă a pandemiei de „Covid 19”, Caterina Savu are un invitat în platou, un persan, Onur Arda, medic „urgentist” și infecționist, cu studii făcute la București. Acesta le vorbește telespectatorilor despre riscurile infectării cu „Covid 19”, despre protecție împotriva molimei, despre implicații. Recunoaște în fața jurnalistei că în România „medicul te salvează, sistemul te omoară”. Plecând din studio împreună, la terminarea emisiunii, Caterina are „o cădere de calciu” și leșină în brațele medicului, la ieșire din lift. Acesta, ca medic de urgență, o resuscitează, o conduce cu mașina lui acasă, o ajută să își revină. De aici povestea capătă consistență erotică, personajul narator scrie apăsat: „Poveste sau nu, știu exact ziua și ora când a început dragostea noastră. Incipit: sâmbătă, 1 august, cinci și 23 de minute. Și mai știu din Coran că femeia lui Nabi l-a scos din frica de îngerul Gibril învelindu-l cu trupul ei.”

De data aceasta, în noua poveste, autoarea nu duce mai departe aventura erotico-intelectuală, ci scrie *o carte a despărțirilor* în care viața și ficțiunea nu par să aibă granițe precise. Petru și Onur sunt fațete ale unei iubiri care, la fel, nu sunt de pe lumea aceasta. Textul preia viața și o controlează: „Noi am avut o singură inimă; am vrut ca și cei doi, Caterina și Onur, să aibă o singură inimă, așa cum arată bucățile de plătică de la gâtul lor. (...) Plătica era o monedă greacă. Tăiată în două, în zig-zag și nu despicată precum un pește gras, se purta ca medalion, semn al afecțiunii celor doi. Trebuia ca jumătățile să se potrivească perfect. Iar Caterina i-a spus lui Onur, cu un surâs: Tu ești jumătatea mea cea mare, eu sunt jumătatea ta cea mică”.

Ars expectandi și *Femeia care citește și așteaptă* sunt, de fapt, expresiile acestei căutări, ale *găsirii*, dar și ale întrebării dacă realitatea există în afara imaginației. În fapt, sugerează Magda Ursache, ficționalizarea realității înseamnă crearea unei distanțe pentru a cunoaște cu adevărat lucrurile, pentru a le aprecia la valoarea lor justă. La mai bine de un deceniu de la *despărțire*, Magda Ursache are dimensiunea prezenței lui Petru în viața sa: „Petru a venit spre mine în al treilea an de facultate. Cu suflet bun de pus pe rană. Și câte răni am avut. N-aș fi rezistat fără prezența lui, fără lumina lui din suflet și minte.”

Jurnalul receptării cărților precedente, a intrării cititorului în poveste, este și el parte a acestei cărți care incită la lectură, relectură, la reflecție. Ca un joc de biliard al planetelor, într-un univers care freamătă, cititorii se izbesc de romanele *Magdei U.*, personajul *inventat* de Magda Ursache: „Plictisită să-mi fie puse în cârcă biografemele altora, am inventat-o pe Magda U., personaj de control. Am nevoie de ironia ei, de luciditatea ei, când vocile o iau razna spre lirism...”. Efectele acestei ciocniri cititor-poveste sunt imprevizibile deseori: numai că toți cititorii constată că Eros este mai puternic decât Thanatos. Trimiterea la romanul *Nuntă în cer*, a lui Mircea Eliade pare firească. Petru, ca și Onur, au găsit/ intuit *poarta* spre dincolo cu ochii inimii și ai minții. Este revelatoare secvența care provoacă imaginarul și misterul: „Eram pe Ceahlău, pe platoul Dochiei, când s-a lăsat ceață groasă. N-a fost chip să coborâm, nu se vedea la un metru. Ne-am așezat, în așteptare, pe băncuța din fața cabanei. Ei, și a apărut un moș: *Copii, dați o bere? Se duce ceața, nu ține*. I-am cumpărat berea și ne-a spus că la capătul platoului, e cărarea spre *poartă*. Petru a înțeles ce-i cu *poarta*. După o vreme s-a ridicat ceața și am mers să căutăm cărarea, *poarta*. Nici urmă de cărare, de *poartă*, doar râpă adâncă”. Concluzia pare să fie aceeași, nu există *porți* dacă nu există pericole care să le ascundă. Nicio cărare nu apare din senin, orice transcendere presupune un sacrificiu. Unde ar fi dus cărarea aceea misterioasă de pe Ceahlău? Răspunsul îl dă ficțiunea, care este în dialog permanent cu i-realitatea imediată: „Onur și Caterina nu mai știu ce-i aceea singurătate în ținutul lor de neimaginat. Imaginar pot multe, dar lumea de dincolo e greu s-o văd. O fi un plai plin cu fel de fel de flori, cu păsările mii și stele-făclii sau un deal din aer albastru? Cati o sta întinsă în iarba stelară, poate suprarealist albastră? Nu-i nimic mai special decât intimitatea fără cuvinte. Au ajuns la esența iubirii pure, fără neliniști, fără îndoială, fără frustrare. La odihna desfătată”. O întrebare chinuie (totuși) pe cititorul (*cititoarea?*) *care așteaptă*: dacă iubirea este unică sau este o sumă de iubiri? Cărțile nu răspund decisiv la această întrebare, cum se pare că nici realitatea nu o face. Povestea lui Făt Frumos, care pleacă în căutarea

tinereții fără bătrânețe, este revelatoare în acest sens. Făt Frumos abandonează iubirile pentru a căuta, printr-un parcurs inițiatic, doar *iubirea*. Cum este *tinereţea fără bătrâneţe* într-o lume chinuită mai mult de *bătrâneţe fără tinereţe*? Că astfel trăiește omul: abia se naşte (sau abia re-naşte!) şi „fără a băga de seamă” barba şi părul îi albesc, îi tremură picioarele şi când crede că înţelege ceva din viaţa asta, primeşte o palmă de la o moarte care îl aşteaptă răbdătoare să se întoarcă de unde a plecat. Dar Diotima îi relevează lui Socrate şi cealaltă faţă, *a generalităţii care rămâne*, a ideii care înveşniceşte lumea. Iubind un om, te încarci inclusiv cu moartea lui. Iubind o floare, te laşi pradă anotimpului trecător. Până şi o stea poate să cadă, centrifugată de energiile modificabile ale cosmosului. Doar „iubind iubirea”, omul se apropie de faza superioară, pe care o atinge arareori, a nemuririi, așa cum ne spune Socrate în „Banchetul” său: *„Şi dacă ar trebui să urmărim frumuseţea după înfăţişarea exterioară, ar fi o nesăbuinţă să nu socotim că frumosul din toate trupurile este în fapt unul şi acelaşi. Iar cine a priceput asta o dată, nu mai poate iubi decît toate trupurile frumoase. Cu alte cuvinte, se dezbară de iubirea puternică ce resimte pentru unul singur şi începe a-l nesocoti, ca pe ceva neînsemnat...”*. În felul acesta, orice iubire este o inițiere. Povestea acestei inițieri, a consecințelor și învățămintelor sale, o regăsim în cartea Magdei Ursache, care nu mai ține cont de distanțe fizice și nici de situări temporale. Prin această abordare, vorba lui Constantin Dulcan, reținută în carte: „Lumea de Dincolo este mai aproape decât Parisul”.

Un personaj *presimțit* al cărții, dar prezent în toate secvențele, este dorul. Formele pe care le capătă sunt diverse, de la o boală a sufletului, la o „prelungire a trecutului” în inima unui prezent inconsistent. Dorul tulbură nu numai timpul, nu numai spaţiul în care proiectăm idealitatea, ci şi situarea noastră pe axa *timp-spaţiului*, cele două entităţi suferind, sub presiunea dorului, un ciudat fenomen de contragere şi de aici o lipsă de orientare, de abolire a reperelor curente. Putem spune, astfel, că dacă Orfeu n-ar fi întors capul, ar fi păstrat-o pe Euridice: căci Euridice era în faţa lui, iar nu în spate, cum credea el; iubirea are, deci, *un sens*, fiind întoarsă spre înainte. Dorul e, din perspectiva alterităţii, şi o replică românească a hamletienei dileme: „A fi sau a nu fi ?”. Tudor Vianu chiar zice că ascendenţa thanatică a erosului este ... *un dor metafizic, aspiraţie de a ieşi din forma mărginită şi proprie*. Căci dorul e, în ultimă instanţă, tendinţa secretă a omului de a găsi limite de sprijin în momentul în care a pornit hotărât să cucerească ilimitarea, necuprinsul. Prizonier al sinelui, omul îl provoacă pe înger la o luptă care se desfăşoară mereu în contratimp. Realul este rodul imaginarului, dorul este duhul realului: „Închid fereastra, să nu se mai strecoare realitatea de afară și zgomotul străzii înnoptate prea devreme. Magia imposibilului mă cuprinde iarăși. Niciun fir de nisip nu mai cade în clepsidra mea și inexistibilii mei devin existibili. Să ies din real și să trec în *unreal* e ce-mi doresc și pot s-o fac. Da, nu ești ce trăiești, ci ce visezi că trăiești”. *Departele* este cel care ascunde promisiunile cele mai tentante, care ascunde *ceea* la ce râvnim. Departele este şi promisiunea *dragostei*, dublul nostru este situat undeva în partea opusă, pentru echilibru. Dacă şi el, dublul, tânjeşte să ne caute, atunci există posibilitatea ca întâlnirea să se petreacă undeva la mijloc. Dar e posibil, totodată, ca fiecare să o ia pe altă cale, datorită atâtor „răscruci” iar întâlnirea să fie imposibilă. Lucru care este cel mai probabil. Platon găseşte aici, în dor, cauza neliniştii şi permanentei agitaţii omeneşti.

Un alt nivel al cărții îl reprezintă jurnalul de lectură, personajele *se iubesc* prin litere, prin cuvinte, prin propoziții, prin nume de cărți și de autori. Poezia este omniprezentă, ca un liant între secvențele cărții, dar și ca un liant între oameni (personaje). Sunt reținute versuri memorabile dintr-o panoplie de autori cunoscuți mai mult sau mai puțin, selecția a fost făcută după *rațiunile inimii*. Și, vorba lui Vasile Gogea, citat în mai multe rânduri în carte: „Iată Poetul, cum se mută/ dintr-o placă memorială/ în alta./ Primește o stradă./ Ministerul de Externe/ îi dezvelește un bust./ Lumea îl aclamă/ în contumacie./ Dar el nu vrea decât să știe/ de ce/ nu mai înfloresc magnoliile”.

Femeia care citește și așteaptă este un roman neconvențional în care Magda Ursache combină fidelitatea autobiografiei cu tehnici ale ficțiunii literare. Textul pornește de la realitatea vieții sale, în special de la *moartea lui Petru* și de la explorarea unei realități în care imaginativul unește limitele unui fragmentarism al rememorării, dar transformă această experiență în discurs literar prin stil, selecție, montaj și distanțare narativă. Vocea personală caută expresii impersonale, ca într-un dialog al cărei miză este sinceritatea, creând o relație directă și emoțională între autor și cititor. Experiențele subiective, de lectură sau de viață, sunt autentificate prin recursul la dialog cu scriitori, prieteni sau parteneri de polemică, existând și o identitate scindată: *eu cea de acum* vs. *eu cea de atunci*. Cartea este compusă din secvențe, amintiri și reflecții. Ordinea nu este strict cronologică, ci afectivă. Petru (soț, iubit, frate, fiu, prieten etc.) este, practic, figura centrală a cărții, iar simplitatea, demnitatea și tragismul ascuns al acestuia devin simboluri ale unei lumi în dispariție. Pentru Magda Ursache scrierea romanului devine un act de restituire morală, dar și o clarificare a propriilor tensiuni interioare. De asemenea, caută înțelegerea propriei identități fracturate, autoficțiunea devine un proces de dezvăluire, nu de inventare, care include selecția memoriei, filtrarea emoțiilor, organizarea narativă a realului, ceea ce o apropie de ficțiune.

În paginile de jurnal, din finalul cărții (*De înțeles și de neînțeles*), ca și în multe alte secvențe, sunt considerații despre moarte, privită cu detașarea celui care știe că viața este un cerc magic a cărui latură este nemurirea. Astfel, „(...) în fagurele cosmic creat de Dumnezeu e și albina. Omul nu poate crea o albină”. Capacitatea de creație a lui Dumnezeu este infinită, ceea ce face ca și viața să fie infinită. Moartea face din fiecare om o entitate tragică, sfâșiată nu între forţe maniheice, ci în jurul unei calităţi neinteligibile care ar putea fi *timpul persoanei*. În acest „proces al morţii” timpul e un combustibil epuizabil. A căuta nemurirea e presimţirea existenţei unui „perpetuum mobile” în mijlocul unei forţe care dezintegrează continuu toate structurile posibile. Combustia pentru nemurire ar fi chiar nemurirea însăşi, pentru că în rest toate energiile sunt epuizabile: „Dragostea are tot atâta putere cât și moartea”. Fiecare fiinţă complotează împotriva morţii, consumându-şi energia sa limitată: „Numai iubirea trece din moarte în Viaţa Veşnică”. Visul doar transcende „existența practică”, însă aventura sa e cea a libelulei care înfruntă uraganul. În realitate, nemurirea este ea însăşi deopotrivă nedemonstrabilă şi raţională, tot aşa cum moartea e deopotrivă necesară şi de neînţeles, după cum spune Vladimir Jankélévitch. Magda Ursache se întreabă, la final, dacă ora din lumea noastră coincide cu ora de „dincolo”. Răspunsul, după apetitul de povestaș al autoarei, cred că se va regăsi într-o continuare într-un viitor volum.

Lucian SCURTU

„Să-i învățăm pe zei ce n-au: mirarea!”

Despre poetul Viorel Boldiș am cunoștințe extrem de reduse: îmi este concitadin în urbea de pe Crișul Repede, a revenit în țară după o experiență italiană de 26 de ani (se pare destul de amară), dar și că lucrează la redactarea unei autobiografii care îmbină, după spusele sale, „confesiunea personală cu reflecția universală”. Alte referințe biografice aflăm din prezentarea lui Florian Chelu Madeva (un împătimit al sonetului) de pe coperta patru a cărții „Sonetele Dianei” (Editura Aureo, Oradea, 2024), ce dezvăluie faptul că autorul este un bun cunoscător al limbii italiene, un fin traducător al *Luceafărului* eminescian (bănuim, în limba lui Dante), dar și, surpriză, îl putem afla în manuale școlare apărute în Italia și Brazilia.

Cartea este una elegantă ca format și punere în pagină, fiecare sonet fiind însoțit de o imagine vizuală (din păcate nu se specifică apartenența acestora) corespondentă ideației revelate de poet (se știe, pictorul vede, poetul își imaginează), reușindu-se o armonioasă translare a cuvântului în imagine și a imaginii în cuvânt, oferind scriiturii consistență vizionară, iar cititorului posibilitatea de a-și extinde meditativ conținutul mesajului enunțat.

Că erosul este titular, iar iubirea suverană („Prin neguri Eros tainic își ascute/ săgețile umbros scânteietoare”), lesne se poate constata nu numai din titlul volumului, dar și din primele versuri ce degajă, aproape programatic, o exuberanță pasională lipsită de sentimentalisme edulcorate ori metaforizări excesive, cele care sugerează la modul extrem de decent (și aureolate, parcă, de o timiditate greu reprimată) o senzualitate reținută, captivă definitiv perimetrului amoros. Un veritabil pândar al muzei este acest *Werther* îndrăgostit de o Diană reală? imaginară? mitologică? persuadat de farmecele ei (ne)pământești, obsedat de calitățile-i cu aluzii olimpiene și iluzii parnasiene („Și nu-s nici zei, nici demoni să ne-oprească/ din pârguirea fructului mușcarea/ atât de păcătoasă și lumească”), conștient de soliditatea demersului său sentimental. Jarul erotic aflat în ebuliție maximă amplifică flacăra emoțională, cea care pârjolește continuu și până la scrum un Adonis muritor în fața unei naiade nemuritoare, într-un areal evanescent, în care singurele personaje, *anima* și *animus*, sunt desprinse complet de infrarealitatea imediată, părând două entități nevoite, până la urmă, a-și imortaliza virtual iubirea perenă. Adică două jucării supuse accidental unui aceluiași *amor fati* dominator, dar și castrator.

Asumându-și riscurile pierderii propriei identități, zbaterile și frământările poetului dinamizează tensiunea amoroasă, intensifică la maximum succesiunea clipelor în care atracția este conexă și pesimismului (mai rar optimismului) intrinsec, deșertăciunii, melancoliei și deznădejdii totale, pe un fundal al amăgirii și al resemnării neechivoce, cu trimitere directă la cunoscutul sonet al lui Pierre de Ronsard, *Pour Hélène*: „Aș vrea să-ți scriu, dar nu mai am cuvinte,/ sau dacă am, sunt toate seci, deșarte,/ și zac ucise-n mine ca-ntr-o carte/ închise între lespezi de morminte.// Vezi, sunt ulciorul ce-i lipsește-o toarte,/ de care poate-ți vei aduce-aminte/ rugându-te icoanelor prea sfinte,/ și-i lăcrima pustiu pe-a noastră soarte.// Așa a fost să fie, îți vei spune,/ și cartea-mi de sonete o vei ține/ la umbra unei lumânări ce-apune,// și la lumina ei cu umbre line,/ sonetele din vremurile bune/ le vei citi gândindu-te la mine.” (*Sonet 46*).

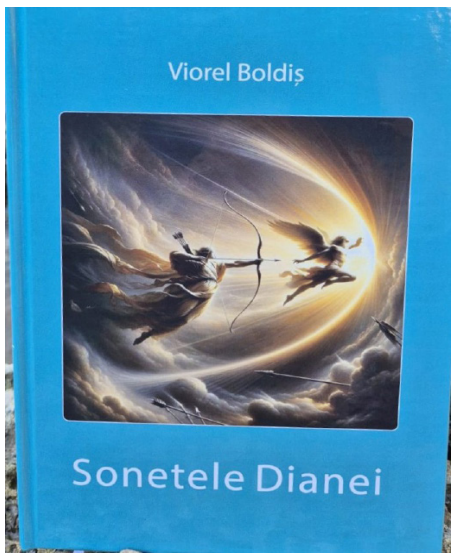

Își radiografiază solilocvial arderile emoțional-ambroziace cu minuție chirurgicală, împovărat de luciditatea necesară actului creator, căci deși constrâns de rigorile sonetului reușește a-și defula trăirile debordante cartografiate sub forma unei hărți în care interferează, mai mult sau mai puțin complice, frisonul cu senzația și afectul cu febrilitatea, conturându-se imaginea perfectă a hiperîndrăgostitului captiv, precum într-o pânză de păianjen, în mrejele iubirii iremediabile. Poziționat într-un Cupidon postmodern, Viorel Boldiș are săgeata îndreptată mereu spre inima, chipul și fantasma nimfei adorate, hiperbolizată suplicial în detrimentul autodistrugerii personale („Trimite-mi soli cu stele căzătoare,/ asteroizi, lovește-mă să doară,/ armaghedoane extraordinare”), prin evocarea unui Cronos indiferent cu muritorii, dar intransigent cu robii supuși nesăbuitului și capriciosului Eros. Rătăcitor romantic printre aceștia, poetul își acceptă fără rețineri adorația și dăruirea totală față de diafana Diana, pe care o invocă, o cântă, o mistifică, o divinizează cu o ardoare narcotizată de pasionalități devastatoare/efluvii nimicitoare, precum în frumosul *Sonet 15* (transpus muzical la sfârșitul volumului de Florian Chelu Madeva), care pare a confirma faptul că venerata e una reală, și nu o himeră tranzitorie: „Îngăduie-mi, Diana, să îți dărui/ ce-n lume nimeni nu-ți va dărui,/ de orice-ar face, oricât ar stărui,/ căci numai eu cu mine-n tine stărui.// Doar eu știu ochii-n stele să ți-i vărui,/ cum nimeni altul știe-a-i vărui,/ și-ntreaga lume de s-ar nărui,/ eu minele-mi în tine vreau să-l nărui.// Căci vezi, Diana, clipele mi-s veacuri/ când timpul meu clipește-n ochii tăi,/ iar ochii tăi când mă privești mi-s leacuri// ce-mi vindecă-ale trupului odăi,/ și chiar de zeii-mi spun că toate-s fleacuri,/ tu sânge-mi ești și inimii bătăi”.

Cele 47 de sonete (numerologic, cu siguranță, au o anume semnificație) ale lui Viorel Boldiș însumează o pitorească, exotică, dar pârguită *grădină a deliciilor*, protejată de concupiscența excesivă, intimismul desuet ori hedonismul accentuat (vizibile unui segment al poeziei noastre de azi), ceea ce înalță ștacheta credibilității, consolidează sustenabilitatea autenticității și exemplifică necesitatea moralității. Tocmai de aceea declarațiile de dragoste sunt veridice spovedanii la vedere și de bun simț, deși când tandrețea și dorința ating punctul maximei intensități, autorul dorește contrariul, adică refugiul în oazele („ciudate oaze”, după cum le cataloghează) interiorității protectoare și ale ataraxiei liniștitoare, mizând, de data aceasta, pe o iubire confidențială, îngăduită doar de actant și de ființele divine: „De te-aș iubi în taină, precum sfinții/ în taină-și spun eterna rugăciune,/ a sufletului sfântă plecăciune/ înduplecați-ar neclintirea minții?” și „mi-e martor Dumnezeu că-mi este scrisul/ atât cât tu mi-ești miez de poezie”. În cazul de față, iubirea nu e una pasageră sau de conjunctură, e una a cărei profunzime provoacă cititorul la a-și reevalua stările onirice („Neobosit mi-e visul ce ne vede”) sau îl îndeamnă spre contemplare și reflecție: „ce pur transformă-mi visul în idee”.

Autorul-diarist (fiecare sonet e datat într-un ecart temporal cuprins între 26 noiembrie 2022 și 6 ianuarie 2024) nu numai că-și schițează la modul diegetic trăirile sentimentale, dar le și problematizează trăsăturile hașurate în scopul atingerii, măcar și tangențial, a râvnitei eudemonii, cea care ar ilumina sempitern și astral backgroundul în care clipa se dilată, iar eternitatea se comprimă: „Strâns când ne ținem de-a visului undă,/ ziua eu soare-s iar noaptea tu lună,/ tot ce-i Etern se va face secundă”(*Sonet 20*). Când imersiunile în miezurile aburinde ale plăcerii sunt consubstanțiale voluptății, Viorel renunță a-și mai esențializa spiritual entuziasmul amoros în detrimentul înflăcărărilor carnale („Devoră-mi carnea ca un foc ce arde,/ cuprinde-mă cu flăcările tale,/ cu ochii-ți limpezi de lumini opale/ și brațele în juru-mi jar de coarde”) afiliate unei cosmogonii cataclismice urmată de pulverizarea & diseminarea trăirilor erotice în spațio-temporalitatea siderală a nemărginirii: „Din tine-și soarbe Spațiul eteruri,/ pustiului din mine-i ești grădină/ și Timpului eterna rădăcină/ a Căii prea Lactee fără zeruri”. (Rima *eteruri-zeruri* pare forțată). Fără a părea vulnerat în fața acestei năucitoare iubiri, autorul îi poartă povara cu demnitate și responsabilitate, nimbat de o stăpânire de sine generatoare, uneori, de uimiri și nedumeriri care, paradoxal, îi potențează fervorile emoționale și stimulează fiorurile sentimentale.

Atracția pătimașă îl neantizează, dar și regenerează într-o succesiune de stări sufletești incendiare prin gravitatea lor explozivă & implozivă, cea care denotă durabilitate și permanență, deși uneori umbrele efemere ale suspiciunii și geloziei („Și când pervers din umbre gându-și țese/ păienjenișde gelozii și teamă,/ în răbufniri și-oftaturi de metrese,// mă iert, plătind iubirii iar-și vamă”) obturează seninătatea și încrederea, „spaime” circumscrise, la urma urmelor, ADN-ului oricărui îndrăgostit autentic.

O umbră de stranietate învăluie simbolistica acestor sonete (adesea inegale valoric), când energiile amoroase sunt emise de reflectant (recte poet) într-o singură direcție, lipsind feedback-urile, fie ele și aluzive, ale părții reflectate (recte Diana). Intuiția ne face să credem că seducția a fost/este nu numai acceptată, dar și onorată de cea idealizată, din moment ce poetul persistă în delicatele sale suavități, consecvent în aventura sa curtenitoare.

La sfârșitul lecturii, cititorului i se oferă șansa de a-și scana în memoria afectivă (sau pe retina oculară) conturul și imaginea unei *Diane* identice cu cea efigiată de poet, sau, de ce nu, al uneia inedite!

Viorel Boldiș, un poet interesant, pe care „leoaica” iubirii l-a mușcat iremediabil de față, confirmă adevărul profund al Apostolului Pavel: *Dacă dragoste nu am, nimic nu sunt*.

Al. CISTELECAN

Simplitate cu emfaze

Deși n-ar mai fi cazul, pentru că a trecut deja pragul, în poeziile Mirunei Rus din debutul cu *Haos și renaștere* (Bestseller, Chișinău, 2024) adie un aer de precocitate incertă, ca de poet licean. Firește, dacă nu e decît impresie de precocitate, înseamnă că e naivitate neintenționată, naturală și autentică. Titlul volumului e mult prea emfatic pentru ce e înăuntrul lui și invocă o fabulă vizionară ambițioasă, una care trimite la marile narațiuni îngropate de Lyotard și de postmoderniștii lui. La drept vorbind, pe Miruna nici n-ar fi ținut-o curele pentru o poezie de temperatură vizionară, căci temperamentul ei - și imaginativ și reflexiv – e potrivit pentru lucruri mai simple, de afecte mai domestice. Dintre acestea, cea mai la îndemînă e partitura erotică, pe care Miruna exersează reticent, dar și recurent. Nu merge însă mai departe de incitare și chiar și senzațiile de aprindere sînt tulburate de pasiunea pentru abstracții pretențioase sau folosite într-o manieră cam bizară: ”dansează cu mine, te rog.../ poartă-mi numele pe valuri de vise/ unde evidentul se propagă în vid.// închide-ți privirea pe buzele mele/ pătate de sărut.// dansează cu mine/ diseară.// cînd fluturașii încep să se dilueze/ în reacții.// îți lipești trupul de mine// știi că e incitant// dar// nu// te// oprești.” (*Dansează cu mine*!). Miruna face mici confesiuni sugubețe, profesînd versuri aerisite, fără nici un complex față de densitatea lirică ori față de pregnanța stării: ”E, vezi? Ți-a cam plăcut plimbarea!/ Parkă te simt cum oftezi/ Și-mi dai dreptate.// Te-au dat pe spate ”succesurile” altora?// Fir-ar! Iar m-am întrerupt din lectură... (*Ți-am spus...*). Ținta ei e să prindă fulgurațe de stări, nu propriu zis stări cristalizate. Lucrurile acestea i-ar ieși, jucate cum sunt pe spontaneitate și cu o adiere de umor, dacă poeta n-ar avea teamă de inconsistența lor și n-ar suferi de scrisul adînc, reflexiv-patetizant: ”am ajuns într-un punct culminat/ de lumina tandră a lunii/ în prag de noapte.// în zenit găsesc ultimele aluzii/ la mistic și la toate făpturile/ care mi-au încălzit viața pînă acum/ oarecum îmbălsămată într-un sacrilegiu morbid și costisitor” etc. (*La începuturi*). Convinsă însă că lucrurile frivole trebuie încununate cu gravitate, purcede la ostentații imaginative în care efectul cel mai pregnant e obținut prin mobilizarea lexicului în combinații cel puțin extravagante: ”Cînd se scurg șiroaie de cromozomi/ Pe buzele tale? Însiropate cu seva unei respirații macabre// Cînd simt că alunec în infern/ Mă rătăcesc în ochii tăi/ Și mă îmbăt cu arome” (*Cînd...*). De regulă iese o combinație de ușurele și crispate, de vorbărie alintată și incidente suprarealiste abstruze: ”Normal.../ Normal relativ.../ Normal concret.../ Normal abstract.../ Nu mă exprim în limitele normalului./ Doar cu eufemisme estetice./ Vreau să-mi înmoi vertebrele/ În fluide./ Să văd cum delirează hormonii./ Celulele tale se prind cu capse/ Bacteriile inexpresive/ Se ciocnesc în suspiciuni./ Tresari aiurea în secreții comestibile./ La ce te gînești?/ Nu știi că polii opuși se atrag?/ Acum dai înapoi.../ Nu mai vrei.../ Nu mai poți.../ Reacția e incompletă/ Intențiile tale se scaldă/ În nervuri transparente./ Coboară lin/ În singurătatea sfioasă// Te vreau...” etc. (*Definiții normale*). Pe suportul unei dispoziții ludice, Miruna amestecă discursurile în speranța că gravitatea se va atașa și de vorbele goale. Sînt însă doar implanturi de ostentații în adierea sporovăielii de simpatice: ”Ți-ai luat și cămașa pe dos/ Gulerul îți stă ca naiba/ Dar.../ Tot eu sunt responsabilă?/ Nu.../ Doar nu te aștepți să-ți fac nodul la cravată/ Și să-ți spun cuvinte dulci./ Ți s-a înnodat tupeul în gît/ De extaz?” (*Concluzie?*). Cînd poemul se lasă în voia jocului iese o dispoziție mai curată: ”Poemul acesta ar fi ieșit banal/ Fără zîmbetul meu/ Dar poate am forțat nota/ Cititorul oare și-a dat seama?/ Dragule, cred că știi că vreau să-ți ofer un cadou/ (Un mic bonus că ai avut răbdare să citești pînă la sfîrșit)/ zîmbesc/ zîmbesc/ zîmbesc” - și tot așa pe toată pagina (*Ce mai faci, Mirunica?*). Și transcrierea de senzații e mai curată dacă e dată pe glumă, chiar dacă nu poate ocoli prețiozitățile: ”te-am electrocutat cu zîmbetul meu/ te-am amețit cu buzele mele/ pe care/ picături de rouă/ au dansat/ și/ au lăsat urme// făcîndu-ți pupilele/ să se dilate/ de plăcere” (*Plimbare în sine*). Cînd e neserioasă, Miruna e mai serioasă decît atunci cînd face desene de anxietate (de genul: ”Îmi preling chipul/ În lumini fluide,/ Sufocînd ineditul/ Clipelor sfîșietoare/ Ce-mi mistuie conștiința” – *Luciditate*). La lucrurile simple îi merge Mirunei mîna, numai că ea își dorește complicații. Deși toți poeții știu că simplitatea e cea mai grea complicație...

Lina CODREANU

Piramida formativă

Cartea semnată de Mihail-Florin Stan – *Omul dual* (Târgoviște, Editura Biblioteca, 2024) – devine una incitantă pentru lector, atât prin semnificația titlului, cât și prin substanța livrescă. Explicația de subtitlu trimite la genul de „proză scurtă” iar modalitatea elaborării încadrează volumul la categoria literaturii de frontieră, scriitura fiind de natură memorialistică.

Cum amintirea face jocuri aleatorii, autorul a operat o selecție a evenimentelor și întâmplărilor semnificative din perioada deplinei tinereți (cam trei decenii). Deși fluența (auto)biografică se disipează, totuși, evenimentele / întâmplările decurg alert și mențin activă vigilența lectorului. Realismul acestei proze nu presupune o fotografie a realității, ci o perspectivă autodiegetică, percepută subiectiv de naratorul-personaj.

Prin titlu autorul înaintează o problemă filosofică: *dualitatea* ființei umane, alta decât *dublul* ori *dubletul*. În „*Omul dual*” conviețuiesc contrarii care se atrag și se resping deopotrivă: rafinamentul și grosierul, rațiunea și instinctul, generozitatea și egoismul, dorința de afirmare și nevoia de epatare. Dualitatea lui nu e o slăbiciune, ci o expresie a complexității umane, dovada că în fiecare dintre noi coexistă două forțe care se definesc una prin cealaltă.

Primele pagini deschid arcada observației sub umbrela predestinării, după cum reiese din titlu: *Dumnezeu are căile lui... și viața noastră le urmează!*

În ansamblu, capitolele cărții propun cititorului fragmente dintr-un prezumtiv *bildungsroman*, a cărui „acțiune” începe îndată ce tânărul termină facultatea și-și trăiește bucuria alături de soție și de copiii în Delureni (Târgoviște, n.n.), o urbe situată în zona central-sudică a țării. Aria epică se extinde și în Sighișoara, Vâlcea, Căciulata, apoi București, Costinești...

Întâmplările / aventurile personale fac parte dintr-o realitate trăită nu cu mult înainta confesiunii auctoriale. Protagonistul este un tânăr instruit, de înalt nivel intelectual (absolvent al Facultății de Inginerie Electrică, cu masterat), șef de promoție, practicant „vânat” de diferite companii de prestigiu, provenind dintr-o familie de intelectuali, el însuși cap de familie.

Urcușul eroilor pe scara profesională scoate la iveală praguri temeinice de profesionalizare (teste, examene, concursuri), dar și demersuri / „apucături” ale unui „sistem deja ticăloșit”, de care au beneficiat unii camarazi de drum. Ei sunt bine instruiți din punct de vedere intelectual, dar, ca oricine dintre noi, pot eșua ori au noroc în atingerea unui scop.

Profilurile actanților nu sunt portrete definite, ci doar *crochiuri* într-un album al memoriei. Așa sunt Magnet, Samy, Andreea, prietenii de liceu - Radu și Doru („frate de cruce”), „vajnicii maiștri” de atelier - Vicu și Ulei, Victor ș.a. În tușe mai accentuate este realizată figura prietenului Marian („un tip extraordinar”, cu multe cunoștințe de specialitate) care adună în traiectoria vieții schimbări bruște: odată ajuns în post de șef de centru al unei instituții de renume, refuză ulterior să fie șef la capitala de județ, în favoarea unei prietene. Asemenea, un „eșec norocos” a traversat juniorul lui Marian, „bestial teoretic”, olimpic, care nu a intrat la facultatea dorită, dar s-a împlinit excelent în imperiul inteligenței artificiale.

În vara lui 1990, înainte de admitere la facultate, grupul de prieteni merge la Costinești, ceea ce reprezintă pentru aspiranții la viața de student o împrejurare favorabilă pentru flirturi, întâmplătoare intrigi amoroase, speranțe și dezamăgiri.

Anii de studenție au farmecul totalei libertăți, căci acum se succed aventuri tulburi cu fete frumoase (miss boboc ASE, Laura, Otilia, Adriana), beții, jocuri de noroc... Totuși, pentru protagonist, apele se liniștesc odată cu vestea că va deveni tată.

Narativitatea textului e zgâlțâită de asperitățile de limbaj, care, până nu demult nu puteau figura în cărțile prestigioase, fie și de literatură. Scriitura captează fațete postmoderniste. Postmodernismul pare deschis oricărei tentații lingvistice, prin utilizarea argoului, a unor termeni vulgari, injurii, expresii indecente, limbaj rugos, ceea ce, în opinia mea, va fi respins în viitor chiar de generațiile tinere.

Câteva picanterii dezvăluie viața firească a unui om obișnuit aflat în concediu: cazare, drumeții, masă, întâlniri cu studenți și doctoranzi... (cap. *Oameni, oameni, semănați cu iubire... câmpia din voi!*”). Naratorul-personaj este o ființă frământată de propriile contraste, un echilibru instabil între ceea ce ar vrea să fie și ceea ce este.

Pilonul de rezistență al cărții îl reprezintă capitolul *Piramida lui Maslow,* unde este dezbătută, ca într-un autonom curs universitar (cu care eul narator este familiarizat) „motivația umană”. Nu e întâmplător inserată teza piramidei, deoarece susține demersul acțiunilor protagonistului, de la „nevoile de bază” la „cel mai înalt nivel” – realizarea de sine/ autorealizarea. Aceste niveluri formative de realitate par a constitui scara pe care urcă tânărul, de la treapta „licențiat” până la „profesor universitar”, ins fericit, cu familie, înconjurat de rude și prieteni.

Discursul auctorial se extinde prin proza autoreflexivă, relevabilă în capitolele despre fericire și prietenie: *Ce înseamnă să fii szjmecher?... și fericirea constituie o alegerea a noastră?* și *Prietenia învinge timpul*, în care naratorul apreciază cele două virtuți, drept aspirații umane de netăgăduit: „Fericirea anulează de regulă frustrările și resentimentele inevitabile în viață, ranchiuna, invidia, ura și, mai ales, dorința de răzbunare. Oamenii fericiți sunt buni și plini de compasiune pentru semeni. Ei iubesc cu patimă frumosul locurile, peisajele, oamenii și animalele, mai altfel spus, iubesc tot ceea ce îi înconjoară” (p. 74).

Bilanțul vieții relevă o „călătorie” prin viață, cu final fericit, ca-n poveștile neamului: „A fost odată ca niciodată”. *Plusurile* sunt substanțiale: căsătoria adună „cei mai frumoși ani din viața mea”; „Doi copii superbi, viață minunată și răsfăț maxim din partea prințesei, socrii superbi și părinți minunați [...], frate și cumnate meseriași, văr de înaltă clasă, prieteni devotați, casă la țară și înțelegere din priviri” (p. 193). *Minusurile* stau sub semnul deriziunii cotidiene...

După escapadele tinereții, orice rătăcit prin jungla socială se-ntoarce pe făgașul firesc al vieții, căci întâmplările din lume, deși neînțelese întrutotul de oameni, sunt orchestrate de Dumnezeu. În structura romanescă autorul propune arcade complementare ce se deschid și se închid cu imaginea familiei fericite, într-o viziune epică a cercului patronată de expresia străveche: „*Dumnezeu are căile lui...*

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

Post(st)ări (secţiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Cărţi vechi stivuite în teancuri, nedeschise demult, cine ştie de cînd zac aşa, în spatele ferestrelor, ca nişte bătrîni în încăperile cărora nu mai intră nimeni! Le privesc din stradă şi mă gîndesc că, oricîtă ficţiune ar fi între coperţile lor, acolo este lumea adevărată. Aici, doar cea reală. (aprilie 2022)

BIASTROFICE (aprilie 2022)
* Uneori, cred că sînt atins de nebunie, că intensitatea cu care mă gîndesc la ei, la cîinii nefiresc de bătrîni, îi ţine în viaţă. Desigur, nu am niciun merit, dacă aş avea, ar însemna că sînt perfect sănătos, e doar un mod de a mă iluziona că ţin lucrurile sub control. Mă scufund în acest gînd, ca şi cum m-aş lăsa să alunec pe un tobogan nesfîrşit, fără să mai văd în jur nimic...
* Într-un tîrziu, cînd distanţa faţă de oricine altcineva se măsura doar în uitare, a spus: „se ştie, cuvintele sînt ca vasul ce ţine apa sau vinul, nu ele fac poezia, ci suflul care le poartă sau le abate...poezia mi-a scris-o multă vreme adevărul celorlalţi, adică ignoranţa cea mai feroce, aceea care te face absent în prezenţa ta, apoi au scris-o bolile şi, în cele din urmă, cel mai clar, căci dincolo de prejudecăţi, absenţa, adică tăcerea. Dar, cum absenţa poate fi proiecţie subiectivă sau artă a disimulării, bolile vin să-i dea greutate specifică, o înconjoară cum se strînge pilitura în jurul magnetului şi atunci te descoperi locuind-o, prezent în absenţa ta, pe deplin legitim, firesc”. Poezia, bipolară, precum magnetul.
* Mereu am aşteptat poezia. Să apară, să mă lovească dintr-o parte a trecutului pe care n-o mai simt. Dar, am şi pîndit-o de destule ori, ceea ce înseamnă că am uitat foarte puţin sau că am avut mari aşteptări de la ea. Sau şi una şi alta. Rareori, în criză de încredere, am provocat-o să-şi amintească.

* De cîteva săptămîni, de cînd am revenit la orele de predare în format fizic, stînd la birou, îmi alunecă privirea în stînga, acolo unde, îndărătul unor teancuri de cărţi şi alte specii de hîrţoage, tronează ctitoriile pandemice: cinci cutii a cîte 50 de măşti Dr. Albert, sigilate. Din stocul de birotică pandemică, de necesitate. Dragele de ele, cum îşi mai aşteaptă rîndul, cuminţi, să se facă utile din nou! Sînt convins, nu le voi dezamăgi, cîndva vor intra din nou în vigoare, adică (îşi vor lua nasul) la purtare. P.S. M-am uitat şi la termenul de expirare, mai au încă 4 ani. Al meu, deocamdată, nu e inscripţionat nicăieri. La termenul de predare mă refer, desigur. (aprilie 2022)
* O cioară neînsufleţită, întinsă perfect pe spate, cu ghearele acoperite de penajul smolit, demnă, ca un faraon înveşmîntat în mantia sa, întins în sarcofag. Impresionant este că nu părea inertă, în schimb avea acea solemnitate a ieşirii din timp, a desprinderii de inerţia determinismului biologic, de ciclicitatea circadiană. Aşa, parcă abstrasă într-o rugăciune fără sfîrşit, în poziţia aceea, cu ciocul aţintit spre cer, ea însăşi un mic monument funerar. O cioară funerară. (aprilie 2022)
* Aţi observat că din revistele literare serioase (aka progresiste, aka care contează), au dispărut urările de sărbători religioase, cam aşa, de vreo doi ani, de cînd cu pandemia? Ce coincidenţă! În schimb, prefabricatele & (semi)preparatele deontologice şi geostrategice sînt servite din abundenţă, făr' de număr, număr de număr? O anume corectitudine le ţine în cadenţă, umăr la umăr, cînd e la mijloc militantismul ideologic, diferendele esteticeşti, dar şi ciomăgelile pe bază de ciolan, se suspendă! În fond, atît estetica, cît şi ciolanul pot fi şi în altă parte, dacă nu cumva, de la un punct/ prag încolo, se confundă! Sincer, cred că de vină sînt conspiraţioniştii, altfel n-are cum! (aprilie 2022)
* Ultima ţigară, seara, în balcon, aproape un vis, deşi, la vedere, doar un ritual. Dar, nu e oare orice ritual o aspiraţie spre dizolvarea în impalpabil? Pe trotuarul de vis-a-vis, două cupluri, unul dintre ele pare o nouă specie de lăcustă sau de balerini, ceva scăpat din Bunuel, se deplasează neeuclidian, pare să fie o geometrie postumană, a abandonului acolo, o inerţie perversă care poate deveni în orice clipă graţie isterică. O fi naturaleţe bizară sau artificiul unui efect studiat?! Mi-aş dori prima variantă, ar fi singura remarcabilă, sclifoseala, ifoseria, pedanteria disimulată în improvizaţii sînt spiţe în roata deşertăciunii. Cît despre celălalt cuplu, vădit mai tînăr chiar şi pentru vederea mea slăbită, alternează reprizele în care nu ştie ce să facă, sedus pînă la năuceală de insolita vecinătate, cu acelea de hîrjoneală aproape umană. (24.04.2022)
* Astăzi m-am întretăiat cu un vechi cunoscut, genul pentru care formula „salut-salut” spune cam totul. Nu-l mai văzusem de destulă vreme, cred că sîntem de aceeaşi vîrstă, cel mult ± un an. De la distanţă, cum se apropia, nu mi-a părut o figură familiară, apoi, cînd a ajuns în dreptul meu m-a salutat şi atunci mi-am dat seama că-l cunosc din vremea claselor primare. Şi mi-am amintit cum, prin anii '90, de cîte ori întîlneam persoane de vîrsta bunicilor materni, cunoscuţi de-ai lor, prieteni, ştiuţi de decenii bune, dar pe care nu-i mai văzusem demult, mă învăluia o senzaţie de siguranţă, acel refugiu pe care ştii că te poţi baza la nevoie, intimitatea împărtăşită cu cel ce ai fost. Jubilaţia aceea discretă, reţinută, ca o apă încreţită de vînt, care este felul timpului real de a face, din cînd în cînd, cîte o reverenţă memoriei şi, totodată, de a-i îngădui, încă, o restituţie arbitrară, răsplătindu-i fidelitatea de colecţie subiectivă. Apoi, în anii 2000-2010, acelaşi sentiment îl aveam cînd vedeam cunoscuţi, prieteni, colegi din contingentul părinţilor mei. Acum, cînd l-am văzut pe acel cunoscut de decenii, poate de o jumătate de secol, senzaţia aceea n-a mai apărut, a înlocuit-o un frison, o alunecare de teren subită şi rece, undeva în straturile adînci ale corpului... (28.04.2022, Bacău)

Emil NICOLAE

Poetul ca „performer”

„Caută-ți un actor!” a spus cineva, cândva, unui coleg mai puțin priceput în declamație, la întâlnirea unui grup de poeți cu publicul. Și vorba asta a început să circule ca un fel de ”poruncă” (dincolo de ironia inițială), pentru că, da, la adunările poeticești autorul trebuie să fie mai degrabă ”recitator” decât scriitor și publicul, la rândul său, mai degrabă ”ascultător” decât cititor. Asta a devenit percepția mentalului colectiv... Și mi-am adus aminte de o întâmplare petrecută demult, prin 1930, la teatrul vechi din Piatra-Neamț (astăzi dărâmat). Un grup de poeți ”fruntași”, aflat în turneu, a urcat pe scenă, s-a așezat pe scaune și a trecut la treabă. Unul câte unul, componenții săi se ridicau și pășeau în avanscenă (nu exista microfon) ca să-și spună versurile (dacă le avea memorate) ori să și le citească. Între scriitorii invitați, conform afișului, se număra și G. Bacovia. Când i-a venit rândul, cei prezenți au constatat, cu surprindere, că poetul dispăruse. ”S-a plimbat o vreme prin spatele nostru (în fundalul scenei și culise) – a explicat cineva – apoi a plecat. Cred că e acum în drum spre gară, dacă nu cumva a ajuns deja în trenul de Bacău!” Sigur, Bacovia era un ciudat, agorafob, timid, introvertit, ”autist” s-ar zice azi, ceea ce ar explica situația... Dar să interpretăm lucrurile și altfel: dacă poetul nostru vroia să rămână scriitor și atât, displăcându-i condiția de recitator / performer?

Totuși, poetul, în general, e un ”performer” de când se știe, adică s-a născut așa (interpret al propriei creații). Pentru că, în antichitatea europeană (dar nu numai), lucru cunoscut – poezia (produs sincretic: voce, acompaniament muzical, gestică etc.) circula oral. Rapsodul / aedul (*aoidos*) își prezenta epopeea în fața publicului ca într-un adevărat spectacol. Homer sau Hesiod nu își recitau epopeile în sensul în care ne imaginăm astăzi un poet care citește de pe hârtie. Oricum, pe scurt, poetul arhaic a fost un interpret al memoriei colective și un ”artist povestitor”. Apoi, odată cu apariția scrisului și a curților nobiliare medievale, poezia începe să se desprindă de oralitate. Trubadurii și truverii medievali au păstrat dimensiunea performativă, dar ea devine mai rafinată, destinată unui public select. În Renaștere, poetul câștigă statutul de ”autor”, adică un creator care își afirmă individualitatea și cultura. Ulterior, tiparul înlocuiește scena, iar poezia se transformă într-un ”act literar”, nu scenic. Performanța rămâne, dar se mută în măiestria limbajului și în arta compoziției. Poetul nu mai este un interpret în fața publicului, ci un scriitor în fața paginii. Romantismul a mutat accentul de pe performanța exterioară pe cea ”interioară”. Poetul devine un ”geniu inspirat”, un profet al emoției și al visului. Figura poetului romantic – de la Byron la Eminescu – este aceea a unui ”performer al sufletului”. Poezia se retrage din agora și devine act de introspecție, dar păstrează teatralitatea în expresie. Modernismul va continua această linie, cultivând poezia ca ”spectacol al limbii” (prin ritm, imagini, șoc estetic), chiar dacă performanța rămâne în interiorul textului. În sfârșit, secolul XX marchează întoarcerea la scenă. Avangardele artistice (dadaism, futurism, suprarealism) readuc în prim-plan corporalitatea și energia performativă a poeziei. Recitalurile dadaiste, poeziile sonore, montajele vizuale redeschid poezia spre public și experiment. În a doua jumătate a secolului, diverse mișcări (*Beat Generation*, *performance poetry*, *spoken word* ori *slam poetry*) redefinesc rolul poetului ca ”artist scenic”. Lecturile publice sunt manifestări de libertate și rezistență, iar poetul recuperează contactul direct cu publicul. Iar acum, poetul contemporan aspiră și la condiția de ”performer multimedia”: poezia circulă în forme audio-vizuale, digitale sau interactive (video-poezie, poezie pe rețele sociale, colaborări între poeți, muzicieni și artiști vizuali). Observăm cum scena și ecranul se unesc, iar poetul adoptă poziția de ”creator multimedia”, capabil să îmbine vocea, imaginea și textul într-un limbaj hibrid. Astfel, paradoxal, poetul reunește astăzi toate epocile anterioare: este simultan rapsod, scriitor, gânditor și performer digital.

În această schiță de parcurs universal, poetul român (și poezia lui, desigur) a avut și are caracteristici specifice: 1. cultura orală dominantă; 2. spiritul conservator inconturnabil; 3. întârzierile / nesincronizările (v. E. Lovinescu); 4. gustul imitației; 5. angajamentul ideologic (istoric?) presant și continuu etc. Unele dintre acestea au stimulat intrarea în ”scenă”, altele au inhibat-o. Însă, firește, aspectul performativ depinde covârșitor și de ”firea” / structura individuală. Cum depinde, de asemenea, și de raportarea la autenticitate: pentru unii, ”declamația” înseamnă amplificarea substanței mesajului (de la Ion Minulescu la Adrian Păunescu), pentru alții mai puțin sau dimpotrivă (Gellu Naum). Cum nu e de neglijat ”acordul natural” dintre rostire și text

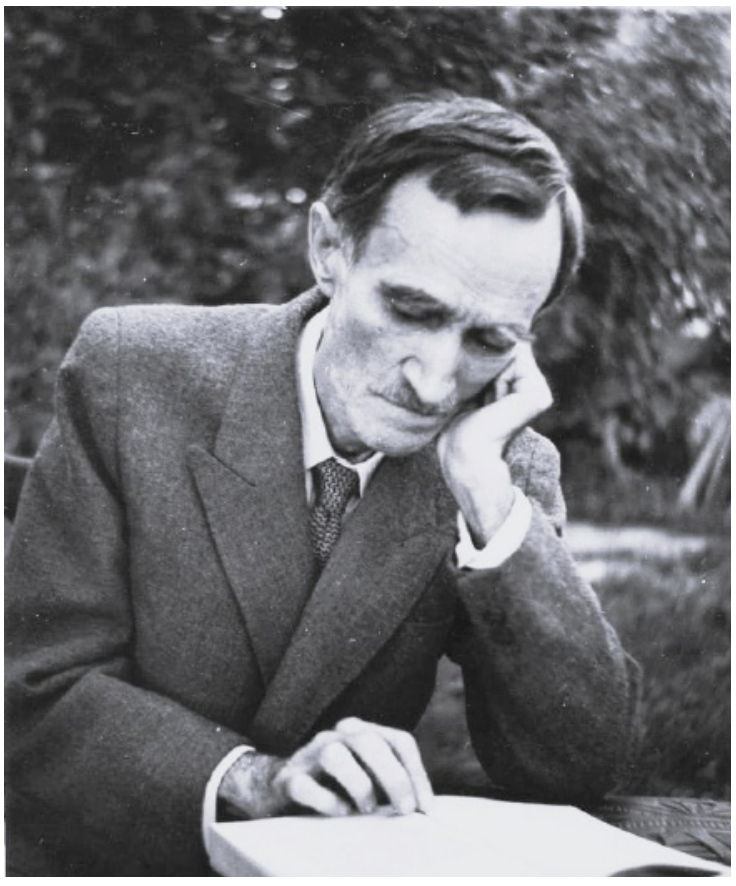

(Emil Botta), sau ”lectura de serviciu” (cazul G. Bacovia – voi reveni mai jos).

Ținând seama de numeroasele ieșiri în public ale poeților (la recitaluri, turniruri, festivaluri ș.a.m.d.), mă aștept ca o viitoare istorie literară să includă și evaluarea ”vocii” poeților, pe lângă analiza de text, dacă ea – vocea – adaugă ceva expresivității... Pare o aberație, evident, însă cum vom convinge spectatorul încântat de rostirea unui autor (”Vai, ce frumos a recitat!”) că ierarhiile literare au alte criterii?! Încât, spre beneficiul destinului de performer al poetului contemporan (indiferent de scrisul său, în format tradițional sau modern), devenit el însuși actor (adică fără actor ”la purtător”!), reproduc aici ”recomandarea” Marelui Will către actori (v. ”Hamlet”, actul 3, scena 2), într-o traducere directă, literală, ”indicativă”, nepoetizată:

SHAKESPEARE PENTRU ACTORI

„Spuneți replicile, vă rog, așa cum vi le-am rostit eu,
ușor, clar, neîmpiedicate de limbă; căci dacă le declamați cu gura căscată,
așa cum fac mulți actori, mai bine ar spune crainicul orașului replicile mele.
Și nu tăiați aerul prea mult cu mâna, așa,
ci folosiți totul cu moderație;
chiar și în torentul, furtuna și, ca să zic așa,
vârtejul pasiunii voastre, trebuie
să dobândiți și să generați o cumpătare care să îi dea netezime.
Oh, mă doare sufletul să aud un tip gălăgios,
cu perucă, sfâșiind o emoție în bucăți, zdrențuind-o
până-ți sparge urechile; mai ales celor din publicul de jos
(„the groundlings” (*),
care, în mare parte, nu primesc decât gesturi mute de neînțeles și zgomot:
aș vrea ca un astfel de om să fie bătut pentru că joacă peste măsură;
mai exagerat decât Termagant; îl întrece chiar și pe Irod (**):
vă rog, evitați asta.
Dar să nu fiți nici prea blânzi;
lăsați-vă ghidați de propria judecată: potriviți acțiunea cuvântului,
și cuvântul acțiunii;
cu o grijă specială, să nu depășiți modestia naturii:
pentru că orice lucru exagerat e în afara scopului teatrului,
care este, de la început și până acum,
să țină firea ca o oglindă:
să arate virtuții chipul ei propriu, batjocurii imaginea ei adevărată
și timpului prezent forma și trăsăturile sale.
Dacă asta e făcută în exces sau este (scăpată) prea moale,
deși îi împinge pe cei nepricepuți să râdă,
nu poate decât să-i întristeze pe cei cu judecată;
iar părerea acestora din urmă trebuie, în aprecierea voastră,
să valoreze mai mult decât un întreg teatru plin de lume.
Oh, sunt actori pe care i-am văzut jucând, și pe care i-am auzit lăudați,
și încă destul de mult /.../,
deși nu aveau nici accentul unui creștin, nici mersul unui creștin,
păgân sau om, ci pășeau și răcneau de parcă
niște ucenici ai Naturii ar fi făcut oamenii greșit,
atât de oribil imitau umanitatea.
Și lăsați-i pe cei care joacă bufonii să nu spună mai mult
decât e scris pentru ei;
căci sunt unii dintre ei care râd singuri,
ca să-i facă și pe o parte dintre spectatorii simpli să râdă și ei;
cu toate că, între timp, vreo întrebare importantă din piesă
ar trebui să fie luată în seamă:
ăsta e un lucru josnic și arată o ambiție jalnică
în bufonul care face asta. Mergeți și pregătiți-vă.”

_____

(*) „the groundlings” – spectatorii care stăteau în picioare în fața scenei, cei mai săraci și mai gălăgioși;

(**) „Termagant” și „Herod” erau personaje tradiționale interpretate adesea excesiv (prea teatral) în piesele medievale.

Precizez că acest text a fost și a rămas subiect de studiu obligatoriu în toate școlile de teatru. Însă nu cred că în mintea sau în subconștientul poetului G. Bacovia exista respectiva ”recomandare” la reuniunea poetică de la Piatra-Neamț și nici în anul 1953, când a fost invitat să-și citească la Radio București cele 28 de poezii (editate apoi pe un disc vinil, în 1966). Agatha Grigorescu-Bacovia își amintea că înregistrarea a fost refăcută în 1954, adică la interval de un an, deoarece prima variantă a benzii magnetice fusese compromisă; iar între timp poetul trecuse pe la dentist, așadar a executat recitirea știrb (reticent, nervos, sâcâit)! Ei bine, tocmai această lectură gâjâită, grăbită, fără entuziasm, forțată, aparent inexpresivă, dar perfect naturală e bacoviană sută la sută, în acord total cu spiritul textului și o (re)ascult cu toată plăcerea ori de câte ori am ocazia. Amintindu-mi, totodată, de reflecția altui personaj shakespearian , Jaques (filosoful melancolic) din piesa ”Cum vă place” (actul 2, scena 7): ”Lumea toată e o scenă, / Iar bărbații și femeile doar actori, / Cu intrări și ieșiri, / Fiecare om jucând mai multe roluri de-a lungul vieții...” (”All the world’s a stage...” etc.). Or, se pare că G. Bacovia nu și-a dorit un rol ”special” în decorul acestei lumi performative, ”spectaculară”, care s-a grăbit să-l eticheteze definitiv ca ”poet pesimist”... Precum într-un poem de bătrânețe: ”S-a anunțat la radio – / Vreme de ploaie, vreme de plâns, / Și orașul e nervos, / Și casele sunt pline de igrasie /.../ În mine e frig, / **Și n-am nimic de spus** – / Doar ploaia, / Doar ploaia continuă...” (”La radio”, s.m.).

Daniel Ștefan POCOVNICU

Frumusețea epavei

Mai are cineva o poză cu epava de la Costinești? De ce nava *Evanghelia*, eșuată deliberat în 1968 lângă satul de pescari, încă atrage? Pitorescul e vinovat? Ori sunt românii, mai mult decât un popor al mării, captivați de imaginea vasului blocat în plasa eșecului? Prevăzut, calculat, „ratat” și în efectele pervers scontate a fi mercantile.

Alții au asemenea cimitire întregi, noi ne mulțumim cu mai puțin. Se știe, acum, se vizitează (uneori cu prețul vieții) o altă epavă, Turgut S, eșuată în 2009 la intrare pe brațul navigabil Sulina. Lângă cel mai nou pământ românesc, insula K sau Musura. Cum primul nume îi fu *Tohani*, primit la Oltenița unde fusese construită pentru flota Navrom, s-ar zice că a tânjit după acasă. Deși nu-i sănătos a vorbi iarăși despre flotă acum, la timp de nou jaf cu aceiași pirați acționând precum șuții. Amenințând pervers cu o criză ca să-și poată ascuți dezinvolt ghearele prin buzunarele noastre. Ca în 2010, același soi de interlop încruntat și perfid în rolul îngrijorării patriotice.

Așa că mai bine revin la țărmul familiar dominat de simbolismul epavei. Ce amintește instantaneu aproape de propensiunea lui Cioran pentru eșuați și ratați ai vieții. Pe care îi aprecia sincer. Fără distanță superioară, nici umbră din compasiunea automată pe care mizează marii comici ai lumii creatori de figuri jalnice (mai presus de ridicol) devenite personaje celebre: Charlot, Stan și Bran, mai nou Mr. Bean. Viața însăși mi-a confirmat, prin schimbarea de curenți „favorabili” (cu vârsta, semantica aceasta se complică grav!) o experiență descrisă în schița lui Caragiale, *CFR*. Cu faimoasa replică de final: *„Nu mai ai niciun haz!”*. Cât se vede pe tine că ești de plâns, bucură-te de relații, apropiați, amici și prieteni! Când inventarul cu lacrimi migrează în spectrul metafizic, află subit cum ți se retează hazul complet!

Așa devine până și literatura motiv de compasiune. Și nu doar pentru băcanii (unii le ziceau *cârnățari* și *făinărese*) ce odinioară îngropară adânc germenii capitalismului în brazda ceaușismului decadent. Nu. Pentru un coleg de facultate, absolvent de filosofie la Iași, politician fervent și director dedicat în învățământ (ordinea nu poate fi nicidecum întâmplătoare). Ce vedea în imperioasa nevoie a scrisului simptom cert de ratare a vieții active, practice. A șerpăriei în care chiar el ajungea periodic a supraviețui doar cu hapuri de greață imensă.

Frumusețea epavei strălucește, așadar, doar în cartea eșecului. Descriam odinioară altundeva un spațiu lăuntric numit *Insula culturii*. Pe care o percepție colectivă tot mai extinsă o plasează în punctul de terminus al unui traseu personal soldat cu naufragiu simbolic. Interior. Dar și social. Eventual mai larg profesional. Pe care – culmea paradoxului – altcumva, o masă mare de nefericiți o invidiază până la limita receptării ei drept detestabilă „nedreptate” meritând pedeapsă extremă. Altfel zis, noroc de țapii ispășitori ai epocii (securiștii și magistrații), că altcumva ar însemna să dăm seamă la judecata propriei conștiințe despre cum am eșuat ori naufragiat în viața proprie și comună.

Dar cine s-ar putea lăsa mânați de atâta patimă chioară, oarbă de-a binelea? O turmă a frustrării dezorientate de un morb libertarian fără frâne, cu ele tocite sau chiar tăiate să nu mai încurce, ce face jocul pervers al unui soi defect de camuflaj progresist? A cărui țintă reală e însuși haosul, dominația dezordinii cvasi-apocaliptice vizate a fi controlate prin cel mai subtil totalitarism cu putință? Pe care îl descrie subtil un expert politic italian familiar cu zona de vârf a politicii mondiale: *„Nu e un paradox conjunctural, ci structural. El decurge din însăși natura universului digital. Reducând realitatea la o serie de 0 și 1, codarea digitală realizează o implacabilă omogenizare, eliminând tot ceea ce nu poate fi cuantificat. În acest fel, trecerea de la analogic la digital eludează sensul profund al lucrurilor și deschide larg poarta haosului.”* (Giuliano da Empoli, *Vremea prădătorilor*, Humanitas, București, 2025, p. 133)

E un melanj de digitalizare, inteligență artificială (premiul consolării sardonice pentru curentul de industrializare a prostiei la un nivel minimal de dezumanizare conformă) și obsesie bolnăvicioasă a progresului? Convertit în instrument diabolic ce ar urma să ne extragă din detestabila „conservă” a propriei ființe?

Fiindcă așa se traduce fidel, verde în față, noul trend pretențios al transumanismului: convingerea tâmpă că lucrarea lui Dumnezeu va fi „migrată” pe un echipament de ultimă generație reprezentat de un corp fără moarte. Devreme ce, după dispariția programatică a Răului sub efectul euforiei evoluționiste (ce-i „favorizează” teribil pe francofili), au stabilit ei că sufletul fără de moarte va primi Binele la promoție. Sub beneficiu de inventar. Bogdaproste, atunci!

Iată o cam sofisticată explicație pentru o criză morală cu ambalaj strălucitor de diversiune a divertismentului înrobitor, ficțiune ce face din utopie nutreț concentrat pentru uzul minților slabe. Dar atât de corecte, decente, tolerante, senine! Ca odinioară prostănacii adepți fervenți a tot felul de secte înrobitoare și chiar ucigașe. Bine „dotați” cu truse de salvare simplută de la naufragiul planetar devenit doar astfel cu neputință. Printr-un sistematizat efort de „reziliență” ce aduce a răspuns smucit și isteric la provocări majore, esențiale ale umanității. Altcumva, de nedepășit fără ajutor metafizic. Al cărui elitism difuz, însă inconturnabil, va provoca iarăși, în viitor apropiat, ascuțișul cuțitelor ideologice și nu numai ale noilor extremisme. Deja intrate la repetiție, spre a „încălzi” până la paroxism urlatul demonic ce vine din stânga și dreapta deopotrivă.

Așa deveni iarăși analfabetismul funcțional prioritate de securitate. Vehiculată de chiar aprigii ei exploatatori tehnologici. Cei de se luptară cu penalii fix până-i aduseră pe ai lor la rang de consilier prezidențial. După principiul: *„analfabeții lor e mai răi decât ai noștri, la fel și penalii!”* Am rămas interzis să constat cum deja inteligența artificială manipulează pervers persoane cu tulburări psihice (Romulus Deac, *Calea, Lumina și Adevărul* în *New Money*, nr. 190, septembrie – noiembrie 2025, pp. 94 - 101). În manieră amintind frapant de aparatul de propagandă al noii stângi mizând accentuat pe frustrarea unei clientele a spitalelor psihiatrice. Semn că epava cu naufragiul își află loc de cinste în mecanismul perfid.

Constantin CUBLEȘAN

Prin rugăciune și voia lui Dumnezeu exist

(Ion Cocora)

Nonconformistul și năbădăiosul căutător de trăiri pasionale, avangardistul de odinioară în poezii cu metaforice teribilisme, Ion Cocora trecând prin multiplele filtre ale vieții și ale poeziei, a ajuns la vârsta seniorială când verbul i-a dobândit rigoare și cumințenie, chiar dacă ineditul asocierilor imprevizibile rămâne să-i marcheze originalitatea. Lirismul de-acum, din volumul **Aleea paradoxurilor** (Editura Palimpsest, București, 2025), este unul al introspecției, al căutării de sine într-o altă dimensionalitate existențială, al neliniștilor interioare obsedante în pragul marii treceri, cum ar zice poetul de la Lancrăm, la care cată a-și pune întrebări frisonate:„Știu că ar trebui să plec. Unde să ple?/ Știu că ar trebui să mă întorc. Unde să mă întorc?/ Știu că ar trebui să rămân. Unde să rămân?// Aș putea fi o melancolică masă de cafenea./ Preacurată respirație a boului peste ieslea sfântă./ O cămașă de forță pe un trup care nu-i al meu.// Unde să plec? Unde să mă întorc? Unde să rămân?/ În urmă nu-i nici o fântână să astâmpere setea./ Niciun pârleaz să-l sar și să-mi zic iată viața” (**Unde să rîmân**). Această neliniște provocată de presimțirea unui posibil final, determină în poezia sa o căutare a condiției sacralității divine („avem nevoie din când în când / să simțim apropierea lui dumnezeu”) fără a scrie însă o poezie religioasă, afișând mai degrabă smerenia într-un soi de rugăciune laică:„E prea multă deznădejde doamne/ pe aceste meleaguri de om bătrân/ unde literele cad de pe cuvinte/ ca solzii de pe un pește de baltă/ ce încă visează să fie balenă// dacă nu-mi vindeci durerile doamne/ fii bun măcar și nu mă lăsa fără de ele/ lasă-le în continuare să-mi dea iluzia/ că trăiesc ca o fantomă a lor// cu mii de ace de gămălie înfipte în trup// lasă-mi plăcerea să le înjur de mamă/ ori de câte ori mă ridic de la birou/ să caut în rafturile bibliotecii/ o carte uitată fără să sper doamne/ să-mi aduc aminte ce carte” (**Pseudopsalm**).

Toată această poezie are aliura unei lamentații exaltate, pe diferite teme, dar mai ales în contemplarea propriului sine:„Sufletul meu e un peisaj dezolant”, cu luciditatea resemnării:„ar fi o farsă să mă plâng/ că astăzi mă părăsește o zi/ mâine alta că fiecare nu e decât/ o bocitoare între darurile date/ de dumnezeu pe pământ” (**Între două gări**).

Mereu îndrăgostitul de altădată i se adresează iubitei în admirație fără însă a-și ascunde angoasele, astfel că versul dobândește rezonanțe cinice, confesiunea devenind o fatalistă declarație de dragoste:„Sunt bine iubito nu ai de ce să te neliniștești/ care bine ți-l doresc și ție. Dilemele au dispărut./ Locuiesc în propria mea groapă ca în propriile/ versuri unde ninge ca în bacovia în decembre./ Nu știu dacă ascult tăcerea ta sau tăcerea ta/ mă ascultă pe mine. Cuvintele care cândva/ au fost ale mele nu le auzi cum râd în hohote/ de necunoscutul ce trece strada bătându-se în piept/ că el a fost și coarda de vioară și arcușul./ Fă ochii mari iubito de mirare și întreabă-te/ dacă nu cumva sunt eu strigându-mi dezolarea/ într-o țară în care cuvintele nu fac doi bani/ câtă vreme mâna înghețată cu le poate scrie” (**Ninge ca în bacovia decembre**). Și totuși e mult calm și multă nostalgie în subterana lirismului, de unde răzbat, din când în când, acorduri melancolice în false pasteluri care nu sunt altceva decât travestiurile stărilor sale depresive:„Copacii se desfrunzesc și în toamna aceasta/ fără să se întrebe ce sens are desfrunzirea lor/ nu le pasă ce se va întâmpla/ dacă țigările din pachet se sfârșesc/ dacă va veni înghețul adeverind/ ceea ce s-a anunțat la buletinul meteorologic/ sunt mohorâți fără să știe de ce/ sunt nepăsători față de cum îi găsește seara/ de cum trec peste noapte sau întâmpină dimineața/ își continuă desfrunzirea ca pe o formă de viața” (**Copacii**).

Cu fiecare volum al său, de la **Palmpsest** (1969) încoace, peste zece trepte de creație lirică, Ion Cocora a urcat, cel puțin aceasta este impresia privind retrospectiv de la altitudinea esprimării sale de acum, un parcurs existențial de purificare prin vers, de esențializare a cuvântului până la confesiunea despre sine într-un tragism estompat ce dă măsura reflexiei poetice în trafigurare metaforică:„Îngenunchiat de viață într-o viață care nu e viață/ mă întreb ce ar fi dacă într-o zi voi primi vestea/ că moartea mea este pe moarte// voi alerga să-i consolez cu vorba bune cu mângâieri/ ceasul de pe urmă sau voi jubila zicându-mi ce bine/ că scap de cine nimeni nu are norocul să scape// cu moarte sau fără moarte mă irosesc în metafore/ în căutarea pe rafturile memoriei a voluptăților clipei/ când eram firele de iarbă de sub talpa ta// mă complac mereu în dezmățul dintre real și oniric/ pe suflet cu bandaje acoperindu-mi răni imaginare/ departe de ceea ce ar fi trebuit să fiu și nu am fost// mă bucur ca și voi de sentimentul confortabil/ că nu mi se fac reproșuri pe rimă dată/ că nu sunt un ins problemă gâtuit de abstracții” (**Ce-ar fi dacă**).

Remus GIORGIONI

Poesis

Nesfârșite splendori migratoare pe marea-n crepuscul

Pe coclaurii lirici hălăduind
(poetului AAGhe)

Construită pe înaltele promontorii ale planetei
De poeți-promotori
Poema promovează în lume gratuități fulgurante
... Punându-și mâna la ochi ca o streașină
Poetul privește peste coclauri
Prin fereastra de lacrimi
Limpid translucidă,
Bolborosind în barbă mereu
Despre Mare și moarte
Și stele clipocitoare
(Ele clipesc noapte de noapte pe valuri)

Oceanul însuși cu turmele lui de talazuri
Liziere și iazuri
Cu bărbile sale-mpletite și încâlcite
În albastrele lațe (așa
L-am cunoscut eu în tinerețe, cândva
Când abia deschisesem ochii în lume:
Uriaș furios mugind peste selvele bolții
Cu licăriri metalice în privirea de fiară)

... Privea Poetul cu ochiul mijit
Ca prin zăbrele de aur
Peste colinele verzi
Ale Planetei Albastre:
El își dă mereu arama pe față,
(Pe când Cititorul
Își ține gândul bine lăcătuit!)

(Pe Cititorul singur, îngândurat
Îl prinde mereu dimineața)
Cu Poema în dormitor – bine escamotat
Pân-la gât cufundat
În crângul de tropi și figuri de stil
Meteori metaforici îl bântuie noapte
De noapte în pat...

... Când zărești un cortegiu și o fanfară
Funebră bântuind pe străzile urbei
Cu Poetul pe catafalc
Sau numele îi citești pe o lespede
Să nu crezi, Cititorule! (ceea ce vezi):
Numele lui mai adastă o vreme aici, nu pleacă
Odată cu el către stele

Mișcările mării
(stele în mare – stele pe cer)

Străbătând cărările Mării, strat după strat
Pe sub pajiști albastre
Dai de selvele albe din gropile abisale – pe calea
Leviathanului:
Legenda lui, construită-i constituită
Din mormane de fișe stocate-n Im-ponderabil
Vraf de foi și iluzii, din care
Cititorul și el deslușește
Prin fereastra de lacrimi zvârcolirile lumii

... Nesfârșite splendori migratoare
Pe Marea-n crepuscul
În liniștea serilor lungi
Cu norii trași la edec
De vântul hoinar – stele în mare
Și stele pe cer: tristețe și dezolare
(mușcătură-și-remușcare),
Melancolii mișcătoare - sirene
Atrase la suprafața Mării pe valuri
De Farul de coastă

Cu foșnet de brazi și stejari submersați,
Un freamăt ca de mulțime sau zvon de turmă
Străbătând cărările Mării, strat
După strat
Te ajunge din urmă!
... Ca un geam aburit, încărcat
Cu broboane de sare

Iar din adâncul grotesc, dintre grote și stânci
Printre splendori migratoare
Răgetul Fiarei răsună
În salonul marin: Viiiin! Viiiiiiin !

POEMA: statuie cu pleoape plecate

O conjugare de verbe nevertebrate
Pe Mare – Poema:
Metafore mate
Zbătându-se între gratiile cuștii
Toracice poezești! (vai, Mare
Crudă mai ești!)

Cum Marea se zbânțuie zilnic
Se zbate printre lichide ponoare
Dihanie scoasă din fire, cum Marea
Vază verzuie explodată
În milioane de cioburi, eșantioane
Multiplicate-și-clătinate

La fel Poema se zbate ca o rădașcă
Picată pe spate, statuie
Cu pleoape plecate, dă glas
Răsucirii de stele, sfredel de aștri
Sprijiniți pe pilaștri
Albaștri!

Pe cărările Mării înaintând

Cum Poemul în lucru
E implicat serios în desfășurarea
Simfoniei astrale
Dând iama prin foile mele
Răvășite pe scrin și îngrămădite
Printre filele cărților răsfoite
Încă păstrând o ușoară mireasmă
Dintr-o viață anterioară...

... Cum furnica își poartă povara-comoara
De mărunțișuri
În palatul ascuns din al ei furnicar
Tot la fel Cititorul adună
Imagini și semne din cărți, punându-le
Împreună
Ca într-un ierbar

Cocoșat cum e de dosare
Registre bibliorafturi clasoare
(Călimări zburătoare) -
Ca o mare etern rotitoare

Magda URSACHE

Petru Caraman într-o cutie cu scrisori

Nu sunt o epistografă, n-am răbdare să scriu scrisori, dar am răbdare să le citesc. Le găsesc mult mai adevărate decât memoriile, mai ales că destui memorialiști se uită înapoi doar ca să se disculpe, să ne bage-n ochi „binele" făcut nouă din scaune de activiști PCR. Oglindă – oglinjoară... Tocmai pentru a sublinia faptul că nu-și dorește o biografie prelucrată, deci falsă, Octavian Paler își face *autoportret într-o oglindă spartă*. Nu și Silviu Brucan, care rememorează în spirit victimist (vai, cât a suferit profetologul sub Ceaușescu!). De comparat cu jurnalul Profesoarei Alice Voinescu, un destin retezat, cum rezultă din 32 de ani de însemnări. Pentru ea, jurnalul e „reculegere pe hârtie" (900 de pagini) și-și asumă riscul sincerității, care nu li se potrivește egofictorilor și egoficțiunilor. Pentru relația călău-victimă, un DA pentru *Confesiuni violente* de Ion Rotaru. *Amintiri deghizate* de Crohmălniceanu, care-și împrumută altă identitate decât cea de vânător de capete luminate în proletcultură, nu-mi plac, nici cele intermitent adevărate, „din când în când", ale lui C. Țoiu.

De departe cea mai penibilă a fost „fata cu zestre" de ilegalistă, Nina Cassian, relatându-ne viața-i roz-combinezon din vremea Anei Pauker, cu de toate și cu de toți, lăudându-se, în trei volume, cu juisările ei stahanoviste. Între Vasile Luca – potcovar și Ceaușescu – cizmar, Ninoska a ales potcovarul, fost ministru de Finanțe. Și câți n-au pupat și pupă moaștele staliniste ale Ninei Cassian!

Memorii fabulatorii, deloc fabuloase, am citit destule. Și jurnale pline de *zilnicării* (spre a le spune ca Dan Anghelescu), de care nu scapă diariștii. Nu mă interesează defel câtă vodkă a secat cutare poet la 2 Mai sau cum se bărbierește, diminețile, un filosof beletrist. Nu-mi plac nici cei înfricoșător de sinceri, dar fără teamă de ridicol și care nu trag deloc vreo perdea peste viața sexuală, cu războaiele ei dermato-venerice, notând constant și continuu orice amănunt jenant. „Văduvele abuzive", ca madam' Rebreanu, cum le numea G. Călinescu, au cenzurat ce li s-a părut a le atinge imaginea, nu și ce putea afecta imaginea soțului. Răsfoind vasta corespondență Liviu – Fany Rebreanu, dau peste o scrisoare din octombrie 1918, trimisă de la Iași: „Trăim vremuri mari de tot (...) Până la Crăciun se speră că va fi pace generală." Și, la *peseu:* „Voi veni și cu 25 kg. de fasole albă".

Lucrurile se pot mistifica și din drag de... Arghezi. Dintr-o relatare a lui G. Pienescu, arghezolog (așa cum Niculae Gheran e rebreanolog), aflu că poetul i-ar fi telefonat lui Gheorghiu Dej, pe foamete: „Domnu Dej, bună ziua, aici Arghezi! Ce mai faceți? Eu, cu bătrânețea și aș avea poftă de ceva cegă, nu am mai mâncat de multă vreme." I s-a adus. Gospodăria de partid funcționa ceas și pe foamete, dar e greu de crezut că Arghezi i s-a adresat lui Dej cu domnu'. Adevăr sau provocare? Provocare! „Arghezu" putea s-o facă. *Passons*.

Memoria primă trebuie să aibă rol prim în memorii. *Autobiograficțiunilor*, texte cu „fantezii adăugate", le prefer scrisorile. Acolo, în epistolarium, găsim *memoire fraîche* versus *memoire lontaine*. Memoriile pot fi relatări la *past imperfect* (Mark C. Carnes), trucate, mai puțin scrisorile.

Cutia cu scrisori, intitulată de Iordan Datcu *M-au onorat cu epistolele lor* (RCR Editorial, București, 2019, 414 pagini) se poate numi o corespondență de creație și de editare, scrisă nu în unu-doi-trei, ci-n 50 (dacă am numărat bine), plus unu. Trăitor „printre și pentru cărți", el însuși a scris un *Jurnal (1981-89)* de creație, în același timp un jurnal Bildung, de formare intelectuală, publicat în 2014, tot la RCR Editorial.

Pentru că i-a fost redactor de carte chiar la un epistolarium, *Scrisori către Al. Rosetti (1916-1968),* Minerva, 1975, I. Datcu primește „salutări alese" de la boierul lingvisticii, care consideră „prețiosul volum II" din lexiconul *Dicționarul folcloriștilor români*, „splendidă realizare". Îi scriu afectuos I.C. Chițimia, Const. Ciopraga, Noica, Pericle Martinescu, Gh. Pavelescu, Mihai Pop, Ion Șeuleanu; de la Paris, Ierunca și Paul H. Stahl, din Ierusalim Monica Brătulescu, de la Budapesta Domokos Samuel și aș folosi puncte de suspensie multe. Dumitru Pop îl numește „coleg de breaslă și de suflet", cu dragoste îi scriu prietenii Ioan Șerb și Petru Ursache. Câteva scrisori sunt adevărate „cronici între patru ochi" (ca aceea a lui Alexandru Săndulescu). Șerban Cioculescu îi scrie „cu sentimente de gratitudine pentru bătălia ce ai dus și câștigat cu bietele mele *Dialoguri literare"*, apărute la Minerva, în 1987. Avea să moară peste un an. Directorul Vasile Ileasă le tot întârzia, considerându-le „giumbușlucuri". Z. Ornea, șeful Redacției de istoriografie literară și foclor, dar și bun negociator PCR, l-a trimis pe Iordan Datcu la Gogu Rădulescu, care a dat ordin să se tipărească, așa cum Burtică i-a dat ordin lui Iacoban să publice romanul lui N. Breban, *Bunavestire*. Niculae Gheran mi-a povestit că un telefon de „sus" îți asigura rapid BT-ul; editorul se conforma la ordin PCR, nu era chip altfel.Tot „păgubașul" mi-a povestit că n-a existat un sigur PCR, ci două partide comuniste, „nu că vreunul ar fi fost bun".

Cei vizitați/bântuiți de *Fantomarx* (mulțumesc, Alex. Cistelecan!) i se adresează redactorului de carte cu tovarășe, ca Ion Clopoțel, care nu uită să adauge sub semnătură „membru al PCR cu 43 ani vechime" și nu ezită să reclame „combinația Șora-Gheran", care ar fi amânat a se tipări *Drama anului 1910*, deși Miron Constantinescu îl aprecia. Așadar, cele două partide comuniste la lucru.

I.D. Lăudat, un oropsit al regimului și al Catedrei de literatură din Filologia ieșeană, îl laudă pe I.Datcu pentru articolul despre Petru Caraman: „L-ați scris cu suflet și cu competență". Profesorul de „veche" a fost pensionat forțat, când mai avea multe de spus studenților. Îmi amintesc cum l-a pus la punct, din prezidiu, un decan, Ilie Grămadă, când a folosit sintagma „boierii noștri", într-o conferință: „Poate ai dumitale sunt boierii aiștia, nu ai noștri". În 20

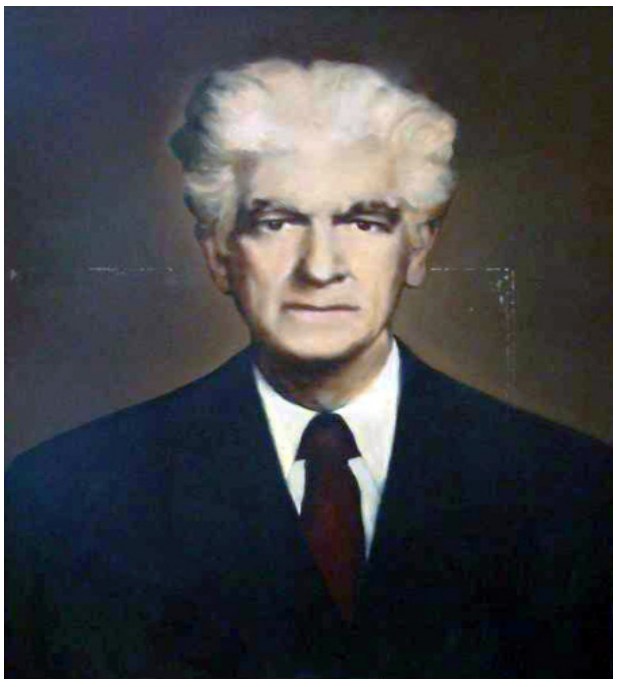

decembrie 1977, I.D. Lăudat îl roagă pe Iordan Datcu să-l ajute pe Caraman „să publice ceva. Ajunge cât a adunat. Are nu știu câte volume de msse. Dacă vă stă în putință, solicitați-l să publice ceva. Altfel..."

Iordan Datcu a insistat mult, în vizite la Iași, ca marele slavist să-și scrie studiul de folclor comparat *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei*. Asta s-a și întâmplat, dar autorul nu l-a putut vedea tipărit deoarece n-a făcut concesii pentru a-și salva opera. T. Vârgolici, redactor șef și Z. Ornea, șef de secție i-au propus 40 de schimbări, în spirit marxist. Caraman n-a negociat: „a cerut să-i fie acceptată lucrarea *așa cum este*, fără nici o modificare". Apoi, și-a retras-o. Voia chiar să-și ardă manuscrisele înainte de a muri, tocmai ca să nu apară mutilate de cenzură.

Severul, exigentul Petru Caraman îl consideră pe Iordan Datcu „ein Fachgenosse", etnolog autentic. Sau, în altă parte, în 29 X 1970: „Așadar cordiale felicitări, fericitule copoi al folclorului român, care, cu un *flair* atât de fin, știe să adulmece vestigiile acestui prețios tezaur românesc (...)" (p. 148). *Dialogul* lor epistolar, păstrat ca prin minune, e cea mai rezistentă parte a cărții, pentru că se aud vocile celor doi corespondenți. „Reacționarul" scrie, chiar în anul Dubcek, 1968, fără a se teme de ochiul Securității: „Pe moscali – aceste fiare de pradă ale stepelor eurasiatice – i-am socotit întotdeauna capabili de orice infamie". Și încă și încă: „arhi-sătul de această dezolantă realitate"; „în țara unde anormalul a devenit de mult normă de viață"; „în lumea supremei decadențe etice în care suntem constrânși să trăim și în care cele mai sacre principii au fost brutal încălcate, iar nu o dată complet abolite." Mă întreb ce i s-ar fi întâmplat dacă vreuna dintre aceste scrisori ar fi ajuns în mâna lui Zigu Ornea și de acolo în gheara Securității.

A avut un destin tragic marele cărturar: „cariera științifică a fost complet ratată, samavolnic sfărâmată". A murit așteptând re-întâlnirea cu studenții săi, în 10 ianuarie 1980, mereu promisă, mereu amânată. „I-au stins lumina la propriu, de la tablou, într-o sală de conferințe, vrând să-i oprească rechizitoriul. Acum i-au stins-o de tot", mi-a spus Petru. Și-a îmbrăcat întristat sumanul bucovinean, în semn de ultim omagiu pentru românul autentic, pentru simbolul Petru Caraman, și s-a dus la catafalcul din Sala pașilor pierduți, iar eu am început a scrie *Universitatea care ucide*. Numai că adevărul adevărat al acelor ani a fost mai cumplit, „stihia neagră", cum o numea Caraman, mai neagră. În docu-romanul meu, în spatele Profesorului Hariga stă nu numai Petru Caraman, ci și sanscritologul Theofil Simenschy, scos din Universitate și trimis contabil într-un GAC, să numere ouă, pedagogul Ștefan Bârsănescu (după epurare, întrebat de asistenții îngrijorați ce va face, a răspuns simplu: „Mă duc la bibliotecă"), Gh. Ivănescu, a cărui normă a înhățat-o Gavril Istrate, Al. Dima, plecat la București să scape de politrucul Vasile Adăscăliței, instalat în casa care îi fusese repartizată de IGLL. Dima? Să rămână la subsol! Activistul PCR putea orice: să-și însușească o casă a altcuiva, a șefului său de catedră. Nedreptățit a fost și Ștefan Cuciureanu, eminentul romanist, un soi de # rezist *avant la lettre*, care le arăta *figa* politrucilor, cum o făcea și Luca Pițu. Vreți a ști ce înseamnă *figa*? Citiți Luca Pițu, *Prolegomene la o teorie a cumetrialității universitare* (Editura Opera Magna/ Iași, 2014).

„Au vrut atunci să-l lase pe întuneric, mi-a confirmat acad. Ioan Caproșu scena. Îi înnebunea curajul lui Caraman. Se așeza în ultima bancă a amfiteatrului și de acolo cerea cuvântul. Și ce urma..."

Aflu din corespondența cu Iordan Datcu și faptul că, timp de decenii, Petru Caraman nu și-a putut cumpăra un palton. Că fusese nevoit că muncească în gara Iași ca hamal știam. Ca s-o protejeze, îi spunea soției sale că halatul e murdar de la praful din depozitul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu".

„De câte ori mă gândesc la acest mare om, de atâtea ori blestem pe cei care l-au chinuit și l-au umilit", citesc într-o scrisoare din 1990, semnată de I.D. Lăudat. Profesorul de „veche" era, cu siguranță, sub impresia celor întâmplate, post-socialist, lui Mihai Drăgan. Cabala mediocrilor l-a împins în moarte pe ultimul eminescolog al Universității ieșiote, acuzându-l de ce făceau ei înșiși: plecăciuni la Ceaușescu și sprijinirea Securității. Știți cine nu se află pe lista prim-secretarei Ghițulică, publicată de ziarul „România liberă", în 1996? Numai trei: Luca Pițu, Petru Ursache și Mihai Drăgan.

Acum, *ad rem*, vorba lui Petru Caraman. Iordan Datcu a profitat ca editor de scurtele pauze de cenzură, de înlocuire de cadre, de bunăvoința vreunui cenzor care vedea punctele vulnerabile, dar se făcea că nu le vede. Personal, n-am întâlnit oameni printre activiștii-cenzori, *good guys*, cum îi numește Mircea Iorgulescu, față cu *bad guys*. Vremurile erau închise: cărțile intrau *sub* tipar, nu *la* tipar. Exista antecenzură și postcenzură. Veneau avize de topire, cartea vinovată era scoasă din biblioteci la cererea Secției de control, din cadrul Control-Biblioteci-Anticariat. În fiecare editură funcționa o ureche (sau mai multe), pentru a preveni editarea „lucrărilor necorespunzătoare". Astfel de turnătoreli la organe îți închideau definitiv ușa spre tipar. Nu urmai comenzile, te bucurai de contondența cenzurii: sistemul funcționa cu toate motoarele contra nealiniaților la indicații privind „obiectivele fundamentale ale PCR" sau lăuda „iexpunerilor" Comandantului suprem. Lista cuvintelelor prohibite se tot lungea: după *cruce* și *biserică*, au urmat *dezastru*, *disperare*, *nenorocire*, *chin*... Suferință în RSR? Moarte?

Iordan Datcu a fost în stare de război cu cenzura pentru cărțile care i-au intrat în grijă de redactor. A găsit soluții pentru a-i păcăli pe cenzori, ceea ce n-au reușit decât marii editori. A dus război după război. A urmat cu sfințenie un decalog al editorului dedicat, din care nu pot lipsi următoarele porunci: Opune-te ferm!; Nu fi dogmatic!; Nu amâna!; Nu face cadouri impostorilor!; Ai în vedere ziua de peste 10 ani! Decalog urmat cât timp a lucrat la Editura pentru Literatură (1965-1968), apoi la Minerva (1969-1994) și a asistat la privatizarea celei mai importante instituții specializate în serii de autor. Am mai spus-o: editologia înaltă s-a cam dus de râpă odată cu privatizarea Minervei. În 1991, erau deja 934 de edituri particulare. Auziseră editorii-SRL, fără responsabilitate, fără profesionalism, de S.Benvenisti (Editura Ancora), dezinteresat financiar „dintr-un sacrificiu voluntar consimțit", cum scrie Eugen Lovinescu, având „omenie față de condiția scriitorului român"? Ce-i minunat în această corespondență este tocmai bucuria editorului de a anunța autorul că lucrarea a fost corectată, că a intrat „la mașină", că a ieșit cu bine de acolo.

Cât a lucrat la Editura Minerva (și epistolarul o dovedește), Iordan Datcu a consimțit la ideea de jertfă pentru literatura română, pentru seculara creație orală în special, ca înaintașul său Benvenisti, al cărui nume e legat de Rebreanu, de Hortensia Papadat-Bengescu, de Bacovia, de Aderca, de Pompiliu Constantinescu... A stăruit, n-a cedat, a biruit.

† Timotei PRAHOVEANUL
Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor

Nicolae Labiș, mai mult decât un personaj din marea carte a literaturii române

La diferență de 31 de ani; fiind născuți în același ținut, am surprins din unele mărturii și amintiri care încă nu s-au pierdut, anumite aspecte ce completează biografia unui poet plecat prea devreme din lumea aceasta, dar care a strălucit asemenea unui astru în vremea scurtei sale existențe și a creației sale artistice. Viața lui s-a stins brusc, ca o flacără de lumânare suflată de vânt.

Pentru cei care nu cunosc îndeajuns zona în care Nicolae Labiș a văzut lumina zilei, trebuie spus că a împrumutat de timpuriu farmecul uneia dintre cele mai pitorești regiuni ale țării.

A transpus în operele sale munții, pădurile, apele curgătoare, firea oamenilor, animalele, atât domestice cât și sălbatice, care erau aproape „acasă" în Poiana Mărului, satul natal al poetului din comuna Mălini, județul Suceava de azi. Peisajul acesta l-a marcat profund. Versurile sale sunt impregnate de mireasma pământului obârșiilor. De asemenea, frumusețea vieții de la sat din acei ani, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial și imediat după, l-a inspirat pe marele poet. Poezia lui respira autenticitatea satelor dintr-un ținut de... poveste.

Crescut în casa unor învățători care au iubit mult școala și satul românesc încât s-au identificat cu acestea, Nicolae Labiș a avut de timpuriu de la cine să învețe carte. Cuvintele și cărțile erau pâinea zilnică a casei, iar slova citită cu glas tare se împletea firesc cu susurul pârâului de afară și cu foșnetul vântului prin brazi. Astfel, dincolo de cunoștințele dobândite în familie și școală, minunăția locurilor a fost cea care l-a inspirat în scrierile sale. Fiecare colț de pădure, orice povârniș al muntelui, izvoarele răcoroase deveneau imagini vii în versurile sale, ca și cum natura însăși îi dicta poezia. Aceleași locuri pitorești au fost zugrăvite de Mihail Sadoveanu, care a călătorit adeseori, mai ales în vremea vieţuirii sale la Fălticeni, pe drumul de la Mălini și mai sus, către Crucea Talienilor. Și alți scriitori au poposit în acest topos binecuvântat, dar și la Mănăstirea Slatina, pe unde se abăteau ades Lovinești. Din Fălticeni, capitala județului Baia, numeroase personalități culturale și artistice urcau Culmea Stânișoarei, scoborând către Valea Bistriței și ținuturile Neamțului, străbătând spectaculosul drum construit de italieni la începutul veacului al XX-lea, în timpul Domniei Regelui Carol I.

Meleagurile Stânișoarei aveau darul de a trezi în sufletele sensibile chemarea scrisului, ca și cum pământul însuși ar fi fost îmbibat cu har poetic. Traseul, modernizat acum, leagă peste Culmea Stânișoarei județele Suceava și Neamț. Drumul, neschimbat în esența frumuseții sale, poartă amintirea pașilor multor pelerini și ale meșterilor cuvântului scris.

Însă Nicolae Labiș a fost inspirat și de Duhul Adevărului, iradiind de la Mănăstirea Slatina și înainte de înflorirea acelui curent spiritual din anii după plecarea din vatra părintească. Obișnuia să se oprească la chinovia Lăpușneanului atunci când, împreună cu tatăl său, Eugen, lua calea Găineștilor, satul bunicilor paterni. Sămânța cea bună fusese pusă în sufletul lui de mic. I-a fost hărăzit să audă din copilărie clopotele mănăstirii, ce răsunau prelung, și să se cuprindă de mirosul tămâie, înmiresmând răcoarea dimineților coborâtoare din munți. Chemarea pe care o simțea pentru Mănăstirea Slatina, una dintre cele mai renumite vetre monahale în vremea tinereții lui, nu era deloc întâmplătoare. Sunt convins că părinții lui și cei apropiați îi vor fi vorbit de părintele Paisie și de părintele Cleopa, mari duhovnici și îndrumători ai credincioșilor în acea epocă. Povestirile despre acești sfinți cuvioși trebuie să fi rămas în inima copilului asemenea unor flori înmiresmate de mălin, chiar dacă viața avea să-l poarte pe alte cărări, departe de liniștea și istoria lăcașului sfânt.

Dacă cineva dorește să-l omagieze pe Nicolae Labiș la 90 de ani de la naștere (1935 - 2025), cel mai potrivit ar fi să străbată ținuturile Fălticenilor, peste apa Moldovei, trecând prin Mălinii natali și apoi îndreptându-se către Crucea Talienilor, pentru a se duce în Sabasa și Borca. Cotiturile drumului dezvăluie imagini noi din universul său poetic, iar dealurile și văile poartă amprenta versurilor sale. Numai astfel poți înțelege după aproape un veac frumusețea și farmecul acestor locuri și cum marii romancieri și scriitori ai neamului românesc au putut așterne asemenea trăiri în paginile lor. Munții își păstrează măreția de altădată, apele curg cu aceeași prospețime, iar pădurile murmură tainele șoptite și în urechile copilului Labiș. În liniștea acestor meleaguri, poezia nu mai e doar cuvânt scris, ci devine realitate vie, respirație a pământului și ecou al veșniciei.

Într-un astfel de spațiu s-a format Nicolae Labiș. A înțeles de timpuriu ce înseamnă frumusețea, armonia, credința, dar și încercările vieții. Ne stau mărturie amintirile lui din vremea secetei, când avea puțin peste zece ani. Atunci l-a însoțit pe tatăl său la o vânătoare, „cea a foametei din Munții Carpați". Ceea ce alți copii ar fi văzut-o doar ca pe o vară fierbinte, el a simțit-o ca pe o dramă cosmică, ca pe o suferință a pământului însuși.

După acea întâmplare tragică s-a născut o poezie, „ Moartea căprioarei", care redă cu o putere rară de expresie imaginile naturii arse și însetate, întipărite cu litere de foc în privirea sa ingenuă de copil:

„Seceta a ucis orice boare de vânt.
Soarele s-a topit şi a curs pe pământ.
A rămas cerul liber şi gol.
Ciuturi scot din fântână nămol.

Vântul, adormit pe câmpia fierbinte,
Nu-şi mai clatină aripa cuminte.
Fluturii mor pe pajişti,
Păsările pier,
Mireasma florilor s-a dus în cer.

S-au înecat izvoare şi ape.
Doar clopotele stau gata să sape
În fundul uscat, crăpat şi pustiu.
Satul aşteaptă ploaia târziu.

Bătrânii se roagă, privesc în tăcere
La cerul de plumb, nemilos, fără vrere.
Şi parcă nici Domnul nu mai are putere
Să trimită norii pe plaiul pustiu,
Satul aşteaptă ploaia târziu."

Aceste versuri nu sunt doar o simplă descriere lirică, ci adevărate mărturii ale sensibilității unui copil-poet care a știut să transfigureze în poezie drama satului din acele vremuri. Pulsează în plăsmuirea lirică durerea pământului crăpat de sete, rugăciunea tăcută a bătrânilor și neputința omului în fața forțelor naturii, toate prinse în cuvinte care au puterea să facă a vibra inima cititorului și după decenii.

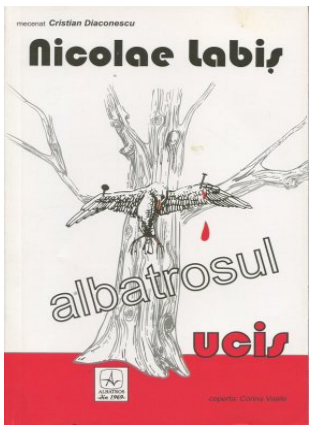

Astfel se conturează imaginea lui Nicolae Labiș: nu doar un personaj din manualele școlare, ci un fiu al locurilor, un spirit, „cel al adâncurilor", impregnat de frumusețea și asprimea vieții de la poalele Stânișoarei. Și, asemenea unei făclii aprinse devreme, a luminat intens – chiar dacă pentru prea scurt timp – literatura română. Flacăra lui a ars cu o forță care a transformat puținii ani într-o veșnicie, lăsând în urma sa o lumină care nu se va stinge niciodată din sufletul neamului.

Pentru cei mai puțin cunoscători ai meleagurilor în care s-a născut Nicolae Labiș, voi aminti că de la casa părinților lui până la Mănăstirea Slatina, ctitoria lui Vodă Lăpușneanu și rectitorită spiritual de Sfinții Paisie și Cleopa, în anii adolescenței poetului, sunt vreo două ceasuri de mers pe jos. Astăzi, drumul asfaltat oferă, desigur, un anumit confort, însă odinioară traseul dăruia călătorului cu pasul sau căruța priveliști de o rară frumusețe, cu peisaje pitorești, cu drumuri șerpuite printre case tradiționale autentice, cele mai multe construite din lemn și piatră, având o simplitate, dar și măreție, una ce putea oricând rivaliza cu reședințele princiare datorită temeiniciei și frumuseții vieții trăite înăuntrul lor. Casele acelea reprezentau fiecare o lume în sine, cu poveștile lor gravate în lemnul bătrân și cu duhul strămoșilor plutind între ziduri, iar drumul spre mănăstire devenea astfel un pelerinaj prin istoria vie a neamului.

Pe acest drum a călătorit, de multe ori Nicolae Labiș, căci Mănăstirea Slatina era singura „cetate" a locului. Pașii lui au bătătorit de nenumărate ori aceeași cărare, și cu fiecare drum sufletul i se îmbogățea cu tăcerea rugăciunii și cu pacea ce curgea din zidurile mănăstirii. Legătura cu istoria – câteva secole de existență – și frumusețea unor ziduri care atunci, ca și acum, încântau ochiul grăbit sau cel al cunoscătorului, au însemnat pentru poet un reper de adâncă valoare. Acolo, în tăcerea chiliilor și în răcoarea bisericii, se aflau rădăcinile nevăzute ale spiritualității care avea să-i lumineze mai târziu versurile.

Am cunoscut mai multe rude ale lui Nicolae Labiș: pe Margareta, una din surorile lui, pe care am avut bucuria să o primesc și în casa mea; pe o mătușă – sora mamei lui Nicolae Labiș, învățătoare, care și-a încheiat zilele în același ținut al Fălticenilor; pe un văr primar al poetului, profesor, căsătorit cu o profesoară de matematică ce mi-a predat și mie o vreme în gimnaziu.

Apoi, m-am bucurat să aud cuvinte frumoase la adresa poetului de la scriitorul Grigore Ilisei, fiu de preot, care în anii copilăriei lui Labiș venise pe lume în apropiere, la Văleni-Stânișoara, unde a fost ridicată o biserică sfințită de Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Irineu Mihălcescu – o prezență rară în zonă, mai ales în acei ani. Cred că și slujba respectivă a fost un moment în care Nicolae Labiș s-a împărtășit din cuvintele Evangheliei și din întâlnirea cu ierarhul Moldovei.

Tot de la Grigore Ilisei am aflat că Nicolae Labiș, cu opt ani mai mare decât el, l-a ținut în brațe, pe când era prunc, la Taina Sfântului Botez. Părinții poetului și cei ai scriitorului erau apropiați: mama lui Grigore Ilisei era învățătoare, asemenea părinților poetului. Iar această însoțire cu o familie preoțească vorbește, din perspectiva mea, despre comuniune, armonie și căutarea acelorași valori. Era o lume în care intelectualul și slujitorul altarului se întâlneau în aceeași dragoste pentru carte, pentru Dumnezeu și pentru slova înaripată.

De aici, din legătura cu satul natal, cu frumusețea creației și cu universul rar al zonei, Nicolae Labiș s-a îndreptat către orașul Fălticeni, unde a început să deprindă tainele locului. Mirabilul târg îi deschidea porți către o lume mai largă, dar fără să-l rupă de rădăcinile sale adânci. Acolo a aflat despre Lovinești, despre drumul făcut înaintea lui de Ion Creangă, care urmase școala de catiheți de la Fălticeni, ori despre popasurile lui Sadoveanu – scriitor pe care avea să-l cunoască personal și care l-a apreciat pentru valoarea lui. Tot aici a pășit pe urmele altor personalități importante, pe care le-a descoperit fie la Liceul „Nicu Gane", fie în discuții cu dascăli și prieteni. Fălticenii nu erau doar un oraș de învățătură, ci un topos spiritual, în care spiritele alese se recunoșteau reciproc și transmiteau din generație în generație flacăra dragostei de frumos și de adevăr.

În timpul studiilor liceale de la Fălticeni, Labiș a locuit o vreme în gazdă la preotul Leonida Gavrilescu, slujitor la biserica Sfântul Ilie. Îmi amintesc și eu de vechea casă parohială, unde o odaie avea să-l găzduiască pe poet. Casa aceea purta în pereții ei mirosul de ceară topită și liniștea rugăciunii, creând un spațiu în care cuvântul poetic și cel sacru se întâlneau firesc. Cel care l-a primit în casa sa era un preot cu preocupări literare. El însuși a scris versuri și cred că a fost unul dintre primii inspiratori ai lui Labiș. Poeziile sale au avut cu siguranță impact asupra tânărului dornic să învețe din istorie, literatură și din experiența celorlalți. În acel loc plin de cărți și de evlavie, Labiș și-a continuat formarea nu doar ca poet, ci și ca om al credinței și al culturii, îmbinând în sufletul său cele două comori pe care le primise de acasă.

Preotul care l-a găzduit pe Nicolae Labiș, părintele Leonida Gavrilescu, era originar din același ținut, din satul Botești, comuna Horodniceni, și a urmat cursurile teologice la Seminarul „Veniamin Costache" din Iași, continuându-și formarea la Facultatea de Teologie din Cernăuți. A slujit mai întâi ca diacon la Biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Târgu Neamț, apoi ca preot paroh la Blăgești, în apropiere de Pașcani, iar mai târziu la Bisericile „Sfântul Ilie" și „Adormirea Maicii Domnului" din Fălticeni.

Pentru o perioadă scurtă, a îndeplinit responsabilitatea de protoiereu al ținutului, dar o pagină însemnată a vieții sale rămâne ospitalitatea oferită tânărului poet Nicolae Labiș, căruia i-a deschis ușa casei parohiale aflate lângă biserica „Sfântul Ilie".

Nicolae Labiș manifesta înclinații poetice din copilărie, fapt dovedit prin mărturisirile celor doi părinți, Ana- Profira și Eugen. E neîndoielnic că în acei zori poeticești părintele Leonida a exercitat asupra lui o influență adâncă și ziditoare. În casa parohială, unde poetul a fost primit cu dragoste, între cei doi s-au purtat dialoguri lungi și rodnice, întinzându-se uneori până în zori, semn al unei comuniuni sufletești profunde. În timpul ședерii lui Labiș în acea casă, nu i-a lipsit nimic – bunătatea credincioșilor se revărsa spre casa preotului, iar acesta, la rândul său, împărtea cu mărinimie și altora din cele primite.

În contextul acestei evocări, se cuvine amintit că părintele Leonida Gavrilescu a fost un apropiat al familiei Lovinescu, dar și al familiei Stino, precum și al altor intelectuali, artiști și oameni de cultură care își aveau obârșia în acest ținut. La înființarea Muzeului fălticenean „Galeria Oamenilor de Seamă", în casa donată de familia Lovinescu în anul 1972, părintele Leonida a sprijinit cu dăruire echipa organizatoare, punând la dispoziție mărturii, documente și sfaturi prețioase.

Am credința că multe dintre poemele părintelui Leonida Gavrilescu au trecut pe sub ochii elevului Nicolae Labiș. „Cirenianul", „Răzbunarea lui Caiafa", „Legenda marelui Rabin", „Ispitirea lui Iuda", „Nebunia lui Pilat", dar și poeziile dedicate Sfântului Voievod Ștefan cel Mare ori „Cântecul Mitropolitului Veniamin Costache", revăzut și tipărit de el, ca să citām câteva titluri din opera preotului poet, l-au înrâurit pe tânărul colindat de muze, și i-au oferit chei de înțelegere profundă a credinței . Aceste creații, deși prea puțin cunoscute astăzi, au fost izvoare de inspirație și reflecție, din care Nicolae Labiș, în perioada formării sale, a sorbit îndemnuri și modele spirituale.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXXVII)

Miercuri, 7 mai 1997, Paris. Iubita mea și dragul meu, am avut o noapte extrem de agitată, după ce mi-am pregătit cursurile până pe la ora 2,30, m-am culcat, dar m-am trezit de câteva ori până la 8,30, când m-am sculat definitiv. Tot felul de coșmare, unele macabre. Mai țin minte doar pe ultimele două, dinspre dimineață. Unul, parcă, era cam așa: Era la o răscruce din Seimeni, aflată la baza Movilei care duce la câmp, unde se strângeau, altădată, înainte de a pleca la câmp, oamenii și vitele, în colțul unde locuia Costică Iancu, fostul președinte al CAP-ului, de a cărui fată, Victoriția, am fost îndrăgostit pe la 10-12 ani, pățind emoții romantice când treceam pe acolo. În acest spațiu, deci, sunt asaltat de un fel de vrajă erotică, dar sublimată, care se dovedește acțiunea unei fel de vrăjitoare sau a ceva extraterestru, care scoate din mine, plin de sânge și oroare, pe Altcineva care, ține-te bine, avea chipul doamnei... Sorohan (săraca, mă gândisem aseară la ea ca la un posibil invitat la colocviul Cantemir, pe care îl plănuiesc, vezi scrisoarea trecută!). Al doilea vis: un fel de spațiu oficial, un palat plin de lume bună, eu în centrul atenției, urma să devin sau chiar devenisem o importantă persoană publică, cineva mă cheamă, reclamând, printr-o minciună, prezența mea obligatorie, undeva, către margine, traversarea unui spațiu din ce în ce mai marginal, mahalagesc-țărănesc, niște râpe, apoi într-o casă cu lume proastă, strânsă la un fel de priveghi sau sărbătoare păgână, bunul simț popular, bănuielnic față de mine, odăi cu provizii, într-un fel de iarmaroc, și, atenție, vinul în copăi de lemn, începe să fiarbă spre disperarea femeilor, cea care m-a chemat începe să bocească: Săracă fata mea!!!, interpretând fenomenul ca un semn rău, refuz al zeilor. Apoi, dintr-o râpă, pe lângă un gard de leațuri, ca cel dinspre Dunăre, la tata mare, urcă o femeie tânără, un fel de fostă colegă de liceu? de facultate?, urâtă, dar înfrumusețată pentru moment, cu praf pe față, care vine spre mine, o sărut pe obraji, să-mi prezinte pe cei doi băieți ai ei, unul, mai mic, în fundul râpei, cel mare, un flăcăiandru, mă salută nonșalant; sugestie, *Călin (file din poveste)*, confuz, sunt într-un fel încântat, deși revoltat că am fost scos de unde eram și adus prin fraudă aici! Spre final, apari tu, pe un promontoriu, în mare ținută, îmi faci semne impacientate, înțelegătoare, totuși, cu sensul că hai, ce mai întârzii, te așteaptă lumea! Cam asta a fost.

E deja seară. Zi bogată cea de azi, dar foarte obositoare. Dimineața, la Grand Palais, am avut 5 ore, eram odihnit și au ieșit bine: *Dintre sute de catarge,* analiză, am reușit să le sugerez niște subtilități ale inefabilului eminescian. Apoi, o prezentare a lui Arghezi, cu o sumară analiză a *Psalmului*, acela cu *Vreau să te pipăi și să urlu : este!* Pe urmă, la lecția despre limbă, influența slavă, cea maghiară și turcă, precum și elementele de substrat. Apoi, scurtă întâlnire cu profesorul Bec, care mi-a atras atenția că la examen nu este voie cu dicționare, cum le spusesem studenților. Ca să vezi! Înseamnă că are spioni și se interesează în amănunt ce fac, mă are în vizor. Puțin îmi pasă, știu prea bine cât prețuiesc. S-au afișat datele examenului, pe 30 mai, vineri, patru ore, am scrisul cu ambele grupe, ceea ce e minunat, mă așteptam la patru zile. Urmează apoi oralul, cred că tot o zi și apoi liber până în octombrie, dacă nu las niște corigenți sau nu se prezintă unii direct în septembrie. M-am întâlnit și cu doamna Smaranda Vultur, de la Timișoara, predecesoarea mea. Venise să-și vadă fata, se ducea să se întâlnească cu profesorul Bec, să-i dea noua ei carte, ceva cu exilul în Bărăgan. Mi-a spus că sunt niște casete video și audio la laborator. Voi vedea ce-i cu ele la toamnă. Poate mă voi întâlni cu ea zilele astea, deși sunt cam obosit. Apoi, la Eliza, mănânc o porție de supă și mergem la Porte de Versailles, o mare expoziție, sute de hectare, bunuri de consum. Rătăcim de colo-colo, mai mult printre bijuterii. Nu am rezistat și ți-am luat o mică brățară de aur, împletit, care mi-a plăcut foarte mult (250 de franci, cu reducere de 50%, de la 499 de franci, prețul inițial). Am mai luat două văsulețe indiene de ceramică bătută cu smalț, care mi s-au părut accesibile ca preț (20 de franci fiecare), pentru cadouri, în țară. I-am luat și Roxanei cadou, mă rog, din partea mea, un șirag de mărgele din pietre semiprețioase, ca acelea pe care le primeai tu la unele inspecții (10 franci). Eliza și-a luat un batic de mătase, coreean. Ne-am fâțâit apoi prin marea hală de mâncăruri, lihniți de foame, degustând de ici-colo salamuri și alte delicatese, cam jenați, deși asta era regula jocului. Azi am primit și o scrisoare de la Luminița Fassel. În august, îmi spune, camera ei este dată altora, dar mi-a spus că Dahmen se va îngriji el de camera mea. Mă rog, trebuie să își ia revanșa! Sau să și-o dea, cum s-ar spune? Cu privire la lectoratul de la Jena, crede că ar fi mai bine să vorbesc eu direct cu Dahmen. Mi-a transmis și un articol al ei din Balkan Archiv, despre Moses Goster!

Am ajuns acasă pe la ora 8,30, seara, frânt, nu găsesc de mâncare decât niște salam de Sibiu cu pâine și un iaurt. Oricum, sunt atât de obosit, încât parcă și foamea mi-a trecut. Am plănuit o sâmbătă să mergem la Mont Saint-Michel, în Bretagne, pe lângă Saint-Malo. Mă uit pe o hartă, e în golful Saint-Malo, spre ocean, în partea de sud extremă a Angliei. În față, insulele anglo-normande. Până acolo, aproximativ 400 de km, va trebui să dormim undeva noaptea și să revenim a doua zi. Cam atât pentru azi. Ba nu, am cumpărat *Le Canard enchené* (*Rățoiul înlănțuit*), un fel de *Cațavencu*, căruia se pare că i-a și slujit drept model (8 franci!), dar nu are savoarea *Cațavencului*, este cam fad și prudent, așa-zisa aciditate e cam castrată, deși se vrea agresiv. Arată un cont bancar a lui Alain Juppé, primul ministru, care e cam suspect, vreo 200 de mii de franci, ieșiți din niște tranzacții de milioane (2-3), cu bunuri imobile. Se sugerează că ar cam necurat. Am primit și eu o scrisoare de la bancă, am un cont de 10500 de franci, mi se oferă sugestii de economisire. Cred că am să deschid un cont de economii din care să îmi tragă regulat o anumită sumă, cu o dobândă de 3,5%. Așa cum este, cont curent, nu primesc nicio dobândă. Cred că am să pun să-mi tragă 2000 de franci pe lună, exact economiile pe care aș reuși să le fac, din cele 7500 de franci pe lună, plus eventual, orele suplimentare, dacă îmi va mai da profesorul Bec ceva la anul. Anul ăsta, ți-am spus, voi primi 8500 de franci (impozabil) pentru ore suplimentare, ceea ce înseamnă ceva! Acum, chiar că închei, mă culc, adică, intru în pat să citesc articolul Luminiței Fassel și *Le Canard enchené*. Noapte bună, pe mâine.

Joi, 8 mai 1997, Paris. Azi e jour ferié, „ziua eliberării de sub jugul fascist" și nu am ore. M-am trezit, totuși, în zori, înainte de șapte, căci m-am culcat devreme. Iar sunt cam înfundat. Mai tăndălesc în pat cu presa, să prelungesc odihna. Am visat iar, între altele, că Alexandru Gafton fusese chemat la Cotroceni, purtător de cuvânt al Președintelui! Săracul Alexandru, ce destin strălucitor îi rezervă subconștientul meu. Să îi dea Dumnezeu cât mai mult noroc! În vis parcă spunea: de acolo am venit, acolo mă întorc, în sensul că a venit din sud, deși el este din Tecuci. Eu eram siderat, și nelămurit: și cu cariera științifică cum rămâne? Am tăndălit în pat până la ora 12,30, citind *Le canard enchené*, apoi, la masă, constat că la cantină e închis, e doar 8 mai, jour ferié. Fuga repede la băcănia Ed, să-mi mai iau de mâncare pentru sfârșitul săptămânii, 75 de franci. Acum îmi pregătesc un grătărel de vită cu salată de andive și porumb.

Sorbona, iulie 1997

De câteva ore lucrez la Augustin, e aproape ora 5 după-amiază. Ce-o fi cu astă grijă de a nota mereu ora? Teama de timp, dorința de a trece mai repede această paranteză a exilului autoimpus? În condiția asta limită a singurătății descopăr cu o acuitate maximă a simțurilor ceea ce găseam câteodată rațional: cât de fragil e sufletul nostru. Al meu își caută în Augustin un fel de leagăn protector. Ce sentiment de a-l regăsi pe Augustin al meu! Citesc acum paginile lui Giovanni Papini *(Don'Agostino)* sau René Guitton (*l'Actualité de Saint Augustin*)! Sau de a vedea altceva decât văd eu, sau de a vorbi că alții nu văd ceea ce văd eu. Tema rămâne, obsesivă, aceeași: a fi cumplit pustietor de singur, în acest Paris despre care se spune, cum știi, că e inima lumii intelectuale, că e Babilonul ideilor. O singurătate autoimpusă, pe care o bănuiam chiar înainte de a fi plecat și pe care mi-o asum. Grijă, angoasa de fiecare moment, starea de vânat hărțuit: să nu uit să-mi iau de mâncare, să nu îmi pierd actele, să nu uit cutare, cutare, și presiunea lucrărilor pe care le-am de făcut (cele două comunicări pentru Germania, articolul de trimis la *Anale*, ce ar mai trebui să scriu pentru a publica pe aici). Și toate astea în spinarea unui corp pe care îl simt din ce în ce mai fragil! Bietul moș Ivănescu! Starea asta de lup singuratic și jigărit, el a trăit-o decenii. Mă întreb cum de a rezistat. Fie și măcar atât cât a rezistat! Încep oare să semăn cu el? Și amestecul ăsta de rufe, alimente, cărți și hârtii din camera mea începe să semene cu ce vedeam în apartamentul lui din Nicolina!

Se lasă noaptea, afară plouă și este frig, eu mă îndeletnicesc mereu și mereu cu Augustin, acum la jumătatea cărții a XII-a, unde Augustin polemizează cu aceia dintre contemporani, chiar creștini, care nu acceptă interpretarea pe care el o da versetului 1 din cartea Facerii. Aceeași iubire înflăcărată pentru Dumnezeu, care ar fi obositoare, dacă nu ar fi absolută. Exact îl definește Papini în primul capitol al cărții sale pe acest numinid! Africanitatea lui pasională a făcut ca relația cu Dumnezeu, care risca să se convertească în contractul juridic al religiei romane - câți dintre creștini nu au încă această percepție? - să devină și să rămână pentru totdeauna o relație de dragoste, de abandon total în brațele iubirii lui Dumnezeu, care poate totul, inclusiv să-l mântuiască pe cel mai păcătos dintre păcătoși.

M-am uitat pe pozele pe care mai le-ai dat să-mi fie icoane în singurătatea mea: Roma, Salonic, prin Ardeal, Palermo, le-ai ales pe cele mai frumoase. Intensă nostalgie: tu, Dinu, din când în când și eu. Vreau să fim din nou împreună, acasă la noi. Iar mă gândesc că nu voi putea îndura această pustietoare singurătate încă un an. Mă consolez cu gândul că în curând veți fi aici, cu mine, că vom crea din nou, alte prilejuri de nostalgii. Pentru când? Pentru bătrânețe? Gândul morții mă cutremură. Nu ne vom mai vedea niciodată? Cu neputință! Dumnezeu e bun! Mi s-a făcut și foame, rezist ca să termin acest capitol din *Confesiuni*.

S-a făcut noapte de-a binelea (10,30), răsfoiesc în pauze biografia lui Augustin, scrisă minunat de Giovanni Papini. Ca un roman, dar și foarte documentat și exact. Cred că de aici și-a luat modelul Călinescu pentru a sa viață a lui Eminescu! De altfel, parcă el a și tradus în românește *Un nomo finito*, pe care am citit-o în liceu. Apărută în 1929, exemplarul pe care îl am e virgin, după vechiul obicei, netăiat! Pe contra-pagină scrie că *Si riterrà contraffatto ogni esemplare che non porti il timbro a secco dell'autore* – și chiar este imprimat un timbru sec al autorului, un pătrat din verigi de lanțuri, de 4 pe 4 cm, încadrând un clește cu inițialele DGP (dominus Giovanni Papini?), iar între brațele cleștelui deschis, o cruce mică, cu inscripția *Inveni portum* - am găsit un liman. Volumul a apărut la Vollecchi Editore, Firenze. Mai mult încă, poartă pe prima pagină și o dedicație autografă a lui Papini: *A Maurizio Vaussard, affettuoso omaggio del suo G. Papini.* Și ex libris-ul lui Maurice Vaussard (cine o fi fost? oare profesorul de istorie, specialist în Italia?), lipit, o cruce înconjurată de trei păsări (porumbei) și patru flori, iar pe margine inscripția: *In labore et veritate quaerenda felicitas* - În muncă și în adevăr trebuie căutată fericirea. Deh, delicii filologice! Mă apuc să îmi pregătesc cina: tripes à la mode de Caen, nimic altceva decât ciorbă de burtă, la cutie (de plastic!).

Am mâncat, m-am ostoit. Mi-am adus aminte: Eliza este exasperată de programul la care îi supune ambasadorul Hăulică, 10-12 ore pe zi, până la miezul nopții. Chiar ieri, când să plecăm din casă, sună telefonul, este bănuit el, nu răspundem, dar, când să ieșim, portarul, amabil și îndatoritor îi transmite mesajul că a căutat-o domnul ambasador. Nu are încotro, se întoarce la telefon, noi o așteptăm, vreo 20 de minute, în mașină, afară plouă, vine în sfârșit E încântată că domnul ambasador, abia întors de la București, o sună să-i povestească ei, adjunctul, rezultatul glorios al vizitei la București, ca însoțitor al lui Federico Mayor, cu care este în termenii cei mai buni. Mayor este directorul general al UNESCO, un om fermecător și de mare influență, poet. Hăulică îl cultivă intens. De ce a informat-o pe Eliza atât de detaliat? Tocmai pentru a da sfoară în țară, să se audă, să se știe urbi et orbi că, el pișicherul și marele combinator, a reușit și de data aceasta să rămână în picioare, adică, numit de Iliescu, să rămână la post și sub noua administrație! I-a reușit stratagema de vreme ce, iată, îi imortalizez aici isprăvile: că a fost nemaipomenit, cum au lucrat ei pe brânci, vreo lună, la programul lui Mayor la București, cum au detaliat conținutul discuțiilor etc.), cum l-a însoțit la președintele Constantinescu, care a rămas încântat, cum i-a oprit la cină, în șase, cu doamna Mayor, doamna Hăulică doamna Constantinescu, care e și ea o doamnă fină, așa și pe dincolo etc. Una peste alta, și-a aranjat ploile, cât e Costantinescu președinte, nu mai are a se teme de rămânerea pe post. Nu-l mai amenință nimic, pericolul a trecut, Liiceanu a declinat oferta, ca și ceilalți, amintiți în zvonurile de pe la Ambasadă (Paler, Plesu, Blandiana etc).

Alt ecou care mi-a ajuns la urechi! Că Dan Grigore ar scris în presă că ce-i ăsta festival Dinu Lipatti, că Lipatti nu a fost mare până într-acolo ca să i se facă un festival! Eliza, ecou bine temperat și fidel al lui Hăulică, e de părere că nu se face așa ceva, că ce, el, Grigore, cum se dă el așa mare, că nu prea e cunoscut prin Occident, că nu e invitat pe la mari festinuri muzicale și alte politeturi de astea. Îi iau apărarea lui Dan Grigore pe tema că geniul este intrinsec, nu trebuie dus de nas prin politici culturale de tip UNESCO. Sunt cam răutăcios, dar merita. În fine, invoc și cazul lui Gh. Ivănescu al nostru, o minte strălucită, gândire lingvistică solidă, intuiții epocale și, totuși, puțin cunoscut. Asta e istoria! Doar Occidentul validează. Poți fi genial în occidentul tău de la marginea Imperiului, dar doar la Roma ești ce ești. Nu ai decât să te duci acolo, la Roma!

Ionel BOSTAN

Concepţiile „retrograde” din lumea artistică (anii 1980)

Nu spunem vreo noutate aici amintind că în urmă cu patru decenii România (RS) se afla în plin proces de închidere politică, ideologică și socială. Aducem în discuție, totuși, o temă desprinsă de aici, doar ca generațiile tinere (dar nu numai), să afle că orice domeniu al vieții culturale era atent monitorizat, filtrat, dirijat și interpretat prin lentila „vigilenței revoluționare”. În acest climat, chiar și spațiul artistic – aparent liber, spontan, incontrolabil – devenea obiect al „muncii informative” care, evident, revenea Securității Statului. Artiștii, în special cei care lucrau în afara instituțiilor, erau priviți nu doar ca exponenți ai creativității, ci și ca potențiali purtători de „influențe străine”, de „concepții retrograde” și de „atitudini necorespunzătoare”. O notă strict secretă a Securității din din epocă, păstrată astăzi în arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS, Fond Documentar, Dosar no. 6170, ff. 62-67), oferă o imagine clară, de o precizie aproape birocratică, asupra modului în care instituția a perceput și a tratat lumea artiștilor liber-profesioniști. Documentul, intitulat sec „Analiza situației informativ-operative din rândul artiștilor liber-profesioniști” (Strict Secret No. 100/0047604/1983), constituie o sinteză revelatoare a unui mod de gândire instituțional – un amestec de suspiciune, ideologie și administrare a culturii. Potrivit documentului, la acel moment existau „circa 15.000 de artiști liber-profesioniști” — un termen care desemna instrumentiști, soliști vocali de muzică cultă, ușoară sau populară, balerini, acrobați, mânuitori de păpuși și prezentatori de spectacole. Dintre aceștia, 11.015 erau „atestați” – adică autorizați de structurile culturale socialiste. Distribuția geografică a acestor creatori era atent inventariată: 2786 în municipiul București, iar restul dispersați în județe precum Constanța (797), Timiș (667), Brașov (562) și altele. Până și nivelul de educație era evaluat: „un procent de 15 la sută dintre aceștia au studii superioare, îndeosebi conservatorul”. Această manieră de înregistrare birocratică trădează o mentalitate specifică statului totalitar: orice fenomen social sau cultural trebuia cuantificat, măsurat și, în final, controlat. Cifra nu era un simplu indicator statistic – ea reprezenta un potențial risc pentru ordinea ideologică. Se mai preciza că, doar în anul 1983, „au plecat în străinătate cu contracte prin A.R.I.A. (Agenția Română de Impresariat Artistic) - 5529 artiști liber-profesioniști, dintre care 4006 din Capitală, 25 la sută având studii superioare”. Era clar, într-un context de izolare politică, aceste deplasări frecvente peste graniță deveneau motive de îngrijorare. Textul consemnează explicit că „munca de securitate desfășurată în mediul acestora are în vedere, în primul rând, faptul că unele persoane, sub influența propagandei externe dușmănoase țării noastre, ori ca urmare a unor concepții retrograde, adoptă atitudini politice necorespunzătoare sau comit alte fapte negative”. În logica aparatului Securității, simpla deschidere spre Occident sau exprimarea liberă a unei opinii devenea dovadă de „concepție retrogradă”. În limbajul epocii, „retrograd” nu însemna arhaic, ci, paradoxal, prea modern, prea independent, prea liber. Artistul era suspect prin definiție – prin mobilitatea sa, prin contactul cu lumea din afară, prin lipsa lui de conformism. Documentul inventariază o listă de „aspecte negative” identificate în mediul artiștilor. Acestea variază de la „comentarii ostile la adresa politicii interne și externe a partidului și statului nostru” până la „audierea și colportarea știrilor tendențioase transmise de postul de radio Europa Liberă”. Securitatea consemna, de asemenea, „manifestări naționalist-ireverențioase” și „întreținerea de legături cu elemente maghiare din străinătate, situate pe poziții ostile țării noastre”. În terminologia sistemului, orice formă de interes pentru identitatea națională sau pentru dialogul cultural cu diaspora era imediat tradusă ca „ireverențioasă” sau „ostilă”. Raportul menționează și „contactarea în exterior a unor persoane de către reporteri de la diverse posturi de radio străine anticomuniste, inclusiv Europa Liberă, în scopul obținerii unor declarații tendențioase”. Cu alte cuvinte, un interviu acordat unei publicații occidentale putea deveni probă de „trădare”. În aceeași notă, Securitatea semnala „acțiuni asupra artiștilor liber-profesioniști ale unor persoane din emigrație, în scopul determinării acestora de a refuza întoarcerea în țară”. Astfel, orice prieten din diaspora putea fi considerat agent. Raportul merge și mai departe, menționând „contactarea de către organele de poliție ale unor țări străine și încercarea de a determina unele persoane din această categorie să renunțe la întoarcerea în țară și să le antreneze la culegerea de informații”. Se conturează aici imaginea artistului ca potențial spion, manipulat de forțe externe. Un alt capitol al suspiciunii este cel al „rămânerii ilegale în străinătate”. Documentul consemnează că, „de la 1 ianuarie 1982 și până în prezent, au refuzat înapoierea în țară 19 artiști liber-profesioniști, dintre care 7 din Capitală, 17 având studii superioare”. Pentru un stat obsedat de control, fiecare plecare devenea o „pierdere informativă”. Securitatea semnala și cazuri de „procurare de documente false și trecerea frauduloasă a frontierei în Occident”, precum și intenții ale unor artiști „de a refuza înapoierea în țară din deplasările ce preconizează să le efectueze în exterior”. Mai grav, raportul amintește „determinarea unor dansatoare de către șefii grupurilor sau impresari străini la practicarea prostituției” – fapt considerat nu doar infracțiune, ci și motiv de „comentarii nefavorabile în presa și la posturile de radio străine”. În această enumerare se simte dublul control: moral și politic. Totodată, sunt menționate „acțiuni de procurare de valută, obiecte de proveniență străină, afaceri ilicite, evaziuni fiscale” – indicatori ai unui capitalism mărunt și interzis, practicat în interiorul unui regim care predica egalitatea. Nu lipsește nici „introducerea pe căi ilegale în țară de casete sau benzi magnetice cu muzică decadentă, cu intenția de a fi puse în circuit în discoteci sau cluburi”. Astfel, în logica Securității, între un artist care ascultă jazz și unul care pleacă ilegal în Occident exista o continuitate a vinovăției. Totul aparținea aceluiași „complex de deviații”. Documentul deplânge „controlul informativ insuficient” efectuat de inspectoratele județene (de Securitate) și subliniază că „măsurile preventive (...) au fost reduse numeric”. Raportul enumeră cifrele: „au fost avertizate 9 persoane; atenționate 20 de elemente; destrămat un anturaj format din 6 persoane din județul Timiș; realizate circa 25 de informări la organele de partid; arestate și trimise în justiție 3 elemente pentru fapte de drept comun”. Totodată, „în scop preventiv, au fost pregătite contrainformativ peste 390 persoane care s-au deplasat în străinătate”. Acest eufemism desemna, în realitate, instruirea sistematică a celor care urmau să părăsească țara, pentru a evita „influențele dușmănoase” și a „raporta” comportamentele colegilor. Se cerea „sporirea contribuției Direcției a III-a (Contraspionaj, condusă de general Aurelian Mortoiu, adjunct - colonel Filip Teodorescu) și a compartimentelor corespunzătoare la asigurarea controlului informativ al artiștilor liber-profesioniști” și „îmbunătățirea cooperării cu celelalte unități de securitate și cu organele de miliție”. De fapt, sistemul se construia în rețea: un cerc informativ complet, care să acopere scena, culisele, hotelurile și chiar turneele. Într-un ton de autoevaluare, raportul constată că „în activitatea informativ-operativă continuă să persiste serioase neajunsuri”. Sunt acuzate inspectoratele din Covasna, Giurgiu, Tulcea, Olt, Maramureș, Mehedinți, Satu Mare, Caraș-Severin, Brașov, Brăila, Botoșani și, „mai ales”, Securitatea municipiului București. Se reproșează „preocuparea insuficientă de a controla informativ mediul artiștilor”, „lipsa colaborării cu celelalte compartimente de muncă și cu organele de miliție”, precum și faptul că „rețeaua informativă nu este orientată corespunzător cu sarcini specifice”. Prin această critică internă, documentul trădează o obsesie: dacă sistemul nu reușea să producă informație, vina era a omului, nu a principiului. Se cer mai multe surse, mai multe rapoarte, mai mult control. Raportul continuă cu detalii tehnice: „verificarea persoanelor ce urmează să se deplaseze în străinătate se face, în unele cazuri, superficial”, „nu se efectuează schimbul operativ de informații între securitățile județene”, iar „în timpul sezonului estival artiștii se deplasează pe litoralul Mării Negre sau în alte stațiuni turistice”. Această precizie birocratică transformă libertatea de mișcare într-un fenomen de risc. Vacanța, turneul, festivalul – toate deveneau obiecte ale vigilenței. Nota mai prezintă și un set de măsuri „pentru îmbunătățirea muncii de securitate desfășurate în mediul artiștilor liber-profesioniști – atât în ce privește cunoașterea, cât mai ales latura preventivă”. Se recomandă „completarea rețelei informative cu persoane capabile să asigure controlul informativ deplin în mediu”, cu „atenție deosebită acordată creării de surse în rândul artiștilor cu studii superioare”. Aceștia erau considerați influenți, deci periculoși. Urmează îndemnuri la „continuarea preocupărilor de orientare, instruire și dirijare a potențialului informativ”, la „reinstruirea acestuia în baza concluziilor prezentei analize”. Se cere intensificarea cooperării cu structurile Securității ce aveau atribuții în străinătate, pentru „încadrarea informativă a tuturor persoanelor care efectuează deplasări în exterior”. Se prevede, de asemenea, „îmbunătățirea activității de verificare, avizare și prelucrare contrainformativă a creatorilor”, „dezvoltarea conlucrării cu Consiliul Culturii și Educației Socialiste, A.R.I.A. și comitetele județene de cultură”, precum și „analizarea operativă a cauzelor care pot genera stări de spirit negative”. Formularea „stări de spirit negative” definește, în esență, orice nemulțumire, critică sau ironie la adresa regimului. Cultura trebuia nu doar creată, ci și dirijată psihologic. Lectura notei la care ne referim nu dezvăluie doar o strategie de supraveghere, ci întreaga structură mentală a unui regim totalitar. În viziunea Securității, artistul liber-profesionist era simultan un simbol al prestigiului internațional al României și o sursă permanentă de risc. „Concepțiile retrograde” invocate în text nu desemnau nostalgii trecute, ci tocmai ceea ce regimul nu putea controla: autonomia spiritului. „Atitudinea necorespunzătoare” însemna îndoiala, critica, libertatea de expresie. Prin urmare, „munca informativă” în mediul artistic nu era un simplu exercițiu de poliție politică; ea reprezenta o formă de pedagogie autoritară. Scopul nu era doar supravegherea, ci transformarea artistului într-un cetățean docil, într-un „creator socialist” disciplinat. În spatele limbajului sec al raportului – „elemente”, „măsuri preventive”, „informări la organele de partid”, „contrainformativ” – se ascunde o realitate profund umană: frica. Frica de libertate, frica de diferență, frica de adevăr. Astăzi, documentul se citește ca o lecție despre limitele controlului. Căci, în ciuda tuturor eforturilor de „asigurare informativă”, arta a continuat să producă sens, să ironizeze, să emoționeze și să reziste. Cu certitudine, Securitatea putea fi atentă la nume, la deplasări, la casete, la „muzica decadentă”, dar nu putea anula nevoia de expresie. În acel sistem închis, chiar și un vers, o replică teatrală sau o notă muzicală puteau deveni forme de eliberare. Astfel, documentul în discuție, deși conceput ca un instrument de control, rămâne astăzi o mărturie paradoxală a forței artei: o dovadă că, într-un stat care suspecta totul, creația continua să scape printre degete – sub lumina scenei, dincolo de cortină, în libertatea interioară a fiecărui artist.

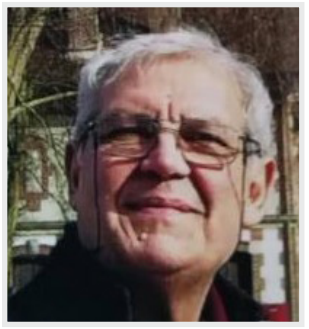

Florentin PALAGHIA

Un înger bătrân prin periferii bate în cadență

Paesis

Pe câmpul de luptă

Lumea
de dincolo de vârstă
se întinde lenevă pe uliță.

Mimi
mă mângâie,
e goală.

Cântă cucuveaua,
în ranița cu amintiri
războiul e fiară....

La periferia privirii

Mă lungesc și timpul trece.
Nu-i așa că o să ne vedem la noapte?
Sunt sigur că ochiul tău mai păstrează
câteva amintiri din istoria mea de vază.

Mă prăbușesc,
un înger bătrân
prin periferii
bate în cadență
frontul uimirii.

Secretara intră speriată
să anunțe sfârșitul
și îmi arată rănile.

De fericire
mă tăvălesc prin mugurii ei
firavi și tineri,
de luni până vineri.

Latră câinii

Câinii latră,
mă rostogolesc pe vatră.
Pâine neagră de secară
plec în lumea din afară!

Câinii latră,
trece lebăda pe apă,
cerul lumii mă petrece
mult mai rece...

Câinii latră
Sus pe vatră.
Pace vouă călători,
cântec de privighetori !

Durere cosmică

Mă descompun și păsări de salivă
pe trupul greu și fața mea lividă
se odihnesc din lunga lor vâltoare.
Mă descompun iubito, și mă doare !
Mă doare colosala ta pupilă
Compusă din pământ și clorofilă
Și trupul tău reconstruit din sfere
ce unduios îmi curge prin artere.

Mă doare tot ce-mi mai aduc aminte
Când mă întind alături și cuminte
Cu degetele caut printre stele
Conturul amintirilor rebele.

Respirație ludică

Te rog Doamnă, fă-mi o cafea,
în această noapte voi scrie,
voi primi vizita unui șarpe.

Viața mea se va desfășura
calmă și lipsită de ispite,
desigur vor veni și beduinii.

Aș dori, dacă mă iubești,
să nu mă cauți, la ușa mea
martirii îmi vor păzi amintirile.

Cred că până mâine dimineață
voi reuși să scriu povestea
și voi reveni din călătorie.

Vom sărbători împreună
și ne vom bucura că cerul
de deasupra, e încă albastru.

Mesaj tandru

Când de tine mi-e dor
aerul mă ascunde
legănat de pădure
în cuvinte rotunde.

Acum, că nu am vești,
număr pașii, să știi
că pierdut în cuvinte
voi renaște-ntre vii..

Liber voi rătăci,
aripă de poveste
pentru morți, pentru vii,
fără să-ți dau de veste...

Poem sângerând lumină

Dulcii noștri faguri peste vechi hotare,
luminată fie România Mare.
Vechii plumbi de-ocară pace să ne fie,
Țara de lumină, fără de simbrie.

Nimbul din istorii, maramă de gânduri,
pacea și odihna ochilor mei sâmburi.
Vatra fie casa, sărbătoare sfântă,
stindard demiurgic, soclu și redută.
Sânul sfânt lumină, hrană pentru îngeri
și putere sacră desprinsă din sâmburi..

Patima de Țară, Dor și țară sfântă,
inimă de taină n-așteaptând poruncă,
nepoftiți să plece, să nu cotropească
România Mare, Țara Românească.

Pe un cal alb

Pentru Paul, in memoriam,,,

Locuiesc între patru pereți străvezii
prin care curge încă sângele tău,
cerul atârnă de lustră,
tu pășești în vârful picioarelor
să nu mă trezești, prin creierul meu.

Noaptea cred că vii lângă mine să mă mângâi,
ziua aștept să aflu unde te rogi.
O dragul meu de aer, sunt grogi,
știu că tu încă în patria mea exiști.

Te-am văzut intrând pe un cal alb,
sângele tău era curat ca lacrima mea,
pereții tremurau și de drag
m-am suit în spatele tău pe o șa....

Probă de divorț

Scotocesc prin memoria lucrurilor
vechi și neverosimile iluzii.
Poemele renasc din carne.
Alarmă, oameni buni, lumina vine să ne ucidă
cu propriile noastre arme !

Probe, probe, mă admonestează
Procurorul!
Alaltăieri a murit și ultimul martor,
așa că nu-mi rămâne decât să accept verdictul.
Încerci să-mi vorbești despre statui
și viața mea se descompune în litere.

Poemul acesta e scris în spirală,
se înfige în carne și mă ustură,
tu amfitrioană îmi deschizi paradisul,
știu că e târziu, nu mai îmi rămâne decât
să intru în anticameră...

Pasărea de metal

Pasărea de metal sângerează,
e singura pasăre de metal de care m-am îndrăgostit.
A fost răpusă de mine pe front,
și e singura pasăre de metal
pe care o păstrez între aripi.

E singura pe care am iubit-o vreodată.

Nicolae TZONE

„Căutaţi formula înjurăturei inedite...”

Un poem puțin circulat (mai degrabă deloc circulat și nereluat în vreo exegeză mai importantă) al lui Geo Bogza, este cel intitulat MESAJ. Și este păcat să fie așa. Pentru că este vorba de un text care nu cred că poate lăsa indiferent un cititor onest, fie și la o simplă parcurgere. Iar dacă ar fi vorba de un cititor versat, nu cred că nu ar dori să fie parte la o discuție aplicată, în detaliu chiar despre versurile care ard ca acidul sulfuric din cuprinsul său. Dacă ne vom întâlni cu un cititor pe care am avea îndreptățirea să-l numim de-a dreptul înrăit, cu siguranță că acesta se va considera nedreptățit dacă nu i se va îngădui să asiste, dincolo de lectura în sine, și la o situare istorică, la aducerea în prim plan și a altor poeme asemănătoare și a numelor autorilor lor, ba chiar și la o înscriere între creațiile cele mai puternice ale lui Geo Bogza. Să adăugăm și situația în care inconfundabilul MESAJ ar opri atenția, plus competență năucitoare ale unui profesionist al lecturii de poezie.

Poemul, cu siguranță, merită o atenție amplă. Mai ales având în vedere și anul scrierii sale – 1929. Cum Bogza este născut la 6 februarie 1908, înseamnă că avea numai 21 de ani. Nu încape nicio îndoială că o analiză atentă va fi foarte spectaculoasă. Poetul găsește, prin înjurătură, rezolvarea ideală pentru o serie întreagă de probleme, de la cele care ţin de prezervarea naţiei: „Vitalitatea unui popor se cunoaşte după/ Felul cum ştie să înjure”, la evitarea „paraliziei academice”: „Înjuraţi: şi nu veţi suferi niciodată de paralizie academică” ori a sinuciderilor („Înjuraţi: şi nu va trebui niciodată să vă sinucideţi”).

Un sociolog nu cred că își va înfrâna dorința să caute în jurnalele anilor ’30 ai interbelicului istoric fapte concrete, prezente pe pagini întregi, pe care să le afișeze ca ilustrații concrete ale imaginilor surprinse de precocele și incitantul creator, care își afișa drept profesie de credință convingerea că a trecut pentru totdeauna în lirica națională anotimpul versului dulceag, ba nu am greși deloc dacă am utiliza adjectivul mai violent chiar: leșinat.

Bogza „știa” că dacă nu el, altcineva mai curajos decât el sigur că nu avea de unde să se ivească. Cei câțiva ani petrecuți ca elev marinar i-au înăsprit respirația și, în genere, simțurile. Cu siguanță a trăit revelația talentului său ieșit din țâțâni. De altfel, el a intrat foarte repede în cămașa de zale sau cel puțin de argint, dacă nu de-a dreptul de diamant, a avangardistului pur-sânge ce nu s-a sfiit niciodată să creadă că are talentul la degetul mic. Și că pătrățica de spațiu în care locuiește este, în orice clipă, CENTRUL LUMII.

Citez un alt fragment din MESAJ, pentru a evidenția cascada de afirmații inflamante care cresc în intensitate, ajungând, repede, la maxim. La concluzia categorică a evidenței plurivalențe și forței ilimitate a Poemului: „Fiecare vorbă din vocabular e un element/ la îndemâna voastră. Combinaţi, căutaţi./ CĂUTAŢI FORMULA ÎNJURĂTUREI INEDITE/ Formula înjurăturei care să spargă geamurile/ Formula înjurăturei care să incendieze pădurile/ Formula înjurăturei care să primenească atmosfera pământului/ Formula înjurăturei **care să ţină de poeme**”.

Deci Bogza a avut, cum nu se poate să nu ai aibă un scriitor veritabil, convingerea că realitatea întreagă („geamuri”, „păduri”, „atmosfera pământului”) ȚINE DE POEME. Reamintește cu nonșalanță „contimporanilor” săi că au la „îndemână”, numai să fie neleneși, „fiecare vorbă din vocabular”. Îndemnul la acțiune imediată: „Combinaţi, căutaţi” se articulează ca un veritabil ORDIN DE LUPTĂ, de avansare fără rezerve pe CÂMPUL DE BĂTĂLIE. Prin această concretețe în acțiune care să miște realitatea din literatura română avem dovada care-l indivualizează pe debutantul Gheorghe Bogza de liricii noștri deja exersați și deja afirmați, sau aproape afirmați: Arghezi, Blaga, Vinea ori Voronca.

Versul său emblemă: „CĂUTAŢI FORMULA ÎNJURĂTUREI INEDITE” nu trebuie admirat neapărat pentru ineditul său, sau pentru insolența și duritatea sa. Este infinit mai mult decât aflarei unei noi căi a Poemului românesc. Este o invitație majoră la reflecție asupra sufletului național: „Înjuraţi Înjuraţi/ Injurătura vă curăţă sufletul de viermi”. Nu cred că este hazardată o apropiere de ceea ce întreprindea Emil Cioran în „Pe culmile disperării”, din 1934, ori în „Schimbarea la față a României”, din 1936. De altfel, există date care pot proba cu ușurință, în paginile de jurnal ale lui Bogza, prețuirea sa pentru Cioran, filozoful neezitând, în anii ’40, să scrie afirmativ despre abia tipărita „Cartea Oltului”.

Numai o singură dată în MESAJ poetul repetă de trei ori unul după altul apelul său înverșunat, anume atunci când este invocat Dumnezeu: „Înjuraţi înjuraţi, înjuraţi/ ÎNJURĂTURA VĂ APROPRIE DE ESENŢA LUI DUMNEZEU”. Am fi îndreptățiți să facem legătura, și o facem urmând îndeaproape dezvoltarea, creșterea în sine a întregului text, între aceste două cuvinte magice: DUMNEZEU și POEM.

Un vers paradoxal sună în felul următor: „Dacă vreţi să sămănaţi cu îngerii: înjuraţi”. Ni se oferă și o rețetă a tinereții veșnice: „Dacă vreţi să fiţi mereu tineri: înjuraţi”.

Din lungul lanț de formule, foarte interesantă mi se pare și următoarea: „Înjurătura e un elixir, un procedeu vrăjitoresc”. Indiscutabil, Geo Bogza cel tânăr avea o sensibilitate acidă şi o inteligenţă sclipitoare. Cum am și scris în teza mea de doctorat, Geniul îi era alături.

Şi acum poemul propriu-zis. Lectură încrâncenată.

MESAJ

Înjuraţi.
soldaţi, copii, watmani, croitorese: înjuraţi
poeţi, văduve, vagabonzi, plutonieri majori: înjuraţi
automobilişti, proprietari, tuberculoşi, dramaturgi: înjuraţi
înjuraţi înjuraţi înjuraţi
Vitalitatea unui popor se cunoaşte după
Felul cum ştie să înjure. Înjuraţi.
Înjuraţi: şi veţi simţi viaţa mai dură mai rotundă
Înjuraţi: şi nu veţi suferi niciodată de paralizie academică.
Înjuraţi: şi nu va trebui niciodată să vă sinucideţi.
înjuraţi înjuraţi
Priviţi ce dinţi frumoşi ce sânge puternic au ţiganii
înjuraţi înjuraţi
Fiecare vorbă din vocabular e un element
la îndemâna voastră. Combinaţi, căutaţi.
CĂUTAŢI FORMULA ÎNJURĂTUREI INEDITE
Formula înjurăturei care să spargă geamurile
Formula înjurăturei care să incendieze pădurile
Formula înjurăturei care să primenească atmosfera pământului
Formula înjurăturei care să ţină de poeme.
Înjuraţi
Înjurătura e un elixir, un procedeu vrăjitoresc
Înjuraţi Înjuraţi
Injurătura vă curăţă sufletul de viermi
Înjuraţi înjuraţi, înjuraţi
Înjurătura vă apropie de esenţa lui Dumnezeu
Dacă vreţi să fiţi mereu tineri: înjuraţi.
Dacă vreţi să n-aveţi decepţii amoroase: înjuraţi.
Dacă vreţi să nu vă calce tramvaiul: înjuraţi.
Dacă vreţi să sămănaţi cu îngerii: înjuraţi.
ziarişti, aviatori, şomeuri, femei din lumea mare: înjuraţi
borţoşi midinette cocainomani debitanţi de tutun: înjuraţi
petrolişti, boxeuri, prostituate, fotografi amatori: înjuraţi
profesori, marinari, mitropoliţi, ucenici de cismărie: înjuraţi
Înjuraţi sângele meu rebel.
Şi sufletul vostru va fi mai proaspăt.
înjuraţi, înjuraţi înjuraţi.

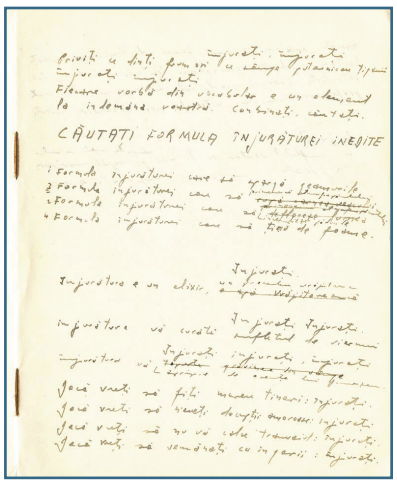

Manuscris Geo Bogza

Cosmograme

Leo BUTNARU

Cosmogramă despre cosmograme

În misterul cosmosului, care îl include și pe cel al existenței în orice formă, omului nu-i va fi dat să coopteze denotatul global, ca explicație a inițialului și finalului. De la un punct încolo, infinitul ține de *arreton* (inexprimabil, inexplicabil) și de *acatalepton* (insesizabil), ceea ce ar fi, cum zic semiologii, simulacrul reprezentabil al non-reprezentabilului; a ceva tot mai irelevant, deja, sub aspectul imaginarului, de care este în stare conștientul (și subconștientul!) uman. Inclusiv din această cauză „toate” datele „concrete” sau cele presupuse, „certitudinile” și îndoielile care se referă la univers și existență sunt ca și imposibil de organizat într-o structură de argumente edificatoare. Astfel că, în marginile necuprinsului entropic în cea mai mare, aproape absolută parte inexplicabil, cosmogramele nu ar fi decât prea modeste tentative de referire la unele simple provocări filosofice care, ca de la sine parcă, „dau peste om”, dau peste scriitor. Tentative și nepretențioase modalități de căutare a unor forme universale de adoptare (și... adaptare) „publică” a formelor eseistice, narative de ordonare, modelare, regizare a informațiilor cu predilecție din sferele culturale, intelectuale. Tendința ideatică, dar și compozițional-stilistică a unor astfel de discursuri, texte, uneori metafore eseistice presupune strădania de a evita cantonarea în oarecare închingări-clișeu și de a nu crea impresia că *bătrâncioasa filosofie* sau, mai puțin grav spus, ideația existențial-filosofică ar ține deja de niște probleme tehnice ale discursului și nu de capacitatea acestuia de a se revigora, reîmprospăta continuu prin capilaritatea sa cu alte genuri ale scrisului – eseul, poemul, întâi de toate. Iar prin spiritul lor poetic, sigur că aceste texte nu presupun valori probatorii, ci, poate doar (chiar dacă e puțin, admitem), valori incantatorii, „surâzătoare” la posibilitatea pretențiilor de adevăr încheiat, pecetluit. Hai să zic, adică să și recunosc, că dezinvoltele cosmograme ar putea fi considerate și „atentate” poetice, nevinovate la logică și rigurozitatea filosofică propriu-zisă, științifică (în măsura în care aceasta poate fi chiar știință).

Aceste texte, genul lor interstițial, vin, parcă, pe valul unui elan născut încă în tinerețe, în clasele școlii generale, iar mai osebit în studenție, elan întru cunoaștere, spiritualizare. Când îmi scriu textele de acest gen, *cosmogramic*, să zic, nu urmăresc linii ideatice preferențiale, ci, cred, mă las copleșit de o cât mai largă libertate de asociere a imboldurilor raționale cu cele... sentimental-stilistice, scriitoricești, artistic-eseistice. Implicit, parcă aș urmări/jindui să fiu la curent cu – hai să zicem – nu atât cu evoluția, cât cu modurile de manifestare, afirmare și reafirmare proteice, ca totdeauna, a filosofiei, uneori „oportunistă” față de sine însăși, ceea ce o duce la un mod de existență autocontradictoriu. Nu urmez logica epistemică, certitudinea, obiectivitatea oarecât savantă, cât mă las în volnicia intuiției curioase în colaborarea ei cu intelectul, pus pe a deschide tratate de filosofie și enciclopedii. Dar și volume de poezii.

Cosmogramele, ca teze și ipoteze specifice naturii lor specifice de „germinare”, apariție și expresie, ar presupune, parcă, niște cvasisoluții etern-aproximative, ce vor fi și ele neantizate în eternitate, ca atâtea, infinite, discursuri ale bieților oameni, simpli, sau intelectuali, filosofi sau critici ai acestora.

În astfel de narațiuni m-aș situa (ne-programatic) pe o poziție epistemologic-poetică de (de)mers eseistic, în care cosmogramele, ca gen de discurs, se alătură într-o suită de opțiuni interpretative, nicidecum definitivă ca posibilă ideație dată deja pentru totdeauna. Suntem realiști și înțelegem că definitivul pur și simplu este definitiv exclus în cunoașterea, gândirea umană în relativitatea și moderația lor oneste, nu în patetismul exagerat care le făcea să se autodeclare grandioase, decisive în, la un moment dat, intervențiile miciuriniste asupra naturii. Noi facem cât putem, aflăm cât putem, studiem cât putem, însă în vecii vecilor (dacă durata umană ar fi compatibilă cu așa ceva) nu ne vor veni răspunsuri definitive la deschiderile nelimitate de orizonturi cosmice și închideri de taine a însuși nucleului cosmic. Iar neputând fi definitive, răspunsurile rămân a fi... infinitive.

În univers, în cosmologie un cât mai înalt coeficient de exactitate, de obiectivitate este exclus odată pentru totdeauna. Niciodată nu vor fi lansate ipoteze și deduse teze fără contradicții. Și limite. Mereu limite, limite... Când cunoașterea, filosofia ajung în puncte de la care nu se mai poate opera, exemplifica pe lucruri, ci doar pe axiome, concepte, probabilități; limite, dar și un posibil (obligatoriu!) *Dincolo*, mereu dincolo, un „domeniu al presimțirii” (Gellu Naum). Și ni se tot potolește vanitatea – sau nu, firească dorință – a aspirației spre scopul ultim, spre ideal, când scopul ar părea atins, totuși, după care nu ar mai urma deplasarea perspectivelor – ademenitoare, chinuitoare pentru conștiința, dar și inconștientul umane.

Motricitatea vieții conștiente, intelectuale a omului vine și dintr-un paradox dramatic: chiar dacă e deplin conștientă că este zadarnică dorința de-a ajunge la Absolut (la tainele Acestuia), conștiința umană nu reușește să-și reprime abisala tentație de-a ajunge, totuși, Acolo, Dincolo, Pretutindeni etc. – aspirația sacră (la scară... umană) ce vizează imposibilul, tocmai din ea născându-se drama cunoașterii/necunoașterii umane, dar, ziceam, și motivația... ~~*zadarnică a*~~ motricității vieții, a înaintării acesteia și a nerenunțării la... sine, viața.

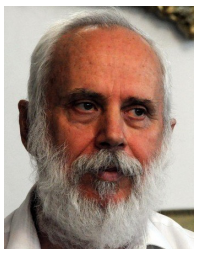

Cornel Simion GALBEN

Pagini de jurnal pandemic

181. Duminica Tuturor Sfinților a fost una liniștită și nu neapărat pentru că am fost din nou singur, ci pentru că mi-a adus o mai mare liniște sufletească, ce mi-a permis ca după Sfânta Liturghie să mă odihnesc, să citesc mai multe pagini filocalice și să închei lectura volumului de versuri *Și eu sunt fiul Tău, preamilostivă Maică* de Mircea Constantin Jurebie (Bacău, Editura Ateneul Scriitorilor, 2018, 118 pagini).

182. Am început săptămâna cu rezolvarea unor probleme la serviciu. Întors acasă, m-am odihnit vreo jumătate de oră, apoi am reușit să scriu cronica la volumul de sonete al poetului Petrache Plopeanu. Cum lectura o făcusem cu un an în urmă, mi-a luat destulă vreme, întrucât a trebuit să reiau pagini întregi pentru a descâlci ideile pe care doar le schițasem în caiet.

183. Atmosferă de duminică, tulburată doar de vestea că auditorul nu a fost mulțumit de răspunsul sintetic la cele 6 întrebări, așa că va trebui ca mâine să o iau de la capăt. Minunată și plină de miez predica preotului Ioan Roncea la Praznicul Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Aidoma, lecturile duhovnicești.

184. Trezit la 2,45, n-am încercat să mai adorm și, după programul de dimineață, am trecut direct la dezvoltarea ideilor din răspunsuri, pentru că e destul de greu să înțelegi lucrurile când privești cu ochelari de cal. Scârțarii cu lefuri de nababi nu doresc decât cifre, nefăcând nicio diferență între o instituție de cultură și una economică. Întregite la serviciu cu alte exemple, sper ca de data asta să nu mai fie probleme. În ce mă privește însă, neodihna și-a spus cuvântul, așa că nu am mai făcut nimic. La ora 17 am fost totuși la întâlnirea membrilor Cenaclului „G. Bacovia", desfășurată în aer liber, sub amenințarea unei furtuni ce se anunța teribilă, dar calmată miraculos de sunetele clopotelor de la Catedrală, care au împrăștiat norii negri și au calmat vântul ce începuse deja să aplece copacii. Spre nemulțumirea lui Petre Isachi, n-a fost nici de această dată o dezbatere, totul rezumându-se la prezentarea pe scurt a noilor cărți semnate de Doru Ciucescu și a celor apărute la Art Book, recomandate de Cristina Ștefan. Cerul a plâns însă cu lacrimi amare, semn că sufletul poetului Silviu Claudiu Mihai a pornit spre Domnul. Vestea năucitoare mi-a dat-o Ioan Enache, care mi-a zis că s-a stins ieri, imediat după ce a luat Sfânta Împărtășanie. Urma să ne vedem săptămâna aceasta, pentru a stabili detaliile legate de editare.

185. A trecut deja o jumătate de an, dăruită de bunul Dumnezeu cu mare îngăduință. Am risipit-o în parte, semn că n-am înțeles nimic din toate mesajele din ultima vreme. Am reflectat și azi, după încă o noapte chinuită, la slujba de înmormântare a poetului de la Scărișoara, la care am fost împreună cu Ioan Enache, poate mai îngândurat decât mine și la fel de marcat de această moarte neașteptată. L-au condus pe ultimul drum peste 200 de oameni, de la copii la cei mai vârstnici, în frunte cu primarul de la Corbasca, o dovadă că a fost îndrăgit și stimat. Toată procesiunea a fost, de altfel, impresionantă, făcută ca la carte, nu cu graba de la oraș. În imagine mi-a rămas însă viu stolul de rândunele care s-a învârtit o clipă în înaltul cerului chiar în momentul când sicriul era coborât în groapă.

186. Zi moartă. Doar câteva file citite. Adaug un scurt bilanț al lunii trecute: 56 publicații foiletate, cu 2776 pagini consultate.

187. Sfârșit de săptămână sub orice critică. N-am adăugat decât câteva pagini citite și unele referințe la fișele lui Petruș Andrei, Valeriu Anghel și Ioan Berdan. Pe seară, vizita lui Ionuț cu toată suita. Timp de 4 zile am tot golit cardul și, de față cu toți, i-am dat încă 14000 lei pentru achiziția cherestelei, iar Maria a adăugat, la rândul ei, 500. Sofy i-a numărat de vreo 3 ori, nevenindu-i parcă să creadă că sunt atât de mulți. M-am tuns, aproape de zero.

188. Duminica Sfinților Români. Încă o predică excelentă a preotului Ioan Roncea. Somn de aproape 4 ore după Sfânta Liturghie, ceva lecturi duhovnicești, iar înainte de culcare, film.

189. Zi aiurea, ca mai toate începuturile de săptămână. Am luat-o lent, stând la o coadă de peste 40 de persoane, apoi, după ce mi-am scos cazierul, am pornit-o spre sediul Ansamblului „Busuiocul", unde urmează să fiu reîncadrat, întrucât pauza de... buget, când am lucrat cu convenție, se pare că s-a încheiat. Revenit acasă, am revăzut profilul Danielei Caurea și l-am trimis la *Expres cultural*, am citit ce a scris Alina Ioana Dinu în *Gândul* despre cărțile trimise, am descoperit o cronică a domnului Grigore Codrescu la *Poeții...*, pe care am introdus-o în sumarul unei viitoare antologii referitoare la creația mea editată, am făcut schimb de corespondențe cu bucureșteanca, Ștefan Munteanu și Radu Ciobanu, am adăugat noi date și referințe la fișele lui Gheorghe Chițimuș, Gheorghe Bărgăuanu și Iulian Băicuș. În sfârșit, ca să nu mai tot caut prin carnețele, am făcut un tabel, pe luni și ani, începând din februarie 2006, cu toate profilurile personalităților băcăuane publicate în revista *Ateneu*. După 15 ani de apariție, e posibil să fie cea mai longevivă rubrică.

190. După o noapte albă și câteva ore de somn recuperate peste zi, am reușit să încheg pagina culturală pentru *Bacău Press*, pe care o voi revedea însă mâine.

191. A doua noapte chinuită, în care nu știu dacă am ațipit mai mult de o jumătate de oră. Efectele s-au văzut peste zi, când am izbutit, cu chiu cu vai, să corectez și să expediez pagina culturală la Onești, să pregătesc formatul pentru noul număr al *Cadranului cultural*, să transfer interviul cu Dumitru V. Marin în fișierul viitoarei cărți de convorbiri și să redactez *Semnalul editorial*.

192. Încă o noapte zbuciumată, așa că după ce a trebuit să o iau de la capăt cu adeverința medicală pentru încadrare, rezolvată cu destule peripeții și așteptări la cabinetul medicului de familie, am dormit cât pentru toate cele trei nopți: 5 ore! N-am adăugat decât noi referințe la fișele lui Ion Tudor Iovian și Vasile Alecsandri, dar am finalizat lectura volumului *Eminescu în tentații metafizice* de Ionel Necula (Iași, Editura StudIS, 2020, 214 pagini). Când voi și scrie despre ea, nu știu, mai ales că la rând stau alte 10 cărți citite și fișate.

193. Altă noapte de coșmar, cu repercursiuni directe asupra realizărilor de peste zi: doar 3 pagini adăugate în sumarul noului număr al *Cadranului cultural* și câteva adăugiri la fișa traducătoarei Elena Bulai. Nu știu când voi scăpa de această stare.

194. Deși noaptea trecută s-a repetat aproape la indigo, am adăugat încă 5 pagini tehnoredactate la revistă și noi referințe la fișele lui Niculae Gheran, Ion Fercu și Viorel Munteanu. În plus, am văzut pe micul ecran prima semifinală a turneului de la Hamburg, în care Gabriela Ruse s-a impus în trei seturi (2-6, 6-1, 6-4) în faţa principalei favorite, ucraineanca Dayana Yastremska, după două ore şi trei minute de joc.

195. Din păcate, coșmarul insomniei continuă. Am prins totuși o oră de somn înainte de Sfânta Liturghie, astfel că am putut să rezist până la sfârșit și să mă bucur de mesajul predicii părintelui Vasile Șova, mai bine articulată ca altădată. Am recuperat apoi alte aproape două ore de odihnă și pe urmă am urmărit meciul Gabrielei Ruse cu Andrea Petkovic, câștigat de sportiva noastră cu 7-6(6), 6-4, victorie ce i-a adus primul titlul din carieră în circuitul WTA. Spre seară, lecturi duhovnicești și un film.

196. După încă o noapte aproape albă, n-am fost în stare de nimic toată ziua. Am mai recuperat ceva din orele de somn și, spre seară, am adăugat noi informații la bibliografiile actriței Rozina Cambos și poetei Mariana Filimon.

197. Din fericire, scenariul nopții trecute nu s-a repetat în totalitate, astfel că am putut să ajung la serviciu și, până seara, când a început meciul ceferiștilor cu bosniacii, să închei 6 pagini pentru *Cadranul cultural*.

198. Chiar dacă eram frânt de oboseală, am stat aseară până după miezul nopții, pierzând vremea cu ciumeții de la Cluj, care erau cât pe ce să fie eliminați de bosniacii de la Borac Banja Luka. Au încasat-o rușinos, cu 2-1 și dacă o vor ține tot așa, n-au nicio șansă ca să ajungă în grupele CL. Deși enervat, pe mine în primul rând, am reușit să ațipesc într-un târziu, astfel că am avut o zi productivă, adăugând 7 pagini la sumarul revistei și încă 2,5 pentru *Sportul băcăuan*, unde am trimis noul episod al jurnalului. În jurul prânzului am avut o discuție interesantă cu domnul Constantin Călin, căruia i-am amintit că se apropie termenul limită pentru predarea agendelor și i-am răspuns la câteva întrebări ale sale. L-a citit repede pe lăudărosul de Dumitru V. Marin și consideră, ca și mine de altfel, că i-am acordat o prea mare atenție. M-a chestionat apoi dacă pot să rezum textele lui Dan Sandu, „o moară de vorbe", cum le consideră. Nu prea am știut ce să-i răspund, dar sunt bucuros că ne citește.

199. Continui să alerg după somn și deși starea parcă a căpătat alte nuanțe, peste zi sunt tot obosit. Am tehnoredactat totuși 4 pagini pentru *Cadran cultural*, încet-încet apropiindu-mă de finalizare. Au mai fost și altele citite, dar...

200. Am dormit, în sfârșit, vreo trei ore, însă în tot atâtea reprize. Azi m-am ocupat de editorialul pentru *Bacău Press*, ce mi-a luat destul de multă vreme, apoi am adăugat încă 2 pagini la revistă, pe care a trebuit să le culeg cap-coadă, după ce m-am întâlnit mai întâi cu domnul Constantin Călin, care mi-a adus manuscrisul *Agendelor*.

Fragment din volumul „*Acceleratul 502*", în curs de pregătire pentru tipar.

Vasile IANCU

Țăranul autodidact de la Arbore

Din tainițele memoriei

În miez de iarnă, cu omăt bogat, mai cu seamă prin Bucovina, fac un drum către Arbore. Lucram de puțină vreme într-o instituție culturală regională din Suceava și îmi propusesem să ajung și-n această așezare cu rezonanță istorică. Unde e și vestita biserică, ctitorie a hatmanului Luca Arbore. Dar mai aveam un gând : să-l cunosc pe Toader Hrib. Auzisem multe lucruri frumoase despre acest înțelept țăran. În primul rând, că își transformase casa într-un muzeu. Un muzeu, aveam să constat, esențialmente, de factură etnografică. Și mai circula informația că acest țăran, cu șapte clase gimnaziale, făcute în sat, știe o mulțime de întâmplări din trecutul satului, despre obiceiurile și tradițiile țărănești ale locului în care viețuiește, dar și de prin împrejurimi. Se bănuia că ține și un jurnal.

După un popas la ctitoria portarului Sucevei, mă îndrept către casa lui Toader Hrib. Am dibuit-o repede. O casă tipic moldovenească din acest ținut. Bat în poartă. Câinele își anunță stăpânii. Iese în cerdac un bărbat voinic și chipeș, cu păr suriu, îmbrăcat cu o bundiță înflorată, peste cămașa lungă, țărănească, încinsă pe mijloc cu brâu lat din piele. Vine către noi cu fața luminoasă. Mă poftește în ogradă. Facem cunoștință. Se bucură ca și cum i-ar fi venit în vizită un prieten. De la poartă către intrarea în casă, mergem pe o podișcă din lemn, curățată de zăpadă. De cum intrăm în tinda largă, privirea ne este scăldată în culorile unor ștergare, lăicere, de frumusețea unor obiecte de uz gospodăresc, linguri, linguroaie etc. Soața lui moș Toader mă întâmpină cu zâmbete și cu binețe. Gospodarul îmi zice : *Magdalina mea nu mai aude, este surdă, săraca, de la tifosul din o mie nouă sute patruzeci și cinci. Dar pricepe tot și e o gospodină grozavă.* Sunt invitat să intru într-o cameră din dreapta. Și aici, pereții sunt acoperiți cu covoare, lăicere, ștergare, icoane, broderii de tot felul, veșminte naționale specifice Bucovinei, pe mese și-n cutii de lemn, monede, cioburi, armuri, balanțe vechi, cărți vechi, în scriere chirilică, vase tradiționale, de găsit în toate gospodăriile țărănești din zonă, dar și antice, acestea, mai mult sau mai puțin întregi, felurite unelte din lemn, aflate în ograda și bucătăria bucovinenilor, fluiere, cimpoaie, armuri, fotografii de epocă trecută, ouă încondeiate etc. La fel, în cealaltă odaie, ochiul nostru e încântat de obiecte asemănătoare. Din când în când, gazda ne explică, în dulce grai moldovenesc, cu inflexiunile aparte ale subgraiului din această parte a Moldovei de Sus, ce-i cu un artefact sau altul, de unde l-a achiziționat, *dacă nu mi s-a dăruit așa, pe gratis, l-am cumpărat*, ne spune, calm, stăpânul acestui prețios tezaur etnografic și istoric. Ne povestește cum a intrat în posesia „Istoriei preafrumosului Arghir...", carte editată la Sibiu, în 1863, cu caractere chirilice, în traducerea românească a lui Ion Bărac, cum a obținut *ocaua lui Cuza*, scara șeii haiducului Darie și a altor piese-unicat. O casă-muzeu. Ne retragem la o masă din bucătăria casei, aproape de sobă. Dar și-aici, ne împresoară lucruri frumoase. Doamna Magdalina îmi pune în față o plăcintă oacheșă poale-n brâu pe o farfurie din lut ars și încrustat. Mă îndeamnă să gust din bunătatea ei. Bărbatul casei pune pe masă o sticlă cu vin. Vin din fructe din grădină și de coacăze, tot din grădină, ne spune. Toarnă în pahare licoarea rubinie. În aer se răspândesc arome plăcute. Ciocnim, dăm pe gât câteva înghițituri. Plăcinta are gust dumnezeiesc. Vinul, așijderea.

Toader Hrib se așterne la istorisiri. Aflu că pasiunea pentru adunarea de obiecte vechi din creația populară, de istorie și arheologie, din tradițiile gospodărești o moștenește de la tatăl său, Gheorghe, și de la bunicul patern. *Am moștenit o ladă fermecată cu astfel de vechituri*, ne zice. De curând, la insistențele sale, primăria i-a aprobat, în sfârșit, permisiunea să primească vizitatori la muzeul său, într-un fel, acreditat oficial. Cu firmă în regulă. Îmi destăinuie că scrie o cronică a satului, dar și despre tot ce află el că se petrece în lumea largă. Mai aflu că mulți ani, în perioada interbelică, a fost primar al comunei Arbore, că, după anul 1948, a fost condamnat pentru că asculta Europa Liberă, știe și turnătorul, și a făcut pușcărie politică, dar nu-i mai este frică de nimeni, decât de Dumnezeu și de propriile slăbiciuni. Ne-am despărțit ca și cum ne-am făcut legământ să ne mai vedem.

Grație poetei Florența Albu, care îl descoperă pe scriitorul-țăran Toader Hrib și-i propune directorului Editurii „Junimea", Mircea Radu Iacoban, să editeze „Cronica de la Arbore", cartea apare în anul 1971. Îngrijită de poeta și memorialista Florența Albu.

După moartea lui Toader Hrib (28 iunie, 1991), moștenitorii, ignoranți și egoiști, risipesc tot patrimoniul muzeului. Se pune lacăt pe ușa acestei originale instituții de cultură populară și de izvoade istorice. Niciun primar n-a fost în stare să curme această distrugere. A rămas „Cronica de la Arbore".

Gabriel MARDARE

Arhitextura Eului (III)

CINETICA FEMINILITERELOR
sau
dincolo de gen și de sex

Prolog

În viața de zi cu zi sunt redus la un CNP (12 cifre!), mă prezint cu un CI(seria...nr.) , sunt un cod de client pentru furnizori, unul de plată la tranzacțiile recurente. Îmi protejez identitatea electronică precum ochii din cap. Habotnicii, adversari înverșunați ai identificării biometrice văd în CARD inversarea lui DRAC, într-o lume pe dos...

"Viaţa bate filmul"(clișeu media!), distopiile s-au dezagregat, precum fișierele „corupte", foșgăiala idiomatică romgleză (tributul plătit IT-izării ca modus vivendi*) se împerechează cu bolboroseala dogmatică, generată de superstiții vechi & new(s)-superstitions, generată de AI/IA). Detectivul din literatura "de consum" din „vremea aceea"este înlocuit de agenţii secreţi purtători de indicative (precum James Bond)şi echipaţi cu tot felul de „device"-uri, pagina scrisă nu poate provoca frisoanele obținute prin efecte pirotehnice și tone de ketsch-up...*Adieu, *Hercule Poirot,* good bye, *Sherlock Holmes, ființe de hârtie născute dincolo de Canalul Englezesc, de la care am învățat să pipăi sensurile și să miros literele, datorită poveștilor semnate de ACD şi de AC .*[1]

I

Așa am ajuns să pătrund în lumea autorilor preferați ai Liviei Cotorcea, în care literele par să comploteze împotriva sensului afirmat de text. Undeva, în memoria de poetician (deceniile 7-9 din veacul trecut) îmi rămăsese jocul speculativ **<I>** /vs/**<O>** ca reprezentări ale sexualității din corpul unui cuvânt (Jean Ricardou, *Le Nouveau Roman*). Am început cu *Noi*, accesibil pe Internet în limba rusă, netradus de domnia sa dar comunicând cu *Insularii*. Atât personajele din Jesmond, încadrate în programul pentru „salvarea cu forța" elaborat de vicarul Dewly cât și cele deja integrate în Cultul Binefăcătorului și practica Fericirii de Stat, sunt aspirate de vortexul vorbelor contorsionate, oprit, pentru o clipă, de o „rătăcire": cea a tânărului Kemble din cauza unei „femei ușoare", respectiv tribulațiile lui **D-503** (de fapt ***Д-503***, după cum veți vedea) din cauza relațiilor complicate (prin încălcarea programării științifice a vieții sexuale) cu două femei (<**Ô**>și <**I**>). Protectoare dar nedorită, intervine și o lucrătoare la Uzina de Educație a Copiilor, care trece peste datoria civică de a-l denunța (deși îi citise jurnalul) fiind îndrăgostită.

În traducerea Innei Cristea ea se numește **<IU>**, versiune care-i ascunde natura de ființă compozită, *„literal și în toate sensurile"*, cum ar spune Rimbaud. Transliterațiile sunt corecte, ele maschează însă o altă poveste. Textul original ne arată existența unor *fracturi în sistemul de numire* a personajelor : unele au indicative cu litere latine, altele cu chirilice. Procedeul este curent în textele științifice, când pentru simboluri se folosesc caractere străine dar utilizarea lui într-o narațiune are alt rost. Cu caractere chirilice apar, **Д-503** dar și **Ю** (iubirea nedorită, care-l dezgustă) precum și o serie de nume neidentificate din seria **Ф**, sugestie antropomorfă (persoană cu mâinile în șolduri).

În seria întrupărilor FeminiLiterelor, **Ю** rezultă din punerea împreună a lui **I** și a lui **O**. Problema se complică atunci când este vorba de conformația trupului: **O**, femeia liniștită, nu deranjează privirea, semnul fiind comun în ambele alfabete, cu diferențe de modulații vocale totuși în rusă. În schimb **I** pare compusă din unghiuri și triunghiuri care-l perturbă pe realizatorul INTEGRALULUI, menit a cuceri spațiul universal :

> *În ochii ei sau în sprâncene – apare un ics / „X"/ nota ns/ care mă irită și nu pot să-l prind, să-i dau o expresie numerică. /.../I-am zărit sprincenele avântate în unghi ascuțit spre tâmple/.../* (Însemnarea a 2-a)*/.../*
>
> *Zâmbetul ei, două linii întunecate – de la marginile gurii în sus – în unghi* (Însemn. a 27-a, Conspect)*/.../Un triunghi negru, necruțător de ascuțit, profilat pe alb* (Însemn. a 31-a).

***

Asocierea lui <**I**> cu acele forme nu este de ordin speculativ, prin contrast cu identificarea proprie cu un pătrat (*Însemnarea a 5-a*): în fundal se conturează semnul grafic <***И***>, compus din două unghiuri în scrierea de tipar, generalizat ca unică expresie a fonemului [i] după reforma alfabetului impusă de puterea Sovietelor (1917-1918). Actul a tulburat *Inteligentsia* vremii și a fost ignorat majoritatea emigrației[2]. Cu litere latine îi vedem pe cei din seria diseminată de <**S**>, fără numere (serviciul de supraveghere) dar și pe <**R**>, poetul. Proiecțiile celor două alfabete ne arată însă că, în al doilea caz, avem de-a face cu o inversare a lui <**Я**>,(adică a exprimării lui EU) având-se în vedere rolul social în entitatea **NOI** (**МЫ**, compus în rusă din unghiuri simetrice în inițială). Cât despre, **Д-503**, revenit la matcă în cele din urmă, după uciderea celor care-l perturbă, el este, începutul lui **[да]**, trup literal al condiției de ***yesman***.

II

În acest punct propun o imersiune în ceea ce, în limbajul *trendy*, se numește *identificarea de gen*[3]. Am găsit locul acelei plonjări epistemice în *Gînduri diurne și matinale despre iubire*, apărut în 2013 la Editura Alfa, o antologie de autor semnată de Svetlana Vasilenko, trans-spusă în limba română de doamna Livia Cotorcea. Răsfoind-o de mai multe ori, simţeam că textul mă striveşte, aşa cum se întâmplă atunci când încerci să te cufunzi la o adâncime prea mare fără a avea echipamentul potrivit. L-am pus o vreme deoparte, reluându-l cu această ocazie.

Cartea are o vădită intenție holomerică (vezi Noica): în textele puse împreună, *fragmente* dintr-o operă ajunsă la maturitate, găsim *întregul* unei ființe scripturale aparte, care-și asumă feminitatea dincolo de gen și dincoace de sex, deconcertându-i pe comentatorii dispuși s-o înregimenteze în armata feminismului.

Cunoscând preocupările preofesionale ale Svetlanei Vasilenko pentru artele vizuale, aș merge mai departe și aș spune că ansamblul volumului este o *holograma* la care participă *selecția textelor*, realizată de autoare, *punerea lor în operă* în limba română și *intrarea lor în orizontul de așteptare* al cititorilor (exegeza introductivă şi concisa notă biobibliografică).

Analogia implică totuși că întreg procesul a presupus epurarea unor componente din ființa virtuală construită în acest mod. Ne putem întreba, astfel, de ce prozele cuprind doar perioada 1982-2000, adică intervalului de vârstă 26-44 de ani. Găsim oare un răspuns punând față în față compoziția volumului cu prestațiile autoarei în dialog, cu analizele găsite pe siturile unor publicații literare, cu intervenții postate pe Youtube?

O altă întrebare privește aşezarea în *Intro* a unei scurte serii de poeme, scrise mai târziu (între 2005 şi 2009). Am în vedere că tonalitatea lor este la antipodul vocilor narative din proze. În plan compozitional aș crede că rostul lor este dublu: a ne arăta că autoarea s-a desprins de cruzimea hiperrealismului din narațiunile adunate acolo şi a ne oferi o *cheie de lectură* a personajelor feminine ca autoproiecții. Întrucât o parte din acea selecție nu-şi găsea consonanțe în suflul liric al traducătoarei sau nu-şi putea afla corespondenţe în orizontul de așteptare autohnon, avem în față o versiunne funcționând asemenea unei lentile care concentrează fascicolul meta-prozei lirice precum o rază laser, decupând tranșe din universul autoarei.

Constat apoi că latura militant-pragmatică a biografiei autoarei este prezentată succint de exegetă în nota informativă care încheie volumul. Constituirea și istoria grupului *Noile Amazoane*, creat pentru tipărirea și promovarea autoarelor nepublicate din cauza discriminării de gen, activ și după patru decenii (vezi dialogul cu Maria Kosovskaia în publicația „Formaslov") avea potențial de *rating* pentru un „public de nișă", în speță prosumatoarele de „studii de gen". Exegeta a simțit însă că folosirea ei în *Introducere* ar fi ecranat ceea ce era esențial şi anume componenta existențială a operei concentrate în hologramа editorială. Într-o schiță sumară, este vorba de relația complexă dintre trup și suflet, dintre simțuri și memorie, dintre orizontul istoriei și cel al Apocalipsei Permanente, anticipată de formula lui Troțki (revoluția permanentă). Ar fi pus în umbră cele două poeme care, după mine (și după recenzenții consultați ulterior) orientează sensul lecturii, oricărei antologii de autor a Svetlanei Vasilenko.

> *Am căzut din lume/Am căzut/Din viaţă/ Precum epilecticul fiu al unui necunoscut/ Printr-o fereastră de la al şaselea cat: Nişte voci i-au strigat/Că va fi vindecat./ Am căzut/ Am rămas numai eu.*
>
> ----------

> *La rime/Eu nu mă pricep/ acestea nu-s încă versuri/Dar nici proză nu sunt/Între/ Acestea n-ar fi cuvinte/Şi nici interjecţii nu sunt/E ceva între.*

III

Dorind să ies din locurile comune,am recurs deci la textoscop[4] pentru a simți pulsul versiunii românești prin raportare la prozodia originalului[5]. Cei familiarizaţi cu analiza comparativă a structurilor morfosintactice remarcă uşor că modelul prozodic gradat progresiv din prima parte a strofelor era posibil doar în idiomul autoarei şi că traducătoarea a pus în valoare fuziunea dintre *suflu*, *imaginea vizuală şi textonul narativ* (relația dintre copilul epileptic şi voci), prin versuri mai lungi în secțiunea mediană, păstrând totuşi imaginea sinusoidală a ansamblului. Al doilea fragment privilegiază unitatea de suflu şi evidenţierea sonorității consoanelor, natura enunţurilor (declarative, fără impact vizual, lipsite de verbe cu potențial narativ) permiţându-i traducătoarei un „mulaj" al rostirii originale.

Urmărirea pas cu pas a ceea ce aș numi emigrarea semantică pe potecile prozodice din limba destinatarului traducerii ne arată cât de complicată este dantelăria transpunererii stihurilor, chiar dacă, atunci când lucrează, cel implicat nu face astfel de calcule. Schema numerică a originalului, asemănătoare cu un zigurat (configurație accentuată în traducere), ne conduce şi spre un portret ideografic al autoarei. Este vorba de semnul <**И>**, compus din două unghiuri în scrierea de tipar din proza lui Zamiatin, imaginea femeii care tulbură echilibrul cercetătorului aflat în slujba societăţii perfecte.

IV

În această morfologie fantasmatică se înscrie naratoarea din proza *La vânătoare de antilope*, desemnată prozaic de presupuşii vânători-masculi (de fapt ei sunt „agăţaţi" de binomul feminin) prin contrast cu prietena ei: *„Cea mai slăbuță e pentru tine, pentru mine – cea plinuţă. La atac!"*. Ar mai fi ceva, menționat în trecere într-un poem vădit autobiografic: în copilărie, ochii oblici erau pentru ea un stigmat în mediul dominat de blonzi, ea era „chinezoaica", „dușmanca Rusiei". Disputele ideologice intoxicau prin rasism universul infantil. Prin contrast, Ira (Irina) ar corespondent lui **O**, femeia liniștită, care nu trăieşte dezarticularea trupului, halucinantă în proza ritmată din traducere[6], mulțumită de sine și de jocul degradant în care intră.

Clocit în incubatoarele comunismului, oul distopic din NOI crapă în prozele „realismului negru": ne trezim în mirosul fetid al descompunerii umane, analizată cu multă sensibilitate de dubla interpretă a textului (traducătoare şi exegetă), o lume *„imundă şi absurdă". Depășirea* acesteia (Livia Cotorcea merge mai departe, vorbește de *transcendere*) ar fi cu putinţă, la personajele-naratoare, prin *sensibilitatea senzorială* în care fuzionează *cruzimea* şi *puritatea*. Destinul artistic al scriitoarei este astfel văzut ca o aspiraţie spre mântuirea prin *cuprinderea în sine* însăşi a spiritualității aflate la răscrucea de vânturi a unor tradiții religioase (budism, mahomedanism şi creştinism) coexistente în spaţiul natal, care mătură repede ciulinii educației ateiste: *„Experienţa proprie îmi spune că există ceva mai presus, astfel nici n-art fi meritat să mă apuc de scris"*.

Proza ei ar fost „cinamatografică", versurile, apărute ulterior, ar fi, după formula utilizată de trei comentatori diferiţi, *poeme filmice*. Dinamica părţilor componente ale acestor rostiri mi-a adus în minte principiul artei cinetice, practicată de Calder: „sculpturile" sunt compuse din asamblări de forme decupate în metal, unele părţi mişcând fie datorită curenţilor de aer din mediul de expunere, fie cu ajutorul unor mici motoare electrice. Aşa se face că voi propune ca în corpul acestui text să fie inserată o creaţie antropomorfă a renumitului autor american, contemporan cu ultimii ani de viaţă ai lui Zamiatin (deceniul al patrulea al secolului trecut) dar şi cu anii de ucenicie ai Svetlanei Vasilenko.

Prin această carte, Livia Cotorcea duce la extrem experiența identificării de gen ÎNTRE Autoare Interpretă și Cititoare, provocându-mă la o replică într-un viitor număr al revistei.

NOTE ŞI COMENTARII

[1] Este vorba de Arthur Conan Doyle şi Agatha Christie.

[2] Solidară cu lingviștii ieșeni, doamna Livia Cotorcea nu se conformează așa-zisei reforme impusă de Eugen Simion.

[3] Domeniu de care m-am ocupat cândva, în cadrul restrâns al lingvisticii (Anne-Marie Houdebine), iar ulterior asupra culturii Staroverilor.

[4] Instrument produs la uzinele Master X, inventat de Dr A Kulakov.

[5] Distribuţia silabică //4-5-6-7-8-10-8-3-5// este transpusă prozodic prin schema //6-3-3-14-12-6-6-3-6// în primul caz.

[6] *„mâinile, picioarele, gâtul şi pieptul existau parcă în afara mea, ca ceva independent, de sine stătător, care-şi are dorințele proprii, diferite de gândurile şi dorinţele mele"*.

Florentina NIȚĂ

Dimitrie Cantemir la loc de cinste în curtea Marilor Spirite din Milano

În centrul istoric al orașului Milano există un loc de o profundă spiritualitate, la adăpost de frenetica viață metropolitană, care-și conservă de secole ținuta sobră și autoritară. Este Veneranda Bibliotecă Ambroziană, fondată în anul 1607 de cardinalul Federico Borromeo, arhiepiscop de Milano recunoscut pentru acțiunile de mecenat în domeniul artelor, ca un centru eclezial de studii și de cultură, în care se află una dintre primele biblioteci publice gratuite din Europa, o pinacotecă și o academie de studii.

Curtea internă dreptunghiulară, străjuită de ziduri seculare brăzdate de ferestre și loje arcate, împodobite cu decorații arhitectonice pe care patina timpului și-a pus amprenta, este accesibilă doar cu ocazia unor evenimente. Aici, în anul 1931, a fost proiectat un ansamblu sculptural care a fost completat de-a lungul anilor prin achiziții și donații, conținând în prezent zece statui, intitulat "Il Cortile degli Spiriti Magni", așa precum a numit Dante Alighieri extaziat în Cântul IV din Infern figurile de vază ale poeziei, științei și culturii care îi apăruseră în fața ochilor: "Colà diritto, sovra 'l verde smalto, mi fuor mostrati gli spiriti magni, che del vedere in me stesso m'esalto." Versetele sunt inscripționate într-o frescă pe peretele frontal al curții, deasupra statuii lui Dante. Întregul ansamblu impresionează prin dimensiunile statuilor (ceva mai înalte decât mărimea naturală) și așezarea lor circulară în curtea pavată cu piatră, ca niște giganți stând la taifas și ținând în spate cupola cerului deasupra umanității.

Pe latura lungă, în poziție centrală, domină statuia în bronz înaltă de 2,40 metri a marelui cărturar Dimitrie Cantemir (26 octombrie 1673 – 21 august 1723). Are o ținută nobilă, de gală, privirea scrutătoare și în mâna stângă ține lucrarea "Descriptio Moldaviae", cea care i-a adus faima de enciclopedist și titlul de membru onorific al Academiei din Berlin în anul 1714. Este ultima din cele zece statui instalate aici, la data de 9 iulie 1975. Autorul imponentei opere este marele sculptor Ion Irimescu (1903-2005). O replică a acesteia, realizată de același sculptor, a fost dezvelită la București în anul 1973.

La stânga sa, statuia înaltă de 1,9 metri a unui alt mare intelectual renascentist, medicul, naturalistul și filozoful Paracelsus (1493-1541) îl surprinde într-o atitudine de atenție încordată, ținând într-o mână suluri cu rețete și formule magice de alchimie și în cealaltă o spadă sprijinită pe pământ, pe mânerul căreia e încrustat cuvântul "azot", sinonim cu mercurul în unele interpretări, care pentru el era substratul primordial al oricărui metal și solventul pentru obținerea piatrei filozofale. Lângă el, statuia filozofului grec antic Platon (428-347 î.e.n.) înaltă de circa 2 metri, cu brațul drept ridicat indicând cu degetul arătător lumea ideilor și aspirația spre a cunoaște esența lucrurilor, pare surprins în timpul unei lecții la Academia Ateniană.

Pe partea dreaptă sunt aliniate statuile poetului revoluționar maghiar Petöfi Sándor (1823-1849), firavă și visătoare ca libertatea și iubirea din poeziile lui, precum și cea înaltă de 2,2 metri reprezentând pe Dante Alighieri (1265-1321) într-o postură sobră, de meditație sacră, invocând inspirații divine. În poziție frontală și pe cele laterale se află dispuse statuile reprezentative ale scriitorilor Shakespeare (1564-1616), Goethe (1749-1832), Chateaubriand (1768-1848), Alessandro Manzoni (1785-1873), precum și cea a Sfântului Toma d'Acquino (1224-1274) în rugăciune, unul din cei mai influenți filozofi occidentali și teolog al Bisericii Catolice.

În ziua de 26 octombrie 2025, când se împlineau 352 de ani de la naștere și 50 de ani de la amplasarea în curte a statuii lui Dimitrie Cantemir, de prăznuirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, Centrul Cultural Italo-Român din Milano, condus de Violeta Popescu, în colaborare cu unele asociații de români și basarabeni, cu participarea preoților ortodocși din parohiile apropiate și a unui numeros public, a organizat acolo o emoționantă comemorare, devenită tradițională, ajunsă anul acesta la a treia ediție. Este uimitor cât de puțin s-a știut și s-a bucurat de atenție până acum în țară și în diaspora acest monument reprezentativ, despre care nu există nicio mențiune nici pe pagina dedicată lui Dimitrie Cantemir pe Wikipedia.

În luările de cuvânt a fost evocată figura istorică a domnitorului Dimitrie Cantemir, ale cărui oseminte odihnesc în Biserica "Trei Ierarhi" din Iași, precum și pe cea de erudit în cultura română și universală. Au fost depuse jerbe de flori tricolore, s-a oficiat o slujbă de pomenire, s-au interpretat compoziții de Ciprian Porumbescu și George Enescu la nai, flaut și vioară, copiii au recitat și cântat în grai românesc. Comemorarea nu a avut un caracter instituțional, rămânând o inițiativă de caracter privat și de voluntariat, cu atât mai mult de apreciat, dat fiind că nici Consulatul General al României la Milano, nici cel al Republicii Moldova sau filiale ale ICR nu au trimis reprezentanți, limitându-se la girarea unui parteneriat formal. A aderat din țară Universitatea Creștină "Dimitrie Cantemir", care a transmis un mesaj de solidaritate de la Târgu Mureș prin profesorul Ioan Moldovan.

Despre existența acestei statui s-a vorbit puțin, atât la instalarea ei cât și după aceea. Inițiativa și râvna în demersurile necesare se datorează profesorului Ovidiu Drimba (1919-2015), pe atunci șeful Catedrei de limbă și literatură română de la Universitatea din Torino și susținătorul cursurilor de literatură română la Facultatea de Litere a Universității Catolice Sacro Cuore din Milano unde, de asemenea, Pr. Mircea Clineț preda limba română. În anii 1968-1979, cât a fost detașat în Italia, profesorul Ovidiu Drimba a organizat în cele două orașe numerose conferințe pe teme de cultură românească. Tot lui i se datorează și atribuirea numelui poetului Vasile Alecsandri unei străzi din orașul Torino în anul 1977, în amintirea importantei sale misiuni diplomatice în Piemonte.

Amintind de dificultățile întâmpinate sub restricțiile regimului din România la realizarea acestui proiect și evocând, în calitate de martor participant, emoționantul moment inaugural petrecut în anul 1975, a vorbit scriitorul italian Francesco Altieri, unul din studenții care a frecventat cursurile profesorului Drimba, pentru care are o adevărată venerație și datorită căruia se consideră urmaș, pe linie ideologică, al mentoruluii său Lucian Blaga. El a ținut să aducă la eveniment o cravată primită în dar chiar de la profesorul său, pentru o ținută mai prezentabilă la examene, pe care o păstrează cu pioșenie, ca o legătură materială simbolică cu trecutul.

Este o mândrie să-l știm la loc de cinste în galeria marilor spirite pe acest "Lorenzo de Medici al nostru" cum l-a numit George Călinescu. Enciclopedia Italiana de Științe, Litere și Arte Treccani îl consideră drept "unul dintre cei mai eruditi orientaliști ai secolului al XVII-lea". Rămâne o datorie de onoare a comunității românești de a menține vie memoria lui. Cu această ocazie, s-a propus ca data de 26 octombrie să fie în fiecare an dedicată comemorării figurii sale la statuia din curtea Bibliotecii Ambroziene din Milano. O sărbătoare de însemnat pentru totdeauna în calendarul marilor aniversări.

Suzana FÂNTÂNARIU

Cu capul între scândurile gardului

Intotdeauna îmi răcoream picioarele în Bahnă. Jocul apei transparente și pietrele mici mângâietoare de sub tălpi erau plăceri anatomice inevitabile dar și numărătoarea pietrelor colorate era un joc estetic binefăcător. Cred că aveam vreo șapte ani, când spre asfințitul soarelui veneam de la râu, desculț cu sacul plin de buruieni, holbură și lăptiucă pentru porci. Era datoria mea de zi cu zi. O făceam cu bucurie dorind să rătăcesc printre porumbii înalți înșiruiți în rânduri lungi ca la armată. Aveam o direcție, o perspectivă care ducea undeva la ieșirea spre lumină, la capăt. Alteori mă simțeam ca-ntr- o pădure protejată, ocrotită de lume. Aveam nevoie de liniște.

Când am ajuns acasă, portița de la ograda „din dos", dinspre șura cea mare, era legată bărbătește cu sârmă groasă, ruginită. Simțeam urma tatălui. De obicei poarta era mereu întredeschisă. Nu am putut -o dezlega cu degetele firave; păguboasă încercare.

Brusc s-a instalat sentimentul că nu mai am voie să intru în ogradă. M-am simțit stingherită și părăsită iar panica mi-a ucis încrederea că sunt într-un loc stabil, familiar. Eram înstrăinată și pustiită. Aluvionar, pământul fugea de sub picioare.

Am strigat pe mama de nenumărate ori, fără ecou. Liniștea din jur era apăsătoare, stranie. Soarele se grăbea spre asfințit alunecând după dealuri. Singură prindeam curaj gândind, că, toți erau la scosul cartofilor, inclusiv tatăl meu care practica mai rar acest exercițiu agrar.

Mi- a înghețat inima în plină vară. Unde să mă duc? Dar dacă mamei i s-a întâmplat ceva în odaia din „casa bătrânească"? Trebuia să intru, trebuia... eram agitată, tremorau osicioarele trupului îmbrăcat cu o rochiță de in. Mă aflam atât de aproape de casă și totuși atât de departe.

Mai la dreapta gardului din cercevele gălbui de brad, lângă cireșul tânăr, am văzut o scândură îngustă dislocată, agățată doar într-un singur cui. Am lăsat sacul lângă poartă, am înclinat și mai mult scândura încercând pe lateralul corpului să trec în ogradă. Corpul fragil a pătruns prin acel gol dar capul a rămas presat pe tâmple de celelalte două scânduri bine bătute în cuie. Mi-am dat seama că am intrat într-o capcană teribilă. Imi vedeam sfârșitul acolo ca pe o crucificare asimetrică, o răstignire pe jumătate: o coborâre sau o urcare pe cruce? Incercarea de a mișca capul era dureroasă și imobilă. Ca un fir electric această presiune îmi amorțea creierul iar emoția sanguină era ridicată în obrajii roșii, spre inima care accelera pulsul. Nici înapoi, nici înainte. Nu mai puteam respira, mă sufocam sub razele soarelui ce apunea și trimitea lumina roșiatică în ochi ca un semn de speranță. Aveam corp mișcător dar fără cap precum păpușile din „anatomiile utopice" de mai târziu. In zadar mâinile atinse de firișoarele de sânge de la tâmple încercau eliberarea capului sechestrat între cele două scânduri ca într- o menghină, ca în ghearele unui animal sălbatic. Atunci am înțeles ce este închisoarea și neputința trecerii dincolo de zid, ce înseamnă spațiul limitat,„înghemuit" cum spun polonezii. Zvârgolindu-mă încă nutream speranța că vine mama din clipă în clipă presimțindu-mă de undeva, în zborul ei îngeresc, deasupra casei.

Drama s-a accentuat când am văzut „„mocănița„"vaca alb-gălbuie cu bot lung și buze umede cu nări umflate venind spre mine. Scăpase din grajd făcea rotocoale în mers, era agitată ca un taur. Căuta de mâncare prin ograda fără iarbă, un loc cu mult prundiș și pene de gâște împrăștiate de vânt. Vaca cu coarnele lucioase gri în degradeuri cu„cepuri" osoase puternice mă țintuia din priviri mișcând coada în dreapta și stânga cu peri în vârf ca un bici de tortură. Oare cornuta voia să-i dau buruieni mirosind verdeața din sacul de la poartă sau voia să mă împungă, înfuriată fiind de strigătele mele? Accelerând mersul cu capul lăsat în jos, cu coarnele îndreptate către capul înțepenit în gard, am trăit ultimile clipe culminante ale disperării înaintea morții despre care nu știam nimic. Surghiunită amuțisem, nu mai aveam glas, nici urmă de vlagă. Nu văzusem vreodată coride, străvechi coride din sec.XVI desfășurate în lumea mediteraneană, cu matadori tineri învinși, prăbușiți la podea sub coarnele taurului violent; un copil între coarnele animalului domestic rumegător, din ugerul căruia zilnic curgea lapte hrănitor cu care am crescut. Animalul blând, inclus mitologic în simbolistica zeului Krishna era acum pericolul meu de moarte. Tauromachia și Bahna moldavă, o fatalitate.

In zadar am strigat: „țața Ileana, țața Ileana, mor.",vecina de care mă despărțeam prin stâlpul singuratic al celuilalt gard, în zadar am strigat „ajutor" cerului, pământului, apei Moldovei, pustiului din jur. Vecina, Ileana Macovei, ori n- a auzit de prea multe broboade purtate pe cap, ori n- a vrut să iasă în ajutor. Era cărpănoasă la inimă fiind mereu acasă, nu muncea la câmp, se proteja. Nu avea copii iar noi fiind șase, i se părea nedrept. Nu ne suferea în preajma ei, nici de drăgălășenii nu aveam parte, vreodată. Nu mergem pe hatul ce despărțea pământul ei de al nostru să nu „bătătorim iarba", ocoleam cărarea când mergeam la Biserica. Albă sau în centru.

Nu m-a auzit nimeni, m -am zbătut uitându- mă cu disperare după vreo ființă salvatoare atât cât puteam roti ochii, cu privirea jalnică suprapusă cu imaginea coarnelor bovinei. Tulburtă, o vedeam hiperbolizată cuprinzând toată ograda ca o fantomă. Nimic din jur nu mai avea dimensiune reală. După strigăte îndelungi am răgușit, mi-am pierdut vocea iar perimetrul de respirație se micșora mereu. Coarnele vacii mă vor sfâșia mă vor lua pe sus, ca într-un iuj ametitor, așa credeam deși sub ele, doi ochi mari nevinovați mă priveau înlăcrimați.

Desenam deseori coarne de berbeci și cerbi ca să îndepărtez ideea obsesivă a coarnelor agresive care îți pot răni ochii paralizând vederea, o imaginație maladivă provenită din aversiunea față de obiectele ascuțite: suliți, spade, cuțite, coase, pumnale...ascuțimi provocatoare de răni.

Mi-era sete. Soarele mă părăsea ascunzându-se după munți, departe, în lumea lui iar bolta cerească se închidea pentru noapte; nici ecou, nici foșnet, nici pași.

Ultimile zvâcniri involuntare ale capului până la însângerarea tâmplelor au găsit mișcarea miraculoasă de eliberare. Bovina cu coarnele amenințătoare stătea lângă gard rumegând un cocean de porumb.

Ametită, cu senzația că am capul umflat cât globul pământesc, greu și străin corpului m-am târât sub „mărul cel mare și bătrân" prăbușindu- mă inconștientă lângă tulpina lui masivă, protectoare.

Când m-am trezit, mama mă ținea de tâmple cu palmele ei calde spunându-mi duios, „puișor"...

Suzana Fântânariu, 29 decembrie 2021, orele 21-Timișoara

Virginia BURDUJA

Don Quijote de la Mancha şi infuzia de muşeţel în amestec de tărâţe

Aștept să se răcorească infuzia de mușețel în amestec cu tărâțe. Excelentă pentru obligarea inspirației să revină, citesc într-o revistă. Apune soarele în geam, mă ghemuiesc în colțul canapelei și-aud valuri spărgându-mi-se la picioare. Să scriu povestea scoicilor care-mi zgârie talpa înfiorată de apa dantelată? Compunere de clasa a doua primară. Atunci?

Neuronii dănțuiesc în neștire, când, din raftul al treilea al bibliotecii coboară, în hârșâit de seculare fiare, cine credeți?, însuși prea bunul meu amic Don Quijote de la Mancha. Erou al unor neînchipuite și înfricoșătoare aventuri, rătăcitor cavaler prin lume, timp, cărți, muzică sau balet pe scenă de operă națională, îngăduie unor timizi ca mine să-l adore, să-l preamărească. Să învețe curajul necesar scoaterii capului din țărâna neputinței de a striga că au și ei adevărul, realitatea lor.

Sancho Panza, Dulcineea cea vestită ar trebui să-l însoțească. Nu-i zăresc, doar strașnicul bidiviu Rocinante îl urmează clătinându-se vlăguit cum este de o foame de nici un pai astâmpărată. Nobilul cavaler mi se înfățișează într-o atât de măreață splendoare, încât nu-mi pot stăpâni jocul mărunt al genelor. Nehotărâtă, nu știu cu ce să-mi încep îndatoririle de gazdă. Să-l invit pe neobișnuitul oaspete, de-o viață așteptat, să-și scoată calul pe palier? Sau să-i ofer viteazului între viteji un loc potrivit cu veșmintele recuperate din podul strămoșesc? Ceață deasă îmi învăluie stropul de gândire mușețel plus tărâțe sorbit cu aprigă speranță. Așteptând, bănuiesc, să mă dezmeticesc, Don Quijote încremenește în mijlocul odăii, lacom sorbind din priviri peretele cărților.

—Cavalerești? mă ispiti cu glasul lui Peter O Toole.

—Numai cea despre domnia ta, neîntrecut povestită de Miguel de Cervantes Saavedra, și memorată, fiindu-mi iertată nesăbuita îndrăzneală, de un nimeni ca mine. Și uite, nobile hidalgo, cum se răzbună lectura repetată a unei cărți. Ți se înfige în creier, de-ți pare de tine născocită. Doar nu vă este străină miraculoasa trăire... Nu vă e cald? Oboseala nu vă dă târcoale? Dacă nu vă așezați, dați jos cel puțin viziera. Ceva asemănător nu am văzut!

—Mă-ndepărtezi de sfintele cărți. Păstrate doar de câțiva ca domnia ta, cititor încă nelecuit. Curios să-mi afle viziera și nu binele făptuit în aprige încleștări cu nemernici dușmani. Dacă așa ți-e voia... Zile-n șir am trudit la ea. Dintr-un simplu coif cu margini ridicate am tocmit-o. Cu răbdare și carton mai întâi. Dar iute și-a dat suflarea. Zăbava de-o săptămână o nimicii cât ai clipi. Apărătoarele, de mine închipuite, au căzut secerate la cea dintâi lovitură de spadă asupra lor abătută. Nevolnice! Le-am sprijinit atunci înăuntru. Cu vergele de fier. Și iată, din mâna-mi se tocmi o vizieră cum nu-i alta, fără de moarte în lupta dreaptă purtată pentru apărarea celor nevoiași în fapte.

—Ai supus-o încercării de mai multe ori?

—Vreun rost avea cumva? Ori te-ndoiești de priceperea mea? Apără un falnic chip? Lăudatu-i-am trăinicia în cele patru zări? Musai rezistă. La fel și restul armurii. Cum o vezi, a renăscut din mucegai și rugină, strălucitoare și ispititoare ca Venus răsărită din valuri. Îi găsești vreun cusur cumva? Nu te sfii. Așa cum cântărești în laude sau nu cărțile tale, ale altora, spune pe dată de nu-ți e pe plac.

—O, nu, prea nobile cavaler! mă grăbesc să-l liniștesc. În voce-i tremurau mânii greu înfrânate. Dacă... Făcu încă un pas spre mine și fiarele înfiorător scârțâiră. Neunse. Continui : I-ai îmbinat cum nu se poate mai bine părțile părăsite-n colț de veacuri.Te-admir! Apărat de ea, vei izbăvi rele și strâmbătăți nenumărate. Nu te da bătut. Spune-mi, rogu-te, te-ncumeți, fără de scutier și Rocinante ce-ntrece mărțoagele toate, la parter să cobori, de unde atâta vuiet urcă? Să vedem ce se întâmplă...

Pixul deja căuta carnețelul gol ca în ziua cumpărării lui. Poate, poate...

—Parcă-i zvon de veselă încăierare. Bucuros liniște voi face. Să mergem deci.

Pornește falnic, călcând țanțoș cum îl știți. Dar, când să treacă pragul, lancea, deprinsă cu înalte bolți de castele sau de păduri sub cer senin, se frânge! Ferecat în fiare, bravul cavaler nu zăbovește părțile s-adune. Pășește neînfricat drept înainte. Plutește, pasăre în zbor, treaptă după treaptă, nerăbdarea-i nu-i dă pace. Cei ce, după zarvă, sufereau cumplită încercare, aveau nevoie de ajutorul și ocrotirea sa. Și, ca tot omul ce bine știe că-i a faptelor sale odraslă, nu a vorbelor spulberate-n vânt, intră în librăria „Două cărți”, deschisă la parterul blocului. Bântuită în vuiet de strașnică furtună. Se oprește în ușă, mai departe nici nu ar putea ajunge, decât presărându-și drumul cu nevinovate victime, într-atât de mulți erau cititorii vânând cartea dorită. Dispuși organizat în spațiu, privirile le alergau între teancul din fața vânzătoarei blonde ca spicul grâului și restul adunării. Unii strigau, amenințau, plângeau că rămân fără de placheta de poezii sau romanul cărămidă, 800 de pagini, abia aduse. Câțiva tineri se înghesuiau în față, învățați nefiind cu așteptarea. Ci doar cu năvalnica patimă a cititului.

—Ooo, nu-i frumoasa între frumoase și totuși gingașa jupâniță supuse toate inimile în preajma-i aflate! se însenină bunul hidalgo, valuri de clipiri romantice umezindu-i ochii.

Bine zisa nu-și termină, nici eu nu-i lămurii adevărata pricină a discordiei, că un iubitor de poezie fu oprit, retragerea fiindu-i stăvilită cu noian de grele vorbe:

— Rușine. Noi așteptăm de la prânz aici și tu vii, te înfigi în față și iei și trei cărți de poezie! Înapoi! Treci înapoi și așteaptă.

Înălțându-și capul, puțin îmi pasă de voi, auzi, rușine, ce-o mai fi și aia?,

tânărul iubitor de versuri pe hârtie tipărite, înfruntă, cu ochi scânteind mânioși adversarii. Deodată se apleacă, trage pistoale din carâmbul cizmelor și, fulgerător... Scuzați-mă, vă rog, acesta-i scenariul westernului, am încurcat fișele. Așadar, tânărul iubitor de versuri își trage pumnul drept din teaca blugilor, că în stângul ține strâns cele trei plachete, și-l repede în obrazul năclăit de proaspătă transpirație al celui mai apropiat agresor verbal. Prompt și acesta, lăudată-i fie îndemânarea, stânga-dreapta, dreapta-stânga, pumnii artezian țâșnesc. Tensiunea decibelică crește, spirala din fața blondei vânzătoare se răzlețește, panica o rupe în tabere adverse:

—Are dreptate! De ce se bagă în față? Să aștepte! Ce, noi nu vrem să citim? El să ia trei și noi nici una?

—Bine, bine, dar unde am ajunge dacă ne-am face singuri dreptate? Suntem în pădure? Nu! Într-un oraș. Cu polițiști, deputați și alți bugetari.

—Ce s-a întâmplat, maică? De la ce s-au luat? Că ațipii aici, în căldură. S-a terminat romanul? Pentru el m-au trimis ai mei. Auzi, să nu vin fără el.

—De ce dă nenea, mamă? Se joacă de-a hoții și vardiștii? Vreau și eu. Și vreau și cartea cu poze din vitrină! O vreau!

—Vai, dragă, tineretul din ziua de azi! N-are rușine, n-are respect...

—Dar unii dintre ei citesc! Cărți de versuri, proză... Bucurați-vă!

—La casa de corecție cu cei fără de rușine!

—Da, ce? Cei bătrâni sunt mai buni? Mereu se așează în față. Adică nu au timp să aștepte, lor li se cuvine...

—Măsoară-ți cuvintele că acum uit de mine!

Uită mulți de ei și beligeranții cresc geometric. Uimirea cavalerului aidoma.

—Stați, vă poruncesc! tună temutul între viteji. Un turnir pe dată zurba o va stinge și jupânița fi-va sorocită celui care învinge. Asta-i cavalereasca rânduială. Ce-i încăierarea asta, bună doar pentru prostime, nu vă fie cu supărare?

Liniștea doar de murmure răzlețe spartă, mult nu dură. Însă vuietul crescendo nu-l clinti pe cavalerul hotărât să-și respecte îndatoririle. Să facă dreptate și lumină. Când clipa de fermecată panică pieri, asistența revenindu-și, îi deslușii viteazului aventurier că pricina zaverei nu-i cucerirea gingașei domnițe cu păr ca spicul grâului. Ci a vicleanului Timp. După care aleargă toți, să-l prindă, să-i stăvilească zănateca rostogolire.

—Și goniți după o așa ușuratecă făptură, sălbatic înghiontindu-vă unul pe altul? se înfurie cel dintâi între visători. Când atât de lesne îl puteți prinde și stăpâni în pagini de cărți? Nevolnice minți! Grabnic vă voi părăsi. Am fost înșelat. În loc să călătoresc în viitor, în căutare de noi și nemaiauzite isprăvi, unde am alunecat? O, crudule vrăjitor Esquife, gluma nu-ți voi ierta!

Stârnindu-și arsenalul văduvit de lance, trăgând de panglicele coifului gata să se rupă, neașteptat gest la o persoană ce bine știm că nu s-a atins de o așa împodobire a capului nici pentru a-și stinge foamea în noaptea investirii sale cavalerești, Don Quijote dispăru în nor de ceață alburie, de flăcări ruginii înconjurat. Recuzită de îndoielnic gust în ansamblul decorului dat, dar de grabnic efect, preacinstita adunare risipindu-se printre blocuri cu harnică grabă. Gingașa domniță rămase doar cu teancul de cărți, versuri și kilometrică proză. Singură. Cu Timpul doar prins în paginile adunate în jur.

Apariția iscusitului hidalgo fu părere? Rod al mușețelului și tămăduitoarei tărâțe sau festă a prieteniei mele cu celebrul personaj? Nu! L-am văzut, l-am auzit, gheața lăncii lui mi-a ars mâna. Și totuși a fost sau nu adevărat? Mi-am deschis ochii încet. Scaune răsturnate, reviste, ziare, caiete de-a valma împrăștiate, perdeaua la un colț rontăită, castronul mușețel plus tărâțe gol, goluț. Rocinante, deci! Și cărțile, unde-mi sunt cărțile? Doar pe un raft, uitat se pare, neasemuitul roman al tristului Cervantes. Urmarea? Noaptea-ntreagă, duminica ce-i urmă, m-am lăsat vrăjită, acesta-i cuvântul nimerit, vă asigur, de măreț năstrușnice fapte ale cavalerului dreptății. Cum stăpânește el Timpul ce-l spulberăm aiurea? Și de ce nu ne apără în nevolnicia faptelor noastre, curajul să ne învețe? Întrebări nu mai pun. Viteazul între viteji mi-a lăsat neatinse pixul și caietul. Iar laptopului nu-i aruncă nici o privire.

Ioan ȚICALO

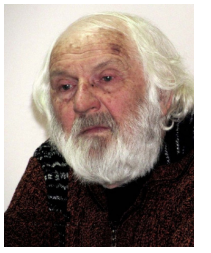

„Catindat” la înșurătoare

D`ale lui Badea Scârțan

Sorin Avădanei s-a întors acasă în satul Livada, venind din Belgia, după șase luni de muncă. Gândul său era să repare casa părintească și să facă nuntă cu Anișoara. În scurtă vreme, păcănelele de la „Gura leului” l-au trimis la iubită cu buzunarele doldora de șuieratul vântului.

— Nu-i acasă, a ieșit mamă-sa afară, lucrează la oraș, credeam că știi...

— Nu mi-a spus... eu am venit s-o cer de soție... mi-o dați?

— Ia-o și spală-te pe cap cu mutalauca, numai să-i faci nuntă frumoasă, că ai lucrat în străinătate!

Seara, tânărul a revenit să stabilească data nunții.

— Cu ce-ai să faci tu nuntă, Sorine? l-a întrebat fata. Vorba umblă că ți-a înghițit banii „Gura leului”...

— Să mor eu, dacă nu-ți fac nuntă ca-n povești! s-a aprins flăcăul. Numai să te aud că zici cuvântul care să mă facă fericit!

— Poate oi zice, că mi-ai fost drag încă de la școală. Acum du-te acasă, nu mă înghesui, că n-ai să capeți nimic până la cununie.

A doua zi după Sărbătoarea Crăciunului s-a oprit o mașină în fața unui magazin din oraș, cu băuturi. Imediat a intrat un bărbat înfofolit, lăsându-și la vedere doar ochii. A scos din buzunar un pistol și l-a îndreptat spre vânzătoare:

— Banii sau viața! a răcnit.

Spre stupoarea vizitatorului înarmat, femeia a început să râdă.

— Te-mpușc tot acuma! s-a enervat acela, agitând arma.

— Trebuia să vii cu o jumătate de oră mai devreme, haiducule, i-a vorbit Ana. A trecut pe aici patronul și mi-a luat banii. Au rămas câteva hârtii de un leu și un pumn de monede, să am de unde da rest. Vino și vezi...

Într-adevăr. Sertarul era gol, iar „haiducul” a trebuit să înghită în sec.

— Întinde-o de aici și nu mai căuta pleașcă, potlogarule!

— După ce-mi dai inelul de pe deget! a fluturat bărbatul din nou pistolul.

— Asta-i o tinichea, prostovane! N-am avut bani să-mi iau unul veritabil de la colțul blocului.

— Mulțumesc, scumpete! i-au plecat vorbele ca din praștie.

În urmă, Ana i-a dat telefon colegei de la „bijuterii”:

— Vezi că s-ar putea să vină un gogoman cu un pistol, să-ți ia banii. Anunță poliția.

Bărbatul a coborât din mașină, și-a acoperit fața ca mai devreme, s-a uitat în dreapta și în stânga, a stat să treacă o doamnă îmblănită și a intrat furtună:

— Banii sau viața! a răcnit din nou. Sau bijuteriile din vitrină.

Cu mâna tremurând, a venit la casa de marcat, țipând nefiresc:

— Grăbește-te, domnișoară!

— N-ai vrea mai întâi o cafea? i-a vorbit calm gestionara și, într-o fulgerare, l-a lovit cu o bâtă peste mâna dreaptă.

Bărbatul a urlat, scăpând pistolul care, lovindu-se de gresie, s-a rupt în trei bucăți, iar fața atacatorului s-a dezvelit.

— A... șarpe nenorocit, tu ai venit pentru banii de nuntă! Șterge-te pe bot și ieși de aici, să nu te mai văd în fața ochilor, golane! Auzi, Anișoară, nuntă ca-n povești! a încheiat după ce-a ieșit afară cel ce se visa mire, „haiducul” cu brațul rupt de visata mireasă.

— Bravo, domnișoară, te-ai descurcat excelent, a ieșit de după o perdea proprietarul. Meriți o recompensă grasă!...

Flavius PARASCHIV

Parădaisul Fernandei Melchor

carte străină

Prozatoarea Fernanda Melchor (n. 1982) este una dintre cele mai importante și autentice voci din literatura mexicană contemporană, bucurându-se, în ultimii ani, de o recunoaștere pe măsură și în alte părți ale globului. Mai mult decât atât, două dintre romanele sale – *Sezonul uraganelor* și *Parădais* – au primit o apreciere internațională notabilă, fiind nominalizate la International Booker Prize în 2020 și 2022. În România, volumele deja menționate au apărut la Editura Trei, în colecția Anansi, și s-au bucurat rapid de interesul cititorilor și al criticii literare.

Romanul *Parădais* de Fernanda Melchor are în centru doi adolescenți proveniți din lumi opuse: Polo și Franco Andrade. Primul trăiește o existență apăsătoare, dominată de figura maternă – o prezență feminină autoritară, sufocantă, care îi anulează orice urmă de libertate și îi controlează până și cele mai mici decizii. Mama lui, departe de a fi un sprijin afectiv, reprezintă o forță castratoare, o expresie a mediului social disfuncțional din care provine băiatul și din care încearcă să scape. Din constrângerea mamei, Polo se angajează ca grădinar în complexul rezidențial Parădais, un spațiu al contrastelor, care ascunde o umanitate aflată într-o degradare constantă. Munca sa, epuizantă și umilitoare, se desfășoară sub supravegherea unui coordonator anost, un individ mediocru, care nu reprezintă altceva decât figura „șefului" habarnist.

De cealaltă parte, Franco Andrade este un adolescent obez, izolat și profund alienat, a cărui viață se desfășoară într-un univers de obsesii sexuale și fantezii violente. Dependent de pornografie, el dezvoltă o fixație maladivă față de vecina sa, doamna Marián, o femeie frumoasă, bogată și căsătorită, mamă a doi copii, care simbolizează acea lume privilegiată, de neatins pentru el.

Dacă Polo este prizonierul unei autorități materne distrugătoare, Franco devine captiv propriilor dorințe deviante. Întâlnirile lor, alimentate de alcool și plictiseală, se transformă într-un ritual grotesc al confesiunii. Franco își povestește fanteziile sordide, pline de scenarii umilitoare și agresive, în timp ce Polo îl ascultă fără interes real, atras doar de băutura gratis. În ochii lui Polo, Franco este „un butoi de osânză", o caricatură de ființă umană, un personaj mânat de cele mai rudimentare instincte. Astfel, relația lor devine treptat un catalizator al violenței, o alianță întunecată născută din disperare și resentiment.

Legătura dintre cei doi, alimentată de un profund dezgust față de realitatea care îi înconjoară, se încheie cu urmări teribile pentru cei din jur. Dincolo de portretizarea unor caractere deviante, aflate la granița dintre normalitate și abis, romanul scriitoarei mexicane explorează inegalitățile sociale și tensiunile dintre clase prin intermediul unor personaje atent conturate. Astfel, familia doamnei Marián – femeia dorită obsesiv de Franco – devine simbolul lumii privilegiate, al celor aflați pe treptele superioare ale ierarhiei sociale. Contactul acesteia cu oameni precum Franco nu se bazează pe empatie sau înțelegere, ci mai degrabă pe o milă distantă și pe o falsă toleranță. În spatele grotescului și al vulgarității, Melchor construiește o reflecție lucidă asupra lumii contemporane, în care violența devine singurul limbaj posibil între clasele separate de ziduri vizibile și invizibile.

Parădais este un roman provocator despre violență, inegalitate și prăbușirea morală a unei lumi care își pierde reperele. Fernanda Melchor reușește să transforme o poveste aparent locală, despre adolescenți marginali și dorințe frustrate, într-o parabolă universală despre condiția umană într-o societate profund divizată.

Emanuel VASILIU

film

Diane Keaton (II). „Nașul"

Deși media americană a insistat asupra încadrării actriței drept reprezentantă de vârf a genului comediei romantice, fără îndoială pentru a crește atractivitatea ambelor fenomene prin promovare încrucișată, neglijarea talentului de interpretă dramatică îi diminuează în mod drastic moștenirea, mai ales că rolurile de compoziție realizate în cele trei filme „Nașul" (1972, 1974 și 1990/2020) pot fi acum admirate, evaluate și studiate de oricine pe platforma Netflix. Chiar dacă a fost distribuită în rolul secundar al învățătoarei Kay Adams / Kay Corleone, prin prezența ei emotivă, principială și iubitoare de dreptate, Diane Keaton a reușit să constituie acea contragreutate etică atât de necesară într-o saga despre lumea interlopă.

Prezentată la începutul primei părți din serie ca având un punct de plecare în statutul de prietenă a eroului de război Michael Corleone (Al Pacino), traiectoria domnișoarei Kay Adams are o tendință paradoxală dacă e să o comparăm cu cea a viitorului ei soț: în timp ce acesta involuează de la a se delimita în mod clar de obiceiurile criminale ale clanului Corleone la a abdica de la toate principiile sale morale devenind Don-ul familiei, personajul interpretat de Diane Keaton evoluează emoțional de la entuziasm îndrăgostit la tristă resemnare în fața realităților familiei în care a intrat prin măritiș. Acest traseu este marcat de exprimări ale neîncrederii stupefiate, ca atunci când aude pentru prima data despre faimoasa „ofertă de nerefuzat" a lui Don Corleone, și de grade înalte de emotivitate înlăcrimată când acceptă întârziata propunere în căsătorie a lui Michael, respectiv când acesta o minte referitor la primele sale crime în calitate de șef al familiei. Este semnificativ că ultimul cadru al primei părți o înfățișează dezamăgită și abătută în timp ce supușii lui Michael închid cu grijă ușa spre cabinetul lui, separând-o de soț și de lumea sa interlopă.

Importanța rolului ei crește incomensurabil în partea a II-a, atributul de mamă fiind scos în relief prin a treia sarcină, revelată în debutul filmului. Este și prima dată când o vedem arborând o expresie dură față de Michael, urmată, încă, de una iertătoare, atunci când îi atrage atenția asupra propriilor vorbe: „Mi-am amintit ce mi-ai spus odată. «Peste cinci ani familia Corleone va intra în legalitate.» Asta se întâmpla acum șapte ani." Mai mult decât atât, Kay îi salvează viața lui Michael, atunci când observă că draperiile dormitorului lor nu sunt închise, permițându-i acestuia să se ferească de gloanțele trase asupra lui. Incidentul e urmat la mică distanță de o privire plină de reproș din cauza pericolului ce planează asupra copiilor lor. Acest sentiment de continuă periclitare stă la baza avortului întreprins de Kay, acțiune revelată în cadrul unei secvențe cu mare încărcătură emoțională de ambele părți: în lacrimi, într-o stare pe care o exprimase doar tangențial în partea I, soția și mama își justifică actul prin credința că "toate astea trebuie să înceteze", dând astfel glas propriului sentiment de revoltă împotriva filosofiei clanului. Este, poate, cea mai puternică secvență a lui Diane Keaton din întreaga serie, una care îi dezvăluie disponibilitățile dramatice într-o combinație de revoltă și emotivitate.

În partea a III-a, nivelul de inamiciție dintre ei crește la culmi nebănuite. Diane Keaton interpretează agresiv și chiar amenințător când îi spune „Te preferam când erai un simplu mafiot". Mărul discordiei este traseul fiului Anthony, care, încurajat de mama lui, vrea să devină cântăreț de operă. Kay manifestă frică și reținere față de Michael atunci când aduce vorba despre Tony, susținându-și sentimentul prin replicile „Mă îngrozești" și „Ai devenit oroarea mea". Un prim indiciu al iubirii, pe care personajul interpretat de Al Pacino i-o poartă încă, este permisiunea acordată lui Anthony de a-și urma visul. Diane Keaton zâmbește ușor sub ochii înlăcrimați, una din cele mai complexe reacții din serie. Deși se poate spune că actrița, sub îndrumarea lui Francis Ford Coppola, și-a folosit mai ales chipul pe parcursul celor trei părți pentru a exprima reacții de o emotivitate extrem de variată, atunci când îl vede pe Michael în spital, își interpretează durerea cu întreg corpul: filmată în plan întreg, ea pășește lent, măsurat, ținându-și mâinile împreunate: „Niciodată n-ai părut atât de neajutorat". Parcursul sigur al lui Tony este, cu siguranță, liantul ultim între ei, în al III-lea act al filmului, regizorul creând o secvență în care cei doi își mărturisesc iubirea, Diane Keaton exprimând, din nou, acea combinație de durere, neîncredere și dăruire care i-a marcat rolul din seria „Nașul".

Interpretă dramatică cel puțin la fel de marcantă ca în rolurile comice, actrița americană a lăsat o moștenire a ușurinței de a baleia între emoții aparent opuse, de a le aduce în prim plan uneori simultan, atingând acel paradox ultim al artelor spectacolului, în care o mască plânge și una râde.

Ioan RĂDUCEA

Soare pe cadran solar

distanța focală

Al douăzecilea cadran solar de pe Via Transilvanica, singurul executat în cadrul proiectului, în 2025, reprezintă, ca multe alte aspecte de pe acest fabulos traseu de drumeție, un unicat. Într-adevăr, fie că vorbim de misteriosul soare de andezit de la Sarmisegetusa Regia, de acele indicînd ore în cifre arabe pe ziduri din Alba Iulia, de gradațiile nenumerotate de pe zidul vechii Școli Pittner din Reșița, de ceasul de pe cubul de la Catedrala Încoronării ori de celelalte artefacte cu rol de cadran solar de întîlnit pe traseu, sensul fiecăruia este în principiu utilitar, la care se adaugă, după căderea în desuetudinea tehnică, cel pitoresc, naturist, filozofic ori ecologic. Cadranul *Sol rex regum*, proiectat de către Damaschin Berende, cu desăvîrșită competență științifică, executat împreună cu sculptorul Alexandru Burlacu și o echipă Via Transilvanica, pe terenul pus la dispoziție de către primăria comunei Cetate (BN) la 47º, 06', 32,90 '' latitudine N și 24º, 42', 49,17' ' longitudine E, are însă darul să încline balanța de la impersonalul unei referințe temporale, cu oricîte posibile conotații afective, la fiorul întîmpinării intimității unei personalități creatoare.

Căci esența acestei lucrări – impecabilă, încă o dată, din punct de vedere tehnic – este dată în primul rînd de amprenta personală a lui Alexandru Burlacu, unul dintre veteranii proiectului Via Transilvanica – deține, între altele, și recordul numărului de borne realizate pe întregul traseu. Desigur, prin maniera elegantă, precizia execuției ori soluțiile mai mult sau mai puțin figurative alese, el contribuie la expresivitatea ansamblului. Se poate însă adopta și perspectiva inversă, anume că realitatea unui cadran solar, cu specificul încadrărilor sale ontologice, devine punct de plecare pentru un considerabil ecart estetic, ce marchează un reper în evoluția artei (încă) tînărului sculptor ieșean (n. 1993).

Așa încît ideea de a marca orele (numerotate cu cifre romane) cu cîte un ochi tot mai deschis, pe măsură ce se apropie orele amiezii și tot mai închis, pe măsură ce însoțește orele serii, adaugă suave conotații / blînde ironii, legate de inconsistentele stări de veghe și, pe un plan mai profund, de trezvie, ale fiecăruia dintre noi. Încă mai aproape de *via regia* proprie personalității în cauză se situează gnomonul, cu muchie de 2 m., riguros îndreptat către nordul geografic, în unghiul de 47º, 11' impus de latitudinea locului și mai ales viguros prelucrat artistic.

După ani de eforturi, el constituie o prețioasă dovadă că s-a atins, în evoluția artistică a celui amintit, un delicat echilibru între seducția figurativului alegoric și cea a abstractizării plurivoce. În fond, în ciuda declarațiilor, nu este tocmai sigur dacă e bine să mizăm pe simbolistica unui aparent fluture – poate pentru unii pe cea a unei aparente frunze, atît de vie în folclor, ori să interpretăm mai curînd ramificațiile drumurilor ce par a se desprinde de pe liniile mediane ale celor două piese îngemănate deasupra unei inscripții la fel de generoase în semnificații. *Sol rex regum*, soarele văzut ca rege al regilor, reprezintă, desigur, și soarele inspirației divine care, așa cum găsește cu cale să sugereze harnicul sculptor, peste largi hotare de spațiu românesc, bate cu nemilă pe cei dispuși să-i primească ardoarea în inima lor.

Adrian Dinu RACHIERU

„Efectul” Labiș (II)

Este, probabil, exagerat a vedea în Labiș „întâiul condei disident”, cum afirmă Gh. Grigurcu. Dar, indiscutabil, poetul, dezamăgit, persecutat, pizmuit etc. devenise incomod, ieșind din hipnoza ideologică; de o gravitate prematură, lirica sa – în pofida tributului partinic – era, prin sinceritate și intensitate, convingătoare. Poet al „fervorilor inaugurale” (cf. Claudiu Komartin), de o precocitate uluitoare, el refuza, în poeme transparente, cu valențe contestatare, carcasa dogmatică. „Dubiosul accident” (cf. Mircea Coloșenco) a fost, potrivit unor voci, un asasinat comandat; sau, poate, „o moarte oportună”. Din păcate, ancheta n-a fost dusă până la capăt. Merită a fi consemnate însă depozițiile curajoase ale lui Jean Dumitrașcu, folosind relatările fostului său profesor Constantin Stroe, coleg de bancă cu Labiș la Văcarea (unde copilul Nicolae se refugiase cu mama) și apoi, la Școala de literatură, tovarăș de pahar. Acolo funcționa o rețea de informatori, exploatată de directorul școlii, Petre Iosif, ne asigura Stela Covaci (v. *Nopțile de coșmar ale poetului Nicolae Labiș*, editura *Tracus Arte*, 2023). Parantetic, să notăm că și Aurel Covaci, soțul, urmărind mișcările lui Labiș, era „o umbră malefică” (cf. Gheorghe Grigurcu). În noaptea tragică, Stroe îl însoțise pe Labiș la Capșa și apoi la restaurantul Victoria, observând că un poet veleitar, invidios, nepotul lui Emil Bodnăraș îi turnase în pahar „șoricioaică” (Dumitrașcu 2022 : 7). Și apoi, în vagon, l-ar fi îmbrâncit. Dacă așa s-au petrecut evenimentele, e limpede de ce ancheta a fost stopată.

Indiscutabil *poet revoluționar*, Labiș a spart gheața proletcultismului. Trăind „în miezul unui ev aprins”, el s-a războit cu inerția și compromisul, căutând izvoarele purității și condamnând trădarea prin minciună, abandonul conștiinței morale. A fost el un poet comunist, cum susținea G. Ivașcu? Aderarea sa la idealul comunist, crede Alex. Ștefănescu, trebuie considerată ca „o inițiativă”. Prin intensitatea participării și prin inocența vârstei, tânărul poet (rămas un poet al tinereții) se aruncă în beția visării, animată de furtună și senin, risipind „o frumusețe disperată și cutremurătoare” (Perpessicius). Virginal în spirit (zicea Nichita), poetul din Mălini se vădește un recalcitrant, cu purtări puțin ortodoxe, anunțând, parcă, o reeditare a revoltelor istratiene. Ciclul *Omului comun* marchează o altă etapă în scrisul labișian și îngăduie, în subtext, și o descifrare a motivației schimbării. Aderând la un crez, descoperind poezia chiar și în „dura sforțare omenească” și, neapărat, în „frumusețea curată” a naturii, Labiș – ca poet angajat – nu acceptă macularea. Or, trezindu-se la realitate, el e cuprins de frământări și interogații, încât amintitul ciclu poate fi și un „proces verbal al unei confruntări lăuntrice” (cf. Laurențiu Ulici). Versul labișian, în care „citești ca într-un suflet” (cum s-a observat), flagelează pe cei care „în noua rânduială și-au căutat culcuș”, pe „trântorii ascunși după stindarde”. Adolescentul-poet glorifică puritatea, obligat să constate că „topindu-se, zăpezile murdare se vădesc”. Descoperind *divorțul dintre realitate și utopie*, trece la un ton sumbru. *Lupta cu inerția*, despărțindu-l de aerul jubilativ al „comunismului romantic” este un veritabil *manifest*, propunând *un alt Labiș*. Nu e vorba, evident, de o formulă coerentă, ci de o febrilă căutare, tot în numele demnității și purității, accentuând nota reflexivă. Poetul era în drum spre *altceva* și un caiet verde (aflat la Savin Bratu și pierdut la cutremur, în ’77) conținea, se pare, astfel de poeme dinamitarde, întorcând pe dos știutele clișee, congelate de manualele școlare. *Ultimul Labiș*, interesat de „omul comun”, se desparte de modelele poetice, dar, cu deosebire, se detașează de „pactul politic”, descoperind, cu suflet tânăr, „tragica beție a toamnei” și „brațele de aer ale clipei”; și, mai ales, presiunea prezentului lozincard, întinând frumoasele idealuri.

Cu vocație de inaugurator, depășind elanul și naivitățile vârstei, constatând pervertirea idealurilor („Și-a căpătat albeață cristalul ce-a mai fost”), Labiș – „dezmeticindu-se” – devenea dubitativ; devenea, periculos, *un alt poet*, cultivând sarcasmul etic, altoit pe tulpina nonconformismului, al lecturilor „deviate”, alimentate de anticarul Sterescu, al dorinței sale aprige de învățătură, vădind nu doar o ardere clamată, ci și o maturizare accelerată. Rimbaud, citit de Labiș „cum trebuie”, la îndemnul lui G. Mărgărit („o prezență tutelară”, nota Lucian Raicu, „un soi de mentor”), poate fi socotit „responsabil” de viteza modernizării liricii labișiene în ultimii săi doi ani[1*]. O „colaborare secretă”, ajutându-l să intre în *starea de poezie* (Manolescu 2008 : 945), cu o „iubire respectuoasă” pentru tradiție și poezia populară. Contaminat de „frenetica beție” a viului, pacifist, rob al unor ambiguități conjuncturale și al idealității vârstei, participant la înnoirea țării, asumându-și cu dârzenie și devotament cadența generației, el se desprinde de plutonul proletcultist (oferind, prin cântăreții fruntași ai noului ev, clonați, o poezie calpă, jenantă, uitată azi). Condamnă, desigur, „cuiburile tâlhărești”, „procesele chiaburești” și paing-ul morții în numele propagandei antirăzboinice, dar nu este opac la suferință: „Așa am crescut / Cântec

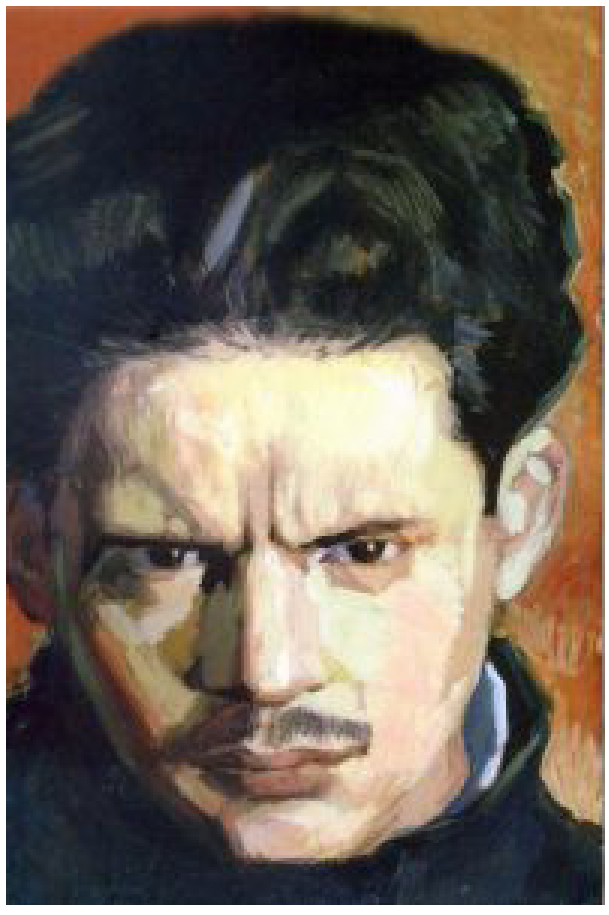

omenesc din jale și lut”. Temele impuse de religia politică a acelor ani capătă, prin imaginile plăsmuite sub pana labișiană, alt tonus, nu tocmai pe placul frontului partinic; deși, să nu uităm, faima de poet comunist (sechestrat) l-a însoțit, falsificând adevăratul sens (testamentar) al luptei cu inerția. În plus, în epocă, orice debut era „costisitor”, îmbelșugând scena oportunismului politic; iar momeala autorităților – consistentă.

Așadar, un Labiș *în doi timpi* tulbură clișeele sedimentate. Cine a parcurs corespondența (adică viața „secretă”) găsește un reazem decisiv în întregirea profilului acelui elev „recalcitrant”, un „derbedeu hoinar” (citim într-o epistolă), semnând, cu avânt revoluționar, *NL Utemist* și care ajunge la concluzia, într-o scrisoare nedatată, mărturisindu-și intenția de a se retrage în Moldova: „nu am ce căuta între voi”. Vizitat de îndoieli și întrebări, „zăludul” poet sentimental, ambițios, își developează „noaptea fluidă a tinereților”. Reconstituie, idilic-coșbucian, în decor silvan, „viața pătimașă” a unui sat de munte și invocă arhaicii ciobani, vădind erudiție folclorică; dar, în același timp, îmbrățișând lumea, depășește triunghiul inițiatic (natura / vatra folclorică / biblioteca) pentru a accede la marile ei interogații, trezind îngrijorarea organelor. Încât „*obiectivul*” *Labiș*, inițial devotat, recitând apoi, „cu glas mare”, *Doina* eminesciană, nu mai corespundea ideologic; iar moartea sa, mărturisea Margareta Labiș, sora poetului, nu a fost „întâmplătoare”. Acel *alt Labiș*, secerat la 21 de ani, ar trebui descoperit și în arhivele CNSAS, luminând o secvență tenebroasă. Și risipind, definitiv, prin accesul la adevăr, bogata folcloristică de cafenea, încropită pe scenariul morții „oportune”.

Labiș *s-a format pe ascuns*, devenind lucid, matur, tăios, nota L. Raicu (un ghid avizat), dezminținând inerțiile de receptare care i-au falsificat portretul. Sau acuza de „idealism și nepăsare”, cum se putea citi în vigilenta *Lupta Moldovei* (12 august 1952). Venind dintr-o epocă brutală, dramatică, neguroasă, „meșterul Labiș” (așa răsfățat de Nichita Stănescu), vital, spontan, sincer, idealist și vulnerabil, cu o existență fulgurantă și o impresionantă siguranță de sine, crezând – nedesmințit – în poezie, a fost *primul lider autentic* al literaturii postbelice. Supraviețuind acum ca vedetă sau devalorizat, ca autor casabil, ieșind din legendă? – iată dilema anilor postdecembriști. Un mit sacrificial, pe altarul Poeziei sau un autor scos din manuale, înscenându-i-se, astfel, un „al doilea asasinat”? Evident, meteorica-i trecere, sfârșitul neelucidat au precipitat „cristalizarea în mit”, constata Gh. Grigurcu (Grigurcu 1989 : 462), îndulcind totodată (sau chiar blocând lunga vreme) „expertiza critică”. Cazul Labiș, în pofida hectarelor de exegeză, rămâne încă *un dosar nerezolvat*. Recitind *Moartea căprioarei*[2*], acea „răscolitoare capodoperă”, de o tristețe cosmică, ivită în plin „realism purpuriu”, Dumitru Radu Popescu observa că Labiș „a inaugurat prima cruce din șirul de cruci al generației ’60”. Și se întreba: n-a fost, oare, N. Labiș „o zeitate jertfită pentru renașterea literaturii române?”

Într-o exegeză de referință, Răzvan Voncu analiza „posteritatea dificilă a unui poet afirmat într-o epocă barbară”, pledând pentru o „necesară recitire” (Voncu 2009 : 11), chiar dacă *modelul Labiș* nu mai e „funcțional”. Oricum, dispariția poetului a deschis calea „sanctificării” sub o dublă imagine, supusă, inevitabil, fluctuațiilor de context politic. Portretul-robot al scriitorului comunist, devotat cauzei, a fost conservat prudent de ideologii regimului, având nevoie de Labiș și ignorând textele *ultimului Labiș* (ca figură incomodă); pe de altă parte, mitul poetului tânăr, încarnat de Labiș, răpus de un destin nemilos, suportând traumele istoriei și realizând „prima breșă masivă în zidul cenușiu al versificației realist-socialiste”(Voncu 2009 : 26), reverberează emoțional. Curios, autor aproape interzis (spre sfârșitul vieții), cu o existență dificilă, scos din manuale și blamat pentru tributul ideologic „oneros” (Pop 2018 : 104), descins în lumea boemei bucureștene, având, orgolios, conștiința propriei valori, intrat în mit și supus furiilor demolatoare, trăind intens, responsabil, cu o „stranie maturitate” și elan juvenil, dezinteresat, justițiar, un model de poeticitate (o vreme!), devenind un simbol, grație și rolului avut într-o epocă tulbure, în plin *stalinism literar*, în „supraviețuirea poeziei românești”, Labiș rămâne un insurgent, dar – remarca îndreptățit Răzvan Voncu – „în interiorul comunismului” (Voncu 2009 : 31). Indiscutabil, un talent viguros, un nume emblematic, desfășurând în poezia sa o întreagă mitologie, trăită sincer-vibratil (copilăria, pădurea, cerbii etc.), nescutită de seismice confruntări lăuntrice și impunând în posteritate, prin graba păsării „cu clonț de rubin”, un mit atins de ofilire. În sibilinica *Pasărea cu clonț de rubin*[3*], poezie dictată pe patul morții, Nicolae Labiș spera că „va rămâne o amintire frumoasă”. O ursită tragică a făcut din eternul tânăr Labiș un simbol necesar. El rămâne „buzduganul unei generații” (cum inspirat scria Eugen Simion), desferecând energiile aurorale într-o vreme încercănată, cotropită de negurile dogmatice. Se cade, neapărat, a fi citit, alungând ispita valorizărilor exclusiv politice (încă la modă), chiar dacă nu putem face abstracție de circumstanțe, încurajând retorica lozincardă și ilustrativismul tematic. Tinerețea acestui poet stă pecetluită într-o operă însetată de real, sorbind, „prin pupile”, lumea, trăindu-și viața cu o imensă grabă, „vâslind spre adevăr”.

[1] *) Dealtminteri, G. Mărgărit, întâmpinând sever volumul *Primele iubiri* (octombrie 1956), recunoștea, într-o cronică din *România liberă,* că talentul lui Labiș „sărea în ochi”. Același volum, fals considerat debutul editorial al lui Labiș (corectează vehement I. Filipciuc, amintind că, în mai 1956, apărea *Puiul de cerb*, plachetă înconjurată de o tăcere suspectă) îi prilejuia lui D. Costea un comentariu exigent, subliniind „căutările multiple” ale celui „în formație”, pornit a afla „sunetul unic” etc. Tot I. Filipciuc „deconspiră” manuscrisele „hărtănite”, „slăbiciunile” almanahului *Iașul Nou* (prompt inventariate de cenzori), dar și „ajutorul prețios” al *Contemporanului*, apreciat de un N. Țatomir, de pildă. Și, pe bună dreptate, reconstituie cu migală, fișând presa epocii, Consfătuirea ieșeană a scriitorilor tineri (Filipciuc 2013).

[2] *) Pregătind un volum memorialistic despre Lae, Maria Margareta Labiș, „sora providențială”, povestea, în *Manuscrisul uitat pe noptieră* (v. *Convorbiri literare*, nr. 10/2021), cum s-a născut, la 19 ani, poemul *Moartea căprioarei*, publicat în *Viața Românească* (octombrie 1954).

[3] *) Într-o Anexă (v. *Martorii acuzării*, pp. 278-281) a volumului său din 2016, N. Cârlan reproduce articolul lui Doru Mareș, apărut în *Contrapunct* (nr. 13/1990), văzând în acea poezie dictată, incriminând tramvaiul-ucigaș, iubita-balerină (Maria Polevoi) și „pasărea cu clonț de rubin” (sigla PCR!), un „martor esențial”! Nu e cazul să ne lansăm, la rându-ne, în speculații, forțând concluzii spectaculoase. Cert e, însă, că junele Labiș era indiferent la critici, iubea anturajul boem, pândit de o excludere din UTM (pentru o tentativă de viol), suspendată până la urmă. Despre atracția boemei povestea și Alecu Ivan Ghilia, recunoscând că Labiș „începuse să cam bea încă de la Suceava”, masivul George Sidorovici fiindu-i „un soi de bodyguard”.

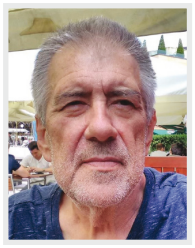

Constantin PRICOP

Fundoianu (XI)

Fundoianu/Fondane îl întîlnește pe Șestov într-un moment decisiv pentru evoluția sa. Astăzi poate să ni se pară că tînărul care părăsise România pentru Franța a fost un scriitor de succes, care s-a impus fără probleme. Dar dacă e să-l vedem fără gloria postumă și îl plasăm la nivelul contemporanilor constatăm că în vremea lui nu s-a aflat în prim plan - era o figură mai degrabă puțin vizibilă; oricum, mai puțin vizibilă decît s-ar fi cuvenit; și, în pofida stăruințelor sale, rămînea un marginal. Sigur, cei care îi cunoșteau îndeaproape îl apreciau - dar recunoașterea a venit în ultima parte a scurtei sale vieți.

Nici în țară nu fusese întîmpinat de toată lumea cu brațele deschise. E apreciat de Arghezi (în pofida odiosului pamflet care inaugurează relația lor), E. Lovinescu (deși se opune viguros mult discutatei prefețe îl publică în Sburătorul) și, din noul val, Ion Vinea, Felix Aderca, Sașa Pană, Ilarie Voronca. Antologiile apărute după război, care cuprind cea mai mare parte din articolele publicate în România înainte de a emigra, sînt dovada unei personalități puternice, cu intuiții surprinzătoare și, avînd în vedere vîrsta autorului, de o remarcabilă maturitate. Totuși, primirea care i se face în viața literară a vremii nu e la nivelul aspirațiilor și talentului său. Probabil și din pricina atitudinii sale lipsite de concesii. Cel care credea - și nu numai că credea, dar exprima public, fără eufemisme - că literatura română nu se situa decît la nivel de imitație, nu se putea aștepta la prea multă simpatie. Trăsătura distinctivă pentru Fundoianu era faptul că nu se alinia niciodată tendințelor dominante. Avea mereu punctul său de vedere - și asta deranja. O descriere surprinzînd atitudinea față de Fundoianu înainte de plecare lui din țară ne oferă Ion Călugăru. În „unu" (numărul consacrat în parte apariției volumului *Priveliști*): „Dacă stăruia, dacă nu era evreu, dacă ar fi renunțat la intransigența sa, dacă ar fi rîs de țara românească și ar fi lingușit apoi pe politicienii ei, Fundoianu se consacra poet, ar fi ajuns. Fundoianu a știut însă că *un om* nu poate renunța la nici un atribut al său. Un om dibuie ca să se găsească, experimentează ca să se piardă. De aceea: nu știa românește. De aceea, era obiectul de bîrfeală al Capșei, de aceea n-avea talent. A fugit de sineși, de noi." („UNU", anul iii, nr. 25, mai 1930).

Nici în Franța lucrurile n-au mers așa cum, probabil, s-ar fi așteptat. Pentru început cel puțin. Are de înfruntat indiferență, suspiciuni, nemărturisite adversități. Încearcă să-și facă relații, să publice - dar poziția sa de român, evreu, scriitor de avangardă nu e acceptată ușor. Mediul în care urma să se afirme e diferit de ceea ce sperase. Caută să fie prezent în reviste, să se insereze în noua actualitate culturală. Unii îi recunosc potențialul - dar nu toți. Paul Léautaud, critic și scriitor francez cu audiență în epocă, vorbește despre el în al său *Jurnal literar* în care consemnează mare parte din viața literară franceză a timpului fără multă considerație, ca despre un „*homme de revues*", un personaj mai degrabă de ignorat, care caută cu orice preț să se impună.

Astăzi, pentru a înțelege contextul e necesar să reconstituim dinamica momentul istoric. Climatul general din Franța - în bună măsură și al mediului literar - era dominat de o creștere a orgoliului național (Franța fiind totuși una din țările europene tolerante), ca în majoritatea țărilor europene, de conservatorism, de neîncredere față de cei veniți din estul Europei (care li se păreau... rudimentari), de antisemitism... Dincolo de toate dificultățile Fondane își continuă asaltul - n-a încetat să caute să fie prezent în spațiu cultural francez. Consacrarea era îngreunată pentru început și de noua limbă în care se manifesta. Nu erau probleme de gramatică - ci de exprimarea directă, care părea francezilor, formați în alt spirit, prea „vehementă", avînd un „accent" străin, neobișnuit (deși în stilul său alții vedeau o împrospătare a discursului literar în franceză). Într-un cuvînt era ceva diferit de obișnuințele literaților cărora li se adresa. Nici cu avangardiștii francezi ai momentului (cu puține excepții) nu era în bune relații (polemica vizîndui-i pe suprarealiști din *Fals tratat de estetică* e explicită). Trăiește ca un exilat - ecourile amare ale condiției sale din această perioadă apar, transparent, în poezia sa de limbă franceză.

De altfel, în conformitate cu temperamentul său, Fondane își consolidează și în franceză stilul polemic. Olivier Salazar-Ferrer scrie (*Réflexions sur la place de Benjamin Fondane dans les revues des années trente*)**:** „Or, Fondane pense et écrit en se situant contre des adversaires philosophiques. La polémique intellectuelle est inhérente à sa personnalité. Elle ne sera jamais assez forte, assez engagée, à son goût. Tout au long des années trente, son effort éditorial visera à créer des polémiques, moteurs du succès, des ventes, de la propagation publicitaire d'une œuvre certes, mais aussi moteur intime d'animation de sa pensée. Dans son autobiographie écrite à dix-huit ans, il s'imaginait déjà "guerrier dans l'arène des lettres"... " (Am discutat mai înainte în ce sens trebuie înțeleasă polemica în cazul lui B Fondane.)

Cu timpul apar și primele recunoașteri. Reviste cu un anumit statut (precum „Cahiers du Sud"), relații de apreciere reciprocă și prietenie cu personalități ca Rene Char și, în special, Lev Șestov. Atracția față de Șestov are motivații multiple. Și acesta își părăsise țara, Rusia, pentru Franța. Fondane venea din România - erau doi intelectuali care fuseseră activi în culturi diferite înainte de a fi prezenți în Franța, unde căutau să găsească un mediu de rezonanță. În România Fundoianu luase cunoștință de filosofia lui Șestov - față de care scriitorii tinerei generații manifestau un interes deosebit - și îi citise, fără îndoială, o parte din ceea ce scrisese. La Paris, în încercarea de a găsi spirite de care să se apropie, îl întîlnește și regăsește la acesta multe din propriile sale convingeri. Șestov devine, într-un fel, punctul de stabilitate de care avea nevoie Fondane în periplul pe care și-l alesese ca destin. ("Je suis un voyageur / Qui ne trouve pas de port" - *Le Mal des fantômes*) Ideile lui Șestov devin reactivul care declanșează coagularea unor energii în plină efervescență.

După o primă întîlnire (în 1924) devine un frecventator asiduu al filosofului. În personalitatea lui Șestov nu găsește doar pe cineva care îl poate înțelege și pe care poate să-l înțeleagă - dar, în zbuciumul său existențial, Șestov devine un punct de sprijin, o ancoră care îl ajută să se fixeze undeva după căutările nesfîrșite din perioadele anterioare. Fondane nu devine un discipol - în sensul curent al termenului -, lumea sa nu se confundă cu lumea lui Șestov și nu îl urmărește ca un învățăcel fidel, ca un moștenitor spiritual (cum filosoful rus anticipa la un moment dat). Află însă în relația cu Șestov punctul de stabilitate de care avea atîta trebuință.

Premisele apropierii se puteau întrevede încă înainte de hotărîtoarea întrevedere. În articolele sale din România, Fundoianu se arată mereu dispus să submineze ceea ce părea definitiv, fixat... Academismul îi este de la început obiectiv de demolat, analizele sale urmăresc mereu să pună în evidență ceea ce este diferit de lucrurile acceptate, de căile bătătorite. La Șestov găsește și alte lucruri comune: originea evreiască, imigrarea în Franța, refuzul academismului în gîndire, căutarea eliberării de dogme, recunoașterea existenței autentice în suferință și neliniște...

În epocă mulți l-au văzut ca pe discipolul par excellence al lui Șestov. Din conversațiile și corespondența între cei doi înțelegem că însuși „maestrul" îl consideră un discipol, un continuator al doctrinei sale. Este cel care îi înțelege cel mai bine gîndirea (« Vous êtes un des rares qui m'ayez compris, peut-être le seul. Vous avez vu que je n'ai pas voulu faire un système, mais sauver l'homme. » ; care nu numai că o înțelege, dar și trăiește în spiritul acesteia (« Je vous ai dit et je le répète : tout ce que j'ai écrit n'a de valeur que si quelqu'un d'autre le vit. Vous, vous le vivez. » ; este cel care ar trebui să-i ducă mai departe modul de a gîndi (« Shestov m'a dit que je devrais écrire ce qu'il n'a pas pu écrire, que sa pensée mourrait avec lui si je ne la reprenais pas. »

Fondane confirmă prin articole pe care le semnează această apropiere. Este probabil și un mod de a lua o poziție comună, asumată, în contextul mediului intelectual francez de la acea dată, dominat de raționalism. Fondane era, ca poet, considerat un avangardist - ca autor de articole, de eseuri, avansează în direcția anunțată de Șestov - antisistem, antirationalism. Apropierea de Șestov îl obligă să facă apel la instrumentele filosofului - chiar dacă rigoarea lui are prea puține în comun cu rigoarea academică. Vecinătatea îi deschide interesul pentru marile teme ale filosofiei existențiale. Dar orizontul lui Fondane nu se rezumă la dispute conceptuale, nu îi interpretează pe marii precursori ai existențialismului (Kierkegaard, Dostoievski etc.) doar pentru a-și desfășura argumentele împotriva sistemelor. El este preocupat de ceea ce înseamnă *a trăi prin artă*. La întrebarea de ce scrie poezie răspunde că mai bine ar trebui să fie întrebați cei care nu scriu poezie, de ce nu scriu poezie. Pentru Șestov arta (tragică) e un exemplu de cum se poate trăi autentic (în dramă, prin experiențe limită - la Shakespeare sau Dostoievski). Pentru Fondane poezia devine singurul mod de a trăi autentic. „Estetica" sa nu mai are nimic din ceea ce este prezentat în esteticile tradiționale, nu se mai sprijină pe o realitate formală - ci trebuie să fie o confruntare a individului cu abisul. Confruntarea cu rationalul este și în cazul său depășită de experiența existențială tragică, care nu poate fi explicată, nu poate fi expusă prin abstracțiuni. Fondane crede că numai prin poezie, prin artă omul poate trăi cu adevărat - nu prin discursul filtrat prin concepte. *Fals tratat de estetică* este cel mai bun exemplu pentru această apropiere de modul de a gîndi al lui Șestov - dar și, în același timp, locul în care se desparte de acesta.